

FOLKEHØGSKOLEN

PORTRETTET

BJØRN BERENTSEN

side 04

KUNST

WAR PAINT

side 30

DEBATT

DISIPLINÆRSAKER

side 38

FOLKEHØGSKOLEN

UTGITT AV FOLKEHØGSKOLEFORBUNDET

Redaktør:

Øyvind Krabberød
ok@folkehøgskole.no
mob. 986 27 439

Send ros og ris til:
ok@folkehøgskole.no

Redaksjonsråd:

**Einar Opsvik, Dorte Birch, Angelina K. Christiansen og
Eirin Høiseth**

Kommer ut med 5 nr. pr. år
Frist for innlevering av stoff: Den 15. i måneden før
utgivelse, som er 15. februar, april, juni, september og
november. Stoff meldes i god tid før deadline.

ISSN 0333-0206

Design: **U Oslo (uoslo.no)**

Forsidefoto: **War paint - Anders Bergersen**
Produksjon/trykk: **Polinor**
Papir: Amber Graphic

Abonnement: 300 kr
Annonser: 1/4-side: 2.100 kr,
1/2-side: 4.100 kr og helside: 8.000 kr

FOLKEHØGSKOLEFORBUNDET
Postboks, 9140 Grønland, 0133 Oslo
Besøksadresse: Brugata 19, Oslo
tlf.: 22 47 43 00,
bankgiro: 8101.34.46466

fhf@folkehøgskole.no
www.folkehøgskoleforbundet.no
www.frilyntfolkehøgskole.no

Generalsekretær:

Angelina K. Christiansen
angelina@folkehøgskole.no
tlf: 959 60 115

Leder:

Einar Opsvik
Bakkevegen 36, 6150 Ørsta
einar@folkehøgskole.no
tlf: 971 76 112

Nestleder:

Kristin Smith
Ringerike folkehøgskole

Styremedlem:

Mariann Aaland
Buskerud folkehøgskole

Styremedlem:

Ronnie MAG Larsen
Follo folkehøgskole

Styremedlem:

Marianne Amundsen
Agder folkehøgskole

1. varamedlem:

Line Tirskaug
Trøndertun folkehøgskole

INFORMASJONSKONTORET FOR FOLKEHØGSKOLEN

Postboks, 9140 Grønland, 0133 Oslo
Tlf.: 22 47 43 00
if@folkehøgskole.no

Daglig leder:

Dorte Birch
dorte@folkehøgskole.no
tlf: 913 52 372

Fagpressen

INNHold

03

Leder, Øyvind Krabberød

04

Portrettet – Bjørn Berentsen

07

Foto: Mer enn ord

08

Hvor frisinnet er de frilynte?

11

*Pedagogisk hverdag:
Regnskoglinja Sund*

14

Intervju: Ny NOU

16

Kokkens: Reinhold – Seljord

17

Intervju: Tayiba Haji

18

Bærekraftig mat

20

Debio: Bærekraftige måltider

22

Fairtrade

23

*Bøker:
Mitt klimaregnskap – A. Bakken*

24

*Bøker:
Katti Anker Møller*

25

*Bøker:
Humanismens idehistorie*

26

Filmfestival: Movies on War

28

Spalte: Benedictes metode

30

Kunst: Bård Breivik – War paint

31

Spalte: På hjertet

32

Seljord: Jubileumstale

35

Follo folkehøgskole 100 år

36

Tollefsen: Blikk fra kaikanten

37

Ny spalte: Grundtvig til hverdags

38

*Debatt:
Disiplinærsaker i folkehøgskolen*

42

*Debatt:
Disiplinærsaker i folkehøgskolen, svar*

43

Minneord – Tor Grønvik

44

*Innspill:
Omstrukturering av folkehøgskolekontoret*

46

Epsi 2021 – fornøyde elever

47

Folkehøgskole på TikkTakk

48

Anmeldelse av Norsk Sangbok

49

*Innspill:
Folkehøgskoler villeder søkere om pris*

50

Arbeidslivet: Angelina K. Christiansen

51

Lederen: Einar Opsvik

52

Nytt idé- og prinsippprogram

56

Folkehøgskoleforbundet

58

Espens 3 anbefalinger

59

Nytt fra informasjonskontoret

60

Internasjonalt utvalg

62

Folkehøgskolerådet

64

Baksiden: Tekst/diktstafetten

LEDER:

SKILTENE I VERDENS VIKTIGSTE VEIKRYSS ER BLANKE

For noen generasjoner siden var det en selvfølge at snekkersønnen ble snekker og prestesønnen gikk inn i sin fars fotspor. Ungdom i dag står foran et enormt langbord hvor de må velge hvilke «retter» de skal forsyne seg av.

Det store frigjøringsprosjektet er realisert, men hvordan skal en leve med alle disse mulighetene. Det er ikke bare familiebandene som er løsere. Det er i dag langt løsere bånd mellom mennesker og institusjoner generelt enn tidligere. Mediene sprer ut sine idealer om penger, skjønnhet og framgang. Vi står i fare for at valgene våre dikteres av markedet. Men problemet er at den eneste verdien markedet kjenner er den som genererer penger. Det er jammen tøft for noen og enhver å stå imot dette.

Individet står i dag over tradisjonene. Den oppvoksende slekt er utlevert til kontinuerlig å gjøre sine egne valg. Sosiologen Anthony Giddens sier: «Skiltene i verdens viktigste veikryss er blanke. En må selv bestemme retningen».

Den som mestrer valgsituasjonen har enorme muligheter. I filmen «Trainspotting» gir hovedpersonen Renton opp – han orker ikke flere valg. Friheten er blitt selve problemet.

Skoleåret har bikket 2022. Ute i landskapet står dere i krevende arbeid. Imponerende er det å se hvordan dere agerer, står i det og takler disse koronautfordringer som har blitt kastet på oss. Midt i dette er det viktig ikke å glemme hvorfor vi holder på – hvorfor vi driver folkehøgskole.

Filosofen Immanuel Kant formulerte individets ansvar for å ta rollen som kritisk samfunnsborger. Han beskriver hvordan menneskeheten må løfte seg selv ut av umodenheten gjennom å aktivt ta ansvar for å forbedre samfunnet gjennom kritisk debatt og refleksjon. Vi har et oppdrag som stadig er like viktig.

Lykke til videre i 2022!

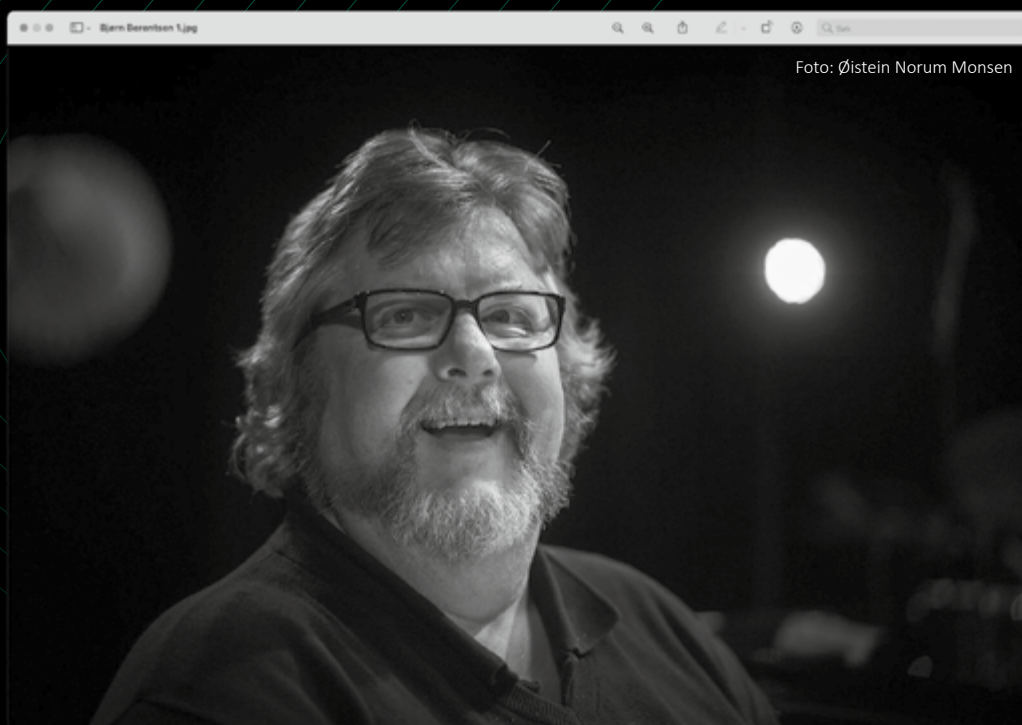
Øyvind Krabberød

**MAGASINET
FOLKEHØGSKOLEN**

Folkehøgskolen gis ut av Folkehøgskoleforbundet og er organisasjonens talerør overfor medlemmer, ansatte i folkehøgskolen, politikere, pedagoger og læresteder. Bladet skal sette dagsorden, spille og kommentere aktiviteten i frilyst folkehøgskole og i organisasjonen ved å bringe aktuelt pedagogisk, politisk og kulturelt stoff til inspirasjon og debatt. Folkehøgskolen legges ut på bloggen frilyntfolkehøgskole.no. Målet er å ha en vekselvirkning mellom blad og nett. Relevante blogginnlegg kan også tas inn i bladet. Folkehøgskolen startet opp som Høgskolebladet i 1904 og er medlem av Fagpressen. Magasinet redigeres etter Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakaten.

Av Øyvind Krabberød

I disse koronatider måtte intervjuavtalen med Bjørn Berntsen (67) avlyses. Så da ble nettet og Teams løsningen, en novemberfredag som straks bikker julemåneden.

Bjørn er en institusjon med 42 års fartstid ved Åsane folkehøgskole i Bergen, 34 år som rektor. Nå runder han av, formelt 1. januar, men med litt ferie til gode ga han fra seg tøylene 15. november.

Det ble et «helt liv» i folkehøgskolen på den ruvende bjørnen. – Det er en pussig greie, fra å ha hovedansvar og være involvert i alt, til så plutselig å være på sidelinjen, innrømmer han. Men arbeidsledig blir han ikke. Han fortsetter blant annet som dirigent for det meget renommerte koret – Bergen Nord Kammerkor som han, sammen med gode venner, startet i 1985. Koret har flere plateutgivelser og samarbeid med kjente artister bak seg. Nå planlegges to nye julekonserter i Åsane kulturhus – den 28. i rekken – i år med Solveig Kringlebotn som solist.

Jeg lurer på om 34 år som rektor er rekord i landskapet? Han tror det, og sier at han i alle fall har slått legendariske Harry Wiik Andersen, som var rektor på naboskolen Nordhordland, med et halvt år – med glimt i øyet. Skolen fra den kristne folkehøgskolegreina som de har samarbeidet veldig godt med over mange år. – Ja det har vært et veldig fruktbart samarbeid. Vi har blant annet hatt felles planleggingsdager, felles julekonserter gjennom mange år, og sammen gitt navn og innhold til prosjektet vi kaller «Folkehøgskolens samfunnsoppdrag», forteller Bjørn.

HAR UTVIKLET SEG VENNSKAP

Bjørn er ekte bergensgutt med barneårene i Sandviken og ungdomstiden i Mathopen, i Bergen vest. Det ble lærerskole i Sogn-dal med mye musikk og videre musikkstudier i Bergen. Til Åsane og Hylkje kom han som lærer som 24-åring.

Jeg undrer på hva som får en person til å stå med alt ansvaret i en rektorposisjon så lenge, og jammen ser ut til å like det og leve godt med det. – Folkehøgskolen er rett og slett et meningsfullt skoleslag med flotte og forskjellige elever – også noen som har det tøft. Denne symbiosen er god for alle parter. Jeg har også hatt masse flotte kolleger – fine staber gjennom årene. Det har utviklet seg godt vennskap mellom oss. Vi har vært samkjørte og enige om veien vi har gått. Men som livet selv har ikke alle dager vært like gøy, smiler han gjennom skjermen.

– Tilbakemeldingene på min lederstil har vært at ansatte opplever at de får tillitt og frihet og at jeg har vært tydelig på retning. Jeg håper og tror at jeg har vært romslig i mitt lederskap. Jeg har jobbet med relasjonsledelse – det å bygge relasjoner er veldig viktig på en folkehøgskole, og ellers.

Det er helt sentralt å gi tillitt – de ansatte må få styre sine egne skuter, men det er ikke enkeltmannsforetak vi snakker om da. Det må være noe på tvers som binder sammen det hele, også faglig ved skolen. Fellesfagene og ulike prosjekt er viktige hos oss.

FOLK MÅ BLI SETT

Bjørn forteller at den første snøen har falt i vest på Hylkje – et par centimeter som lyser opp, inne ser jeg et heller beskjedent møblert kontor. Han vender stadig tilbake til at det er menneskene det dreier seg om. Folk må bli sett – og føle seg sett. Vi er helt avhengige av å ha en innstilling om at alle på campus er like viktige. Vi må ha respekt for folk slik at de kan jobbe utfra egne evner og kapasitet. Og ting kan tas opp på en hyggelig måte, understreker «gammelrektoren».

Ved avslutningen av Bjørn Berentsens lange vakt er skolen i god stand. Skolen som ble bygd på Hylkje i 1966 ble renovert og bygget ut for 47 millioner kroner i 2019/20. Nå kan de huse 130 elever mens de i 1966 hadde 80 skoleplasser. Eieren av skolen, avholdsorganisasjonen IOGT, har bidratt finansielt og gjort byggingen mulig.

Åsane folkehøgskole har gjennom mange år hatt en utstrakt kortkursvirksomhet, det har vært et tredje bein som skolen har stått på. Men med kuttet i mulighetene for kortkursvirksomhet var det spesielt viktig å utvide kapasiteten på hovedkurset. Dette har vært essensielt for å opprettholde en sunn økonomi. Berentsen har vært opprørt over dette kortkurskuttet. – Ja med et penestrøk har noe blitt tatt fra oss om har vært viktig i kontakten med lokalsamfunnet her – vi har bidratt konkret inn i den lokale kulturen med kurs av mange slag gjennom årene, dette mister vi nå.

FIRE KOMPETANSER

Bjørn og de andre ansatte ved skolen har de siste årene vært sterkt engasjert i et prosjekt de har kalt Folkehøgskolens samfunnsoppdrag. Dette handler om å synliggjøre og beskrive det folkehøgskolene utfører i forhold til elevene. De ferdighetene som styrkes hos elevene gjennom et skoleår. Her har de stilt spørsmål ved hva skolen skal være – og ønsket å bli flinkere til å sette navn på de kompetanseområdene skolen har som mål å styrke hos elevene. – Det holder ikke å si at du må gå her ett år før du skjønner hva folkehøgskole er, vi må kunne svare kort og konsist når noen spør oss om hva vi driver med i skoleslaget. Vi har jobbet fram fire kompetanseområder som gjenspeiler skolens verdigrunnlag, og som skal ligge til grunn for det undervisnings-tilbudet skolen tilbyr. For noen er ordet kompetanse et fyord – så kall det gjerne ferdigheter, smiler han:

- **Kreativ kompetanse** – evnen til skapende virksomhet, fantasi, forestillingsevne, iderikdom, oppsøke inspirasjon, styrke sammenhengen mellom fagkunnskap og fantasi, evne til å se muligheter, gjennomføringsevne og nyttenkning.
- **Samhandlingskompetanse** – evne til å leve sammen, respektere hverandre, konfliktløsning / forebygging, se seg selv i forhold til andre, samarbeid, være deltagende, by på seg sjøl, dele, bry seg /vise empati, være løsningsorientert, kommunikasjon / dialog, gjøre hverandre gode.
- **Global kompetanse** – kulturforståelse- /kunnskap, evne til å se seg selv i mikro- og makroperspektiv; gruppe, skole, lokalsamfunn, regionalsamfunn, nasjonalt og internasjonalt, ydmykhet og respekt, menneskeverd og solidaritet.
- **Emosjonell kompetanse og selvinnsikt** – evnen til å se/ forstå andres følelser, evne til å se og forstå sin egen påvirkning på andre, utvikle egne empatiske evner.

– Mye av arbeidet med kompetansemålene skjer gjennom undervisningen på linjene, i valgfag og fellesfag. Men like mye gjennom livet på internatet, gjennom møtet med medelever – som alle har sin unike bakgrunn og historie, og gjennom felles opplevelser og aktiviteter gjennom året.

– Vi opplever at personalet slutter godt opp om dette og at nye lærere synes det er flott å konkretisere arbeidet i slike mål.

AVHOLDSMANN

Åsane folkehøgskole eies av IOGT – en organisasjon som arbeider med rusforebygging. Selv er han avholdsmann, noe som ikke er et krav for alle ansatte – men det forventes lojalitet til verdigrunnlaget. – Det er tydelig hvem som eier skolen, og det gjør arbeidet mot elevene lettere – elevene respekterer det. De har valgt en rusfri skole, sier Bjørn.

Bjørn har vært trygg i sin rektorrolle, men innrømmer etter hvert at det har vært noen våkenetter med tanke på økonomi og hvordan saker best skulle takles. Men det har heldigvis vært få slike, understreker han.

Det kom hele 13 søkere da rektorstillingen ble utlyst, 11 kvinner! – Det har vært en spennende utlysningsprosess – Lena Andresen ble tilsatt, og vi har nå jobbet noen uker sammen. – Jeg er hellig overbevist om at dette går kjempebra. Jeg er glad for å overlate en skole som er i god stand, men mest av alt en skole med en utrolig flott stab og en skole som gir gode undervisnings-tilbud til elevene. Og er det noe er jeg tilgjengelig. Ellers er det eneste jeg skal fortsette med på skolen å være med i en lærerkvartett – et lite barbershopkor.

Nå går Bjørn Berentsen inn i en ny fase. Han skal fortsatt bo på Hylkje rett ved skolen. – Jeg er glad i sjøen og har et par båter, jeg er også med i forbundet Kysten. Og hytta krever også vedlikehold. Jeg ser på pensjonisttilværelsen som en ny tid med nye mulighet, avslutter en optimistisk Berentsen.

Mer enn ord

Foto: Julia Vermeulen

“Øyeblikket holder fortiden og fremtiden fra hverandre, uten øyeblikket ville alt blitt kaos.”

Peder Pedersen,
fotolærer Lofoten folkehøgskole

HVOR FRISINNET ER DE FRILYNTTE?

Frilynt folkehøyskole, sier vi, og mener tilsynelatende noe helt presist, nemlig medlemsskolene i Informasjonskontoret for folkehøgskolen. Men hva kommer først, høna eller egget: Er det slik, som litt ondsksfullt ble sagt om et herværende, nyvalgt regjeringsparti, at sosialdemokrati - det er den politikk Arbeiderpartiet til enhver tid fører? Eller, som Gro sa, at det er typisk norsk å være god. Må det ikke være noe mer vesentlig enn forankringen i en midlertidig organisasjonsstruktur som utgjør vårt skoleslags vesen?

Er det typisk for medlemmer i Folkehøyskoleforbundet å være frilynt? Eller er det kanskje på tide å henvise begrepet frilynt dit det engang oppsto, til en tilbakelagt, historisk kontekst, og dermed lete etter annen fane å samles under?

Eller er det tvert imot riktigere å hevde det motsatte, at begrepet frilynt viser til noe unikt menneskelig og universelt, til eksistensielle forhold ved tilværelsen, et begrep og et område som er verdt å bevare for enhver pris? Hva hvis vi i tillegg skulle mene at disse kvalitetene er knyttet til et spesifikt menneskesyn som i dag kjenner tegner den ikke-kristelige del av skoleslaget? Hva skulle det i så fall være som gjør at de kristelige skolene og deres tilhengere kunne få ta del i dette menneskesynet og dele disse eksistensielle tolkningene?

Hvordan vi besvarer disse spørsmålene avhenger, som vi skal se, i stor grad av hvor vi tar vårt utgangspunkt.

VAR FRILYNT FOLKEHØYSKOLE NOEN GANG FRILYNT?

Folkehøgskolen vokser fram samtidig med sosiale bevegelser som bondebevegelsen og ungdomslagene. Det første ungdomslaget, Mølju, ble grunnlagt i 1869 av Ivar Blekastad, elev og disippel av folkehøyskolemannen og vitalisten Christopher Bruun. Ideene som lå til grunn for de første ungdomslagene hadde mye felles med idegrunnlaget for folkehøgskolene. En organisasjons opprinnelseskontekst kan fortelle oss mye om dens typiske kjennetegn og strukturelle særtrekk, men også om dens begrensninger. Den daværende, dagligdagse betydningen av

frilyntbegrepet må søkes i samtidens kulturelle kontekst, der den historiske frilyntbevegelsen, både som nyorganisering og del av en mer omfattende, framvoksende tidsånd er blant de viktigste grunnlagsbetingelsene.

Til grunn for utvikling av ungdomslagsbevegelsen lå de store politiske og samfunnsmessige skiftningene i Norge på annen halvdel av 1800-tallet. Bevegelsen hadde brodd mot etablerte, politiske samfunnsstrukturer, og gjeldende språk- og religionssyn. Politisk sett var den en forkjemper for parlamentarismen og stod politisk alltid til venstre, dog uten en klar orientering mot arbeiderbevegelsen. Bevegelsen sto ikke bare i opposisjon til religiøse krefter. Uttrykket frilynt ble også forstått som radikalt politisk, ungdomslagene sto ofte til venstre i politikken og spilte en rolle innenfor nasjonal symbolpolitikk. Arbeiderbevegelsen derimot, hadde røsla, av ulike grunner, lenge et fremmedgjort forhold til. Så noen radikalisme i betydningen sosialistisk revolusjon eller reformer var det neppe snakk om, selv om visse frihetlige og anarkistiske impulser spilte en viss rolle, både innen ungdomslaga og i folkehøgskolen (se min artikkel fra forrige nummer).

Noregs Ungdomslag ble startet i 1896, og faller i tid sammen med framveksten av den norske vitalismen, i kunst og litteratur, men også innen folkehøgskolen. Denne ungdomsbevegelsen gjenspeiler mange av tidsåndens vitalistiske trekk, med sin dyrking av folkeånd, folkekultur og folkespråk. Bevegelsen må ha spilt en viktig rolle under utformingen av den norske vitalismen. Utfoldelsen av den ungdommelige vitaliteten krever frihet og et naturlig livsrom for utfoldelsen. Dette kan ikke skje under kunstige betingelser, og krever opprør mot den tradisjonelle dannelsen. Idealet er i utgangspunktet en folkedannelse med klare antiautoritære trekk, en folkelig opplysning med den halvt mytiske fjellbondekulturen som uuttømmelig reservoar. Motpolen til ungdomslaget er den kristelige ungdomsbevegelsen og misjonslagene. De konkurrerer om de samme medlemmene, men med en

dyp kløft når det gjelder menneskesynet dem imellom.

HVA INNEBÆRER DET Å VÆRE FRILYNT?

Denne nye ungdomsbevegelsen er fremskrittssvennlig og tolerant. De driver med folkeopplysning uten binding til autoriteter og med stor frihet i religiøse spørsmål. Men, de er ikke motstandere av kristendom, selv om den må være grundtvigsk inspirert med «mennesket først og kristen så». Sett fra et pietistisk perspektiv tilbød de frilynte ungdomslagene «syndige» aktiviteter som dans og skuespill, og de leste frihetlige bøker, med fare for å bli beskyldt for gudløshet.

REVITALISERING AV SPØRSMÅLET ETTER DET FRILYNT

I år 2000, et helt århundre senere, kanskje er tidspunktet ikke tilfeldig, kom det ut et lite skrift, utgitt av Norsk folkehøgskolelag, med temaet, Menneskesynet og det frilynte. I innledningen drøfter redaktøren, Frede Dyrby Christensen, bakgrunnen for at vi (fremdeles) har to organisasjoner innenfor norsk folkehøgskole. Han plasserer årsaken i historien, nærmere bestemt i 1949, med dannelsen av NKF og IKF, Norges kristelige folkehøgskolelag, og Informasjonskontoret for kristelige folkehøgskoler. Er det således de kristelige som også den gang hadde æren av å aktualisere det frilynte, ved å bryte med det som inntil da hadde vært fanen for alle eksisterende folkehøgskoler? Var etableringen av kristen folkehøgskole som organisasjon et uttrykk for at det ikke lenger var mulig å se på norsk ungdom som potensielt frilynte, og det frilynte som uttrykk for den norske folkesjelen? Hvis kristen i denne versjonen er det motsatte av frilynt, hva er da kristen?

FRILYNT ER DET SOM IKKE ER KRISTELIG?

Flere viktige bidragsyttere til dette tema-skriftet gir sine bidrag til å forstå bakgrunnen for skoleslagets skisma, og hva som eventuelt måtte til for å endre på situasjonen. I en artikkel av Karl Gerwin, sogneprest i Oslo, knytter kritikken an til menneskesynet i den fundamentalistiske

versjonen av lutheranismen. Innenfor dette menneskesynet er ikke kristendommen en naturlig videreføring av vår hverdagslige fornuft og erkjennelse. Tvert imot, hevder Gerwin, er fundamentalismens menneske i utgangspunktet ondt, og vil utelukkende være avhengig av Guds nåde for å tre inn i de helliges rekke. Dette passer dårlig til folkehøyskolens opplysningstanke og dermed også Grundtvigs motto om «menneske først – så kristen», selv om Grundtvig stadig må ses på som en, riktignok kritisk, lutheraner. Andre kristne konfesjoner enn den dogmatisk lutheranske, som den anglikanske, ortodokse og katolske står i utgangspunktet nærmere den frilynte folkehøyskolens menneskesyn, bemerker Gerwin. Også fra et mer kristent, eksistensfilosofisk perspektiv er det nødvendig å bryte med denne dogmatikken, og dermed åpne opp for en fenomenologisk forståelse av den dennesidige tilværelsen, og dermed også dens religiøse aspekter.

KRISTEN EKSISTENSFILOSOFI

Olav Klonteig tar i et av sine innlegg utgangspunkt i en annen, mer moderne, men kristen tenker, nemlig Løgstrup. Hos denne kristne eksistensfilosofen er det «de suverene livsytringene» som kjennetegner mennesket. Løgstrup mener at de spontane livsytringer er etikkens jordsmonn. Etikk og moral vokser fram av livsytringer som i seg selv er etiske, selv om vi ikke tenker over at de faktisk er det. Dette er fordi de er så selvfølgelig og grunnleggende.

Mennesket vet ut fra seg selv hva som er en autentisk og forfalsket væremåte i verden, det trenger hverken noen nåde eller omvendelse for å kunne vise tillit, åpenhet, barmhjertighet og medfølelse, dvs. å være det vi betrakter som et godt

menneske. Mennesket må bare oppdage og leve ut fra sin egen egentlighet. Menneskesynet og livsanskuelsen er grunnlaget for Løgstrups etikk, menneskelig løgn, bedrag og ondskap er således noe tillært, vi er alle gode på bunnen, i hvert fall i vårt forhold til den andre. Dette er også i tråd med «den holdning Jesus forkynnte», og dermed på linje med den grundtvigske lære om at mennesket er skapt i Guds bilde. Stadig i følge Løgstrup, som var elev av Heidegger, og den dag i dag er en meget sentral tenker som kan likestilles med Grundtvig i dansk folkehøyskole.

LØGSTRUPS RELIGIONSFILOSOFI

I boken Skapelse og tilintetgjørelse gir Løgstrup denne teologien en dypere, religionsfilosofisk begrunnelse. Dypest sett handler det, med referanse til Grundtvig, om forholdet mellom Åpenbaring og Skapelse. Løgstrup kritiserer teologiske retninger som ikke skiller avgjørende mellom disse to, noe som i prinsippet utelukker at en kan oppnå en religionsfilosofisk forståelse av tilværelsen, som kan sidestilles med tro i kristelige forstand. Som Løgstrup sier, med referanse til Grundtvig, er det skapte mer enn loven, skapningen er det livsopplysningens oppgave å oppklare.

Det er en teologisk oppgave å gi en filosofisk analyse av de fenomener i vår tilværelse som den kristne forkynnelse knytter an til. Men denne tilværelse er vår felles, universelle og menneskelige tilværelse, og dermed et fellesanliggende med også den a-religiøse filosofi eller vitenskap, som kristendommen sameksisterer med.

TO ULIKE – MEN KRISTNE MENNESKESYN?

Her er det mao snakk om to ulike, begge kristne menneskesyn, hvorav kun den

åpenbarings-eksklusive versjonen ser ut til å kunne opprettholde skismaet i norsk folkehøyskole mellom frilynt og kristen. Likevel sitter en igjen med en følelse av at denne motsetningen har noe anakronistisk ved seg, for burde det ikke være takhøyde for en kristendom av Løgstrups type, både innenfor frilynte og kristne folkehøyskoler, og i samme åndedrag, åpnes et rom for *kristne, frilynte folkehøyskoler?*

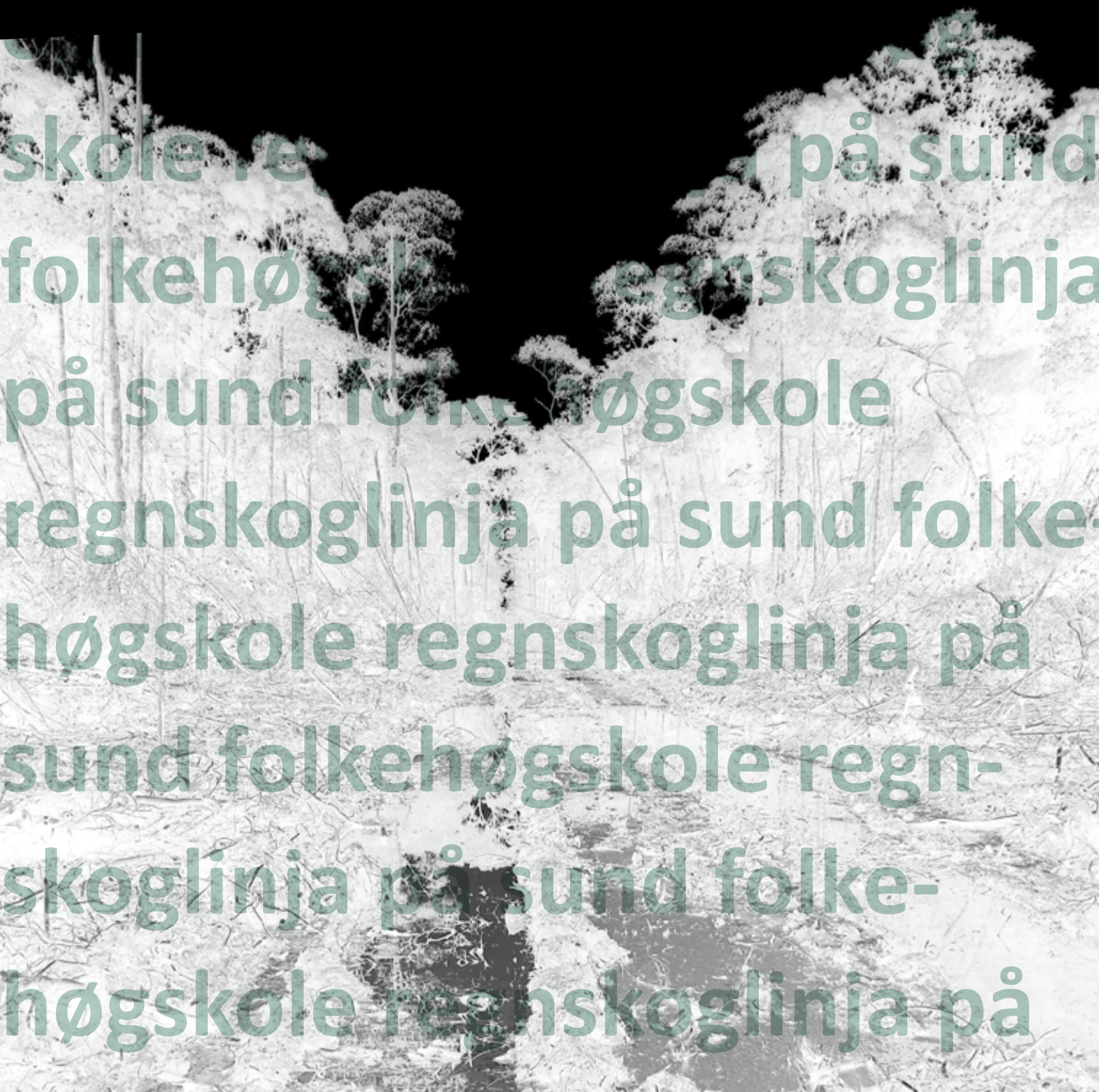
Siden vi tilsynelatende ikke har noen eksempler på slike kristne oppfatninger fra frilynt side i dag, er det kanskje på tide med en gjennomtenkning av spørsmålet. Kanskje finnes det allerede eksempler på kristen side, f.eks. innen KFUK/KFUM-skolene. Vil disse eller andre kunne betegne seg som frilynte i skjæringspunktet mellom Grundtvigs og Løgstrups menneskesyn?

Kanskje vil også en slik kritisk gjennomtenkning fra kristen side kunne motivere til ny åpenhet for de frilynte. En kristen folkehøgskoletanke bygget på Grundtvigs og Løgstrups etikk og menneskesyn, men uten den dogmatiske forankringen i en fundamentalistisk Luther-forståelse, ville kunne oppmuntre og motivere den frilynte folkehøgskolen til en parallell operasjon. Faktisk er det gode grunner for å tro at det allerede har skjedd en viss bevegelse. Hvis det er slik at kristen og frilynt stadig sees på som historiske motpoler, er det kanskje på tide at også frilynt folkehøyskole tar et nødvendig oppgjør med frilyntbegrepets historie. Legger vi selve frilyntbegrepet bak oss, gjennom å integrere det i en bredere samtids- og organisasjonskontekst, gis vi muligheten for å bidra til å etablere en helhetlig og livssynsnytral folkehøgskole på ordentlig, hvor både kristne nudister og frilynte vitalister vil kunne finne rom for en frihet under felles fane.

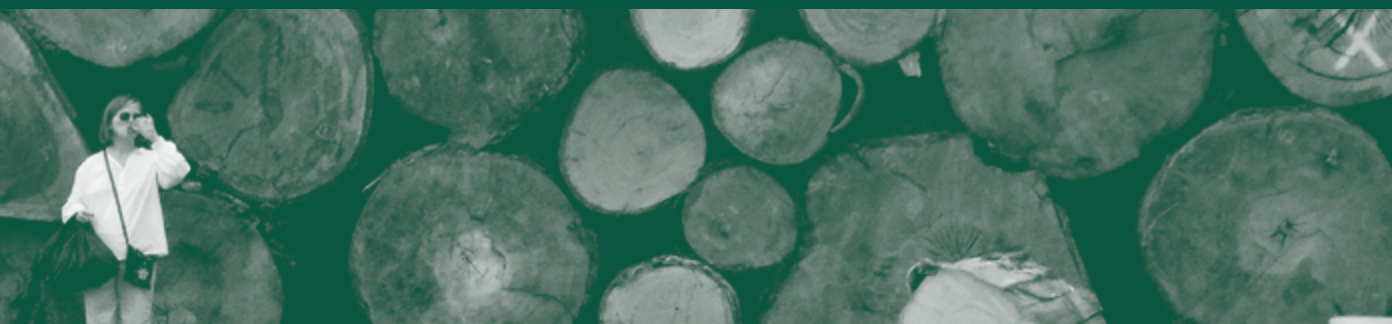
Av Sigurd Ohrem, filosof og lærer ved Sandefjord folkehøyskole

regnskoglinja på Sund folkehøgskole →

Ved Anders Hals, lærer regnskoglinja

Jeg skal beskrive linja litt først. Linja ble til i 2010, etter at jeg hadde hatt «U-landslinja» i 10 år. Jeg hadde fått jobben på «U-landslinja» fordi skolen hadde en tradisjon med Latin-Amerika allerede. Læreren Turid Neeb Lien hadde på 90-tallet bygget opp et konsept som var vellykket. Det konseptet kommer jeg tilbake til. I 1997 ble linja utvidet til to linjer, og Vidar Pedersen og jeg ble etter en stund lærerne på to nesten like linjer, men som hadde forskjellig studietur. Vidar fortsetter i dag u-landslinja, under navnet Solidaritet Nord-Sør.

Jeg hadde landbruksfag, mekanikk, natur- og miljøvernutdanning som bakgrunn og jeg hadde arbeidet fire år i nicaraguansk regnskog for en nicaraguansk NGO, gjennom Fredskorpset.

Etter mange år med u-landslinja var jeg i 2009 blitt utålmodig etter ei rein miljølinje, og vi lyste ut «miljø-linja», «økofilosofi-linja», «miljø og energi-linja» osv i løpet av flere år, men uten søkere. Jeg fortsatte med U-land, som ga elever. Vi hadde studieturer på åtte uker hovedsakelig til Nicaragua (som jeg kjente godt) og etterarbeid i form av forberedelser og gjennomføring av foredragsturné.

DA FORESLO ASSISTERENDE REKTOR «REGNSKOGLINJA»

Hun mente det sikkert var marked for det; regnskog var jo i vinden, og jeg hadde jo en viss kompetanse. Jeg var egentlig lei av 40 graders varme, men etter en telefon til Regnskogfondet fikk jeg en kontakt i Peru, og da var linja et faktum. Elevene lot heller ikke vente på seg. Jeg måtte holde ut varmen.

ER REGNSKOGLINJA GOD FOLKEHØGSKOLE?

På regnskoglinja har jeg fulgt opp opplegget fra u-landslinja, med

1. forberedelser til studietur
2. studietur
3. etterarbeid i form av å lage et skikkelig foredrag, samt holde minst ti foredrag for ukjente skoleklasser eller naturvernlag etc.

MEN ER DET GOD FOLKEHØGSKOLE?

Jeg tror det er møtet mellom naturfag, miljøvern, historie og politikk, sammen med det å forholde seg til levende mennesker på skolen og over tid i Amazonas som er viktigst. Følsomhet og oppvakthet overfor nyheter og hvordan andre i verden har det påvirkes av at du kjenner noen personlig i disse skogene. Noen elevers faglige og politiske veier etter skoleåret er også indikatorer på det. Synet på politisk korrekthet, medier og tidsbruk kan påvirkes kraftig også. At spansk og ofte også amazoniske språk er prioritert er også med på å motvirke en nesten - unnskyld uttrykket - stupid angloamerikanisering (retteprogrammet sier det skal hete «anglo amerikanisering...») som blir verre og verre. Vi er ellers glade i å synge, og både norske, svenske og latinamerikanske relevante viser er med.

HVORDAN PLANLEGGER VI?

Vi blander elevenes tematiske ønsker for året sammen med mine (og andre læreres, spesielt FN-linja, Solidaritet Nord-Sør) prioriteringer. For eksempel holder alle de nevnte tre linjene akkurat nå på med en todagers gjennomgang av, og diskusjon om, Afghanistans historiske skjebne. På

linja planlegger vi ellers for en blanding av alt fra rein tavleundervisning til feltdager ute, med -som sagt- en åtte ukers studietur til peruansk Amazonas med påfølgende foredragsturne. Foredragsturneen er som nevnt et høydepunkt, og de årene vi drar på studietur før jul kan mye av vårsemesteret også brukes til neddykking i relaterte miljøer eller menneskerettssaker; for eksempel gjennom demonstrasjoner osv. I år har vi pga pandemien startet med tur til protestleiren i Repparfjord fordi det ellers kunne glippe mht studietur, retts-saksgangen mot gruveselskapet osv. Turen til Repparfjord hadde vi i grunnen planlagt før elevene kom, men vi solgte det inn som noe som elevene kanskje nå nesten tror de planla selv. Vi grovplanlegger forøvrig året med elevene.

INTERAKSJON – I HVILKEN GRAD ER ELEVENE MED PÅ INNHOLD OG FORM?

Elevene er forskjellige. Noen er faglig ambisiøse, mens andre kan være skoleleie og mest mottakelige for praktisk tilnærming, og det merkes godt hvordan skole-Norge skaper

- a) krav om akademisk karriere og
- b) tilhørende skoletrette elever.

Mangelen på motorisk/aktivitetsbasert læring i tidlig alder gjør at noen får unødige vansker når de blir 19 år. Men det kommer forslag fra elevene, og det er viktig å la både de teoretiske og praktiske elementene balansere. Men framfor alt det berømte *møtet*: For hvordan kan man føle solidaritet med en norsk bonde, eller en kokama-gutt hvis man aldri har besøkt en?

DET Å STILLE SPØRSMÅL VED VEDTATTE SANNHETER OG KORREKTHETER ER PIRRENDE FOR ELEVENE

PEDAGOGISKE METODER

På det helgebaserste pedagogikkurset jeg omsider tok, etter flere år på Sund, trodde jeg vi skulle lære knep og triks, men det uteble. Kanskje pedagogikk uansett enten er teori eller personlig. Jeg for min del prøver å være meg sjøl mest mulig. Finnes det intuitive grenser mellom humor og alvor (kan man øve seg på å skru av og på brytere, eller er det uunngåelig å sitte og le under en dokumentar om krig?). Dessuten ler man ikke av en krig om skogen i Amazonas hvis man kjenner noen som bor der. Øvelse i å se seg selv er også viktig: Alle forstår at det er forskjell på sykdom og «litt uvel i dag». «Litt uvel idag» holder ikke når man skal ta bussen over Andes, for den bussen går klokka 05.00, så hvorfor holder det på skolen? På en arbeidsplass holder det i alle fall ikke. Så hvorfor skjemme bort elevene? I Peru hører vi på i gjennomsnitt tre-fire foredrag (fra NGOer og andre) i løpet av de åtte ukene. Disse kan foregå i to timer uten pause. Men da er det vi som er på besøk og må holde ut -uten å gjespe- for det var vi som ville ha foredrag, og da er det på lokale premisser.

LINJA OG SKOLENS VERDIGRUNNLAG

Her må jeg sjekke hva det står..., og det viser kanskje at denne læreren ikke tar på alvor skolens verdigrunnlag? Elevene er nok i allefall ikke dummere enn at de tolker hva de ser. Under skolens verdigrunnlag nevnes internasjonal solidaritet, miljø og bærekraftig utvikling, samt verdien av kunst og kulturuttrykk. De to første tror jeg vi oppfyller; det siste punktet kanskje mest ved hjelp av endel gratisseffekt fra jazzlinjas tilstedevær/spilling, krysspollinering med våre viser (vi synger på morrasamling og utfordrer gjerne jazzelevene til å kompe) og fotolinjas eller streetfoods aktiviteter.

LYDIGHET OG ULYDIGHET

Når det gjelder sivil ulydighet og aksjoner så har vi gjort mest av det siste; noen år med demonstrasjoner på Eidsvoll's plass i forbindelse med oljeselskapet Repsol (som var operatørselskap både i Amazonas og Nordsjøen og som var ansvarlige for store oljelekkasjer i Amazonas). Jeg tror at det å i hvert fall ikke utelukke sivil ulydighet er viktig, fordi det ikke er på moten å protestere mot noen ting fordi alt av overgrep og ødeleggelse likevel forsøkes unnskyldt med «grønt skifte», «løfte dem ut av fattigdommen» osv. Det å stille spørsmål ved vedtatte sannheter og korrektheter er pirrende for elevene, som for eksempel å stille spørsmål ved om det virkelig kan være riktig at storfe i Norges tilfelle kan representere noe som helst av et ekstraordinært utslipp av karbon etter bronsealderen, fordi om det kan være det i Midt-Vesten (igjen; USA skal speile alt vi er, inkludert agroøkosystemet). Kraftproduksjon (herunder vindkraft) og energipolitikk er også kilde til tematikk som har ulydighetens potensiale, jfr grønnavsking etc.

Jeg har tre-fire år igjen, men synes jeg har hatt det fantastisk. Mange av mine venner i dag er gamle elever, og det å ha støttet elever i deres valg av retning i livet; det er gave nok.

ANDERS HALS - LÆRER, REGNSKOG

Anders har et stort miljøengasjement og bred internasjonal erfaring fra reiser og opphold i Latinamerika. Det er aldri vanskelig å vite hva Anders mener om saker og ting, han deler gjerne sine tanker om alt som er viktig å få gjort noe med i verden.

Rode Margrete Hegstad leder utvalget regjeringen har oppnevnt til å se nærmere på folkehøgskolenes samfunnsoppdrag. Hun forstår at det er mye spenning knyttet til et slikt arbeid, men mener skolene først og fremst skal glede seg over å bli satt på kartet politisk. Det kan komme mye godt ut av en ny NOU.

- Det er lenge siden den forrige NOUen om folkehøgskole kom i 2001, så dette er en god mulighet til å diskutere folkehøgskole med ny kunnskap, sier Rode Margrete Hegstad.

Hun forstår det er mye spenning knyttet til arbeidet utvalget er i gang med, men mener skolene har grunn til å glede seg over prosessen. Først og fremst tror hun det er med på å sette folkehøgskolene på kartet for politikere. NOUen kan også påvirke diskusjonene rundt folkehøgskole i årene fremover.

- Det blir spennende med ny regjering, ny minister og deres vekting av folkehøgskolene. Formuleringene i regjeringsplattformen kan leses som signaler på at arbeidet med NOUen er viktig. Jeg håper de vil se folkehøgskolene og bruke arbeidet vårt, sier hun.

Hennes mål er i alle fall at NOUen skal være nyttig, brukes og ikke havne i en skuff.

- Jeg håper dere har tillitt til prosessen! Vi jobber for å komme frem til gode løsninger, sier Hegstad.

ØNSKER INNSPILL

Så langt har utvalget hatt to møter. Det ene på Rønningen folkehøgskole i Oslo. Neste møte blir i Bergen i desember, med besøk på både Fana folkehøgskule og Nordhordland folkehøgskole. For våren er ikke møtetidspunkter landet ennå, men trolig blir det besøk på flere skoler.

- Det er utrolig fint for utvalget å komme ut og se ulike folkehøgskoler. Jeg synes det gir merverdi til arbeidet. På Rønningen fikk vi for eksempel en minikonsert i lunsjen, samtaler med både rektor og eleveråd, og vi ble tatt bilder av i studio av fotoelever, forteller Hegstad.

Samtidig oppfordrer hun både ansatte og elever til å sende inn egne innspill til utvalget. Det er laget en nettside hvor man enkelt kan sende inn tanker, utfordringer og forslag: <https://nettsteder.regjeringen.no/folkehogskoleutvalget/>

- Vi er fremdeles i en fase hvor det er nyttig med innspill, så jeg håper mange vil

bruke muligheten til å sende oss bidrag. Spesielt med tanke på utfordringer dere opplever og forslag til gode løsninger.

Aller helst ønsker Hegstad seg flere innspill fra elever.

- Jeg er veldig opptatt av å høre elevenes stemme. Folkehøgskolene er jo først og fremst til for dem, og det er nyttig med flere perspektiver inn i arbeidet. For oss er det viktig å forstå hva det gjør med en elev å gå på folkehøgskole. Det hadde vært spennende om flere elever satte ord på hva de opplever som god kvalitet ved sin skole.

NYSGJERRIG PÅ Å LÆRE MER

Selv har Hegstad aldri gått på folkehøgskole, men hun vurderte det da hun gikk ut av videregående i 2012. I stedet ble det politikk. Som 18-åring ble hun valgt inn i bystyret i Sandefjord for KrF, og vervet var enklere å kombinere med studier i Oslo. Historier fra venner og det hun til nå har hørt gjennom utvalsarbeidet, gjør at hun kanskje angrer litt.

- Jeg skjønner jo at jeg har gått glipp av noe, og ser hvordan de som har gått sammen på folkehøgskole får et helt unikt vennskap. Det som kanskje har overrasket meg mest i utvalsarbeidet til nå er alle mulighetene og linjene som finnes på folkehøgskole. Her må det ha skjedd ganske mye på de ti årene siden jeg vurderte det, sier hun.

Samtidig gjør arbeidet henne stadig mer nysgjerrig på skoleslaget. Mandatet de har fått oppleves nyttig.

- Jeg har lenge vært opptatt av ungdom, demokrati og ungdommens plass i samfunnet. For mange spiller jo også folkehøgskolen en viktig rolle her. Likevel var det en overraskende, men veldig hyggelig telefon jeg fikk med utfordringen om å lede utvalget, forteller Hegstad.

- Temaet for arbeidet er viktig, og jeg synes det er spennende å få jobbe med dette nå. Jeg opplever at vi er en god gjeng, bredt satt sammen, men med stort engasjement. Sammen bringer vi inn litt ulike perspektiver. Det er en givende oppgave å skulle utarbeide NOUen.

BRED ERFARING MED UNGDOM

Hegstad var i perioden 2017-2020 leder av LNU, Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner, en paraplyorganisasjon for nærmere 100 organisasjoner. Herfra er hun godt vant med organisasjonsutvikling, politisk påvirkning, møter og presentasjoner. Ikke minst med mye engasjert ungdom! Årets sommer var preget av valgkamp, og ved høstens stortingsvalg sto hun på 2.plass på KrFs liste i Oslo. Hun er dessuten i innspurten av profesjonsstudiet i psykologi ved Universitetet i Oslo. Masteroppgaven sin skriver hun om hvordan det har vært å være ungdom i Oslo under korona.

- Tematikken for oppgaven er også født ut av mitt engasjement for ungdom. Etter å ha lest flere saker og meninger i media ble jeg nysgjerrig på deres egne fortellinger om konsekvensene av den sosiale nedstengingen i byen, forteller hun.

Etter at hun skrev på Facebook at hun skulle lede utvalget, har også fortellingene om betydningen av et år på folkehøgskole kommet. Fra flere enn hun hadde trodd.

- Det viser seg at jeg har flere i vennekretsen min som har gått på folkehøgskole enn det jeg visste om, og mange har tilbudt seg å dele gode historier. Det tar jeg som et veldig godt tegn! Jeg har vel alltid visst at folk snakker varmt om et år på folkehøgskole, men så langt i utvalsarbeidet har det gått opp for meg hvor mye et slikt år faktisk kan bety for mange.

FOLKEHØGSKOLEUTVALGET

- Oppnevnt av Kongen i statsråd 18.juni 2021. Skal levere sin utredning 1.oktober 2022.
- Gjennom en bred gjennomgang av folkehøgskolesektoren skal utvalget utrede folkehøgskolens rolle i utdanningssystemet og vurdere hvilke rammebetingelser som kan bidra til at folkehøgskolene fyller denne rollen.
- Utvalget består av 11 medlemmer, og ledes av Rode Margrete Hegstad.
- Gunnar Birkeland, styreleder NKF, og Astrid Moen, assisterende rektor Sund folkehøgskole, representerer folkehøgskolene i utvalget.
- To tidligere elever, Thea Stormo Solberg (Vefsn folkehøgskole) og Samuel Massie (Folkehøgskolen 69 grader Nord), sitter også i utvalget.
- Christian Tynning Bjørnø er oppnevnt som nytt medlem i utvalget.
- Innspill til utvalget kan sendes inn via <https://nettsteder.regjeringen.no/folkehogskoleutvalget/>

SELJORD FOLKEHØGSKULE:

KAPRET ERFAREN ØSTERRIKER FOR Å LEDE KJØKKENET

Verdensborger Reinhold Kager (60) fra Østerrike har overtatt styringen på kjøkkenet ved Seljord folkehøgskule. Han kom til skolen i august og har allerede rukket å bli glad i hverdagen på folkehøgskolen.

Tekst og foto: Øyvind Krabberød

Vi fikk en prat med Reinhold på telefonen. Fra hjembyen Graz gikk hans livsreise ut da han var 20 år. Det ble 17 år i Sveits, tre år i Canada før han landet i Norge. Til skolen kom han fra Brakanes hotell – Ulvik i Haranger. Han har lang erfaring med å lede profesjonelle kjøkken.

Kjæresten i Bø hadde sett utlysningen av den ledige stillingen – så da sendte han inn søknad, og fikk jobben som kjøkkenleder. Nå tror han det kan bli mange år i folkehøgskolen.

Skolen i Vest-Telemark er opptatt av bærekraft og av å redusere kjøttforbruket, så det er med i den daglige planleggingen. Men det er også klare økonomiske rammer å forholde seg til.

Reinhold er glad for kontakten med elevene og lager gjerne retter de setter pris på. Og positive tilbakemeldinger fra elevene får kjøkkenet stadig. Selv er han lite opptatt av oppskrifter. Med sin lange erfaring er det mulig med en friere tilnærming. Han ønsker at de som jobber på kjøkkenet kan utvikle trygghet og sin egen kreativitet. – Da blir det mer interessant å jobbe er han overbevist om. En kjepphest er at grønnsakene ikke må overkokes. – Det går ikke an å bli late, det prøver vi å unngå, smiler han.

Den nye kjøkkensjefen er kvalitetsbevisst – så maten skal lages fra bunnen, ingen snarveier skal det være. Han ønsker å skaffe mer lokalprodusert mat, men forteller at det blir dyrere. Foreløpig får de egg lokalt. Ellers prøver de å følge sesongen – etter hva som tilbys. – Det er viktig at vi serverer sunn mat – ernæring er viktig. Vegetar og fisk får plass på menyen som inneholder tradisjonsmat, men også krydres med retter fra asiatisk og indisk kjøkken. Rester brukes og varmes opp, det er lite svinn – vi bruker alt, forteller Kager. Matpakkelunsj har de to dager, ellers serveres lunsj og mye salater.

På fritiden er kjøkkensjefen en meget aktiv fotograf med flere utstillinger bak seg. Før han startet opp i Seljord ville han prøve seg som fotograf på heltid – men det ble dårlig timing med pandemien. Han forteller at foto har vært en del av livet siden han var 16 år. Han har ofte spart ferie for å ta lengre perioder fri fra jobb. Det har blitt mange prosjekt-reiser. Blant annet til Marokko og en lang ekspedisjon på mountainbike fra Calgary i Canada til Mexico – mest mulig i fjellområder.

Fotointeressen får han også brukt på folkehøgskolen hvor han har et valgfag med ti elever. Nå synes han at han har kapret drømmejobben – noe som er svært motiverende for østerrikeren.

OPPSKRIFT: KNEKKEBRØD

- 1 dl havregryn
- 1 ½ dl solsikkekjerne
- 1 ½ dl linfrø
- 1 dl gresskarkjerne
- 3 ½ dl hvetemel
- 1 ts bakepulver
- 3 ts salt
- 1 dl vann
- 1 ¼ dl olje

Bland alt sammen i en bolle. Spre tynt utover et bakepapir og stek ved 200 grader i ca 15 minutter.

TAYIBA SKULLE GJERNE GÅTT PÅ FOLKEHØGSKOLE

Jeg har avtalt et møte med Tayiba Haji (22) fra Sandnes – i Brugata i Oslo. Med sterkt og spent blick møter hun meg i sjettede etasje for et intervju.

Som 2-åring kom hun til Norge, faren var politisk flyktning. Nå studerer hun – og holder på med en master i menneskerettigheter – og skriver om Etiopia ved Universitetet i Sør-Øst Norge. Om urfolk i landet, noe som er svært aktuelt i disse dager med uroligheter og vanskelige tilstander. Men situasjonen i hjemlandet gjør det dessverre vanskelig å utføre feltarbeid. Fra tidligere har hun en bachelor i historie og internasjonal politikk fra Universitetet i Agder.

Tayiba er opptatt av politikk og rettferdighet. Hun jobber for Amnesty ved siden av studiene, to dager i uka, hjelper studenter og holder foredrag for unge. Jeg traff henne på stand under OSLO-pride.

Nå angreir hun på at hun ikke gikk på folkehøgskole. Venner gikk på Nansenskolen og på Elverum og trivdes veldig godt.

Det var ikke så mye støtte å hente hjemme for å gå på folkehøgskole, men også rådgivere pushet på for rask start på utdanning. Det var rett og slett et press for å bevise noe med studier.

Foreldrene var også bekymret for kostnaden – og anbefalte studier og deltidsjobb.

Tayiba forteller at det i det etiopiske miljøet er en overrepre-

sentasjon i helsesektoren. Selv valgte hun samfunnsvitenskap – som i gruppen var et lite opprør, men foreldrene støttet henne her.

– Hva er det som tiltrekker deg med folkehøgskole?

– Folkehøgskole er et pusterom som ikke er helt uten rammer, ikke så fritt som et friår. Mange forbinder nok folkehøgskole med kristendom. Jeg trodde tidligere at det var et kristent konsept. Folkehøgskole bør være for alle, understreker hun – som selv er muslim.

– Jeg har vært studieambassadør for Universitetet i Agder og vært mye ute på videregående skoler. Der møtte jeg mange som ikke hadde peiling på hva folkehøgskole var. Skolebesøk er viktig – å være til stede og møte ungdom. Å bruke ambassadører fra minoritetsmiljøet tror jeg hadde vært lurt av dere hvis dere vil nå inn til målgruppen – da vil tanken på folkehøgskole som en mulighet spre seg.

Tayiba elsker å studere og drømmer om en jobb i organisasjonslivet. Når hun ikke studerer eller jobber for Amnesty spiller rogalendingen piano, går fjellturer – og innrømmer at hun er en lesernerd.

Tekst og foto:

Øyvind Krabberød

BÆREKRAFTIG MAT

VERDIMAT

Mat er et tema som engasjerer på folkehøgskolene – både blant elevene, og på tvers i personalet: Noen er opptatt av å redusere matsvinn, eller av at maten skal være god og næringsrik. Andre er opptatt av landbruk og hvordan maten blir produsert, eller å sette temaet i en global sammenheng. Her har vi samlet noen tips til hva folkehøgskolene kan gjøre av tiltak for bærekraftig mat.

Tekst: Brita Phuthi,
internasjonal rådgiver i
Folkehøgskolerådet

I FNs bærekraftsmål berører særlig målene 2, 12 og 13 problemstillinger knyttet til matproduksjon og forbruk. På globalt og nasjonalt nivå må vi utrydde sult, oppnå matsikkerhet, bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk (2). Vi må forbruke mer bærekraftig og kaste mindre (12), og utslippene knyttet til matproduksjonen må ned (13). Til eksempel kan CO₂-utslippene fra landbruket reduseres med 50 prosent ved å dyrke korn og grønnsaker i stedet for å holde dyr, ifølge forskning.no. Det å tilby veganske og vegetariske måltider på folkehøgskolen er derfor et viktig tiltak.

MATSVINN

Ifølge Framtiden i våre hender (FIVH) blir nordmenns matvaner stadig mindre bærekraftige: Hvert år kaster vi mer enn 300.000 tonn spiselig mat. Det vil si ca. 1/3 av all maten som produseres. I følge FIVH kunne maten vi kaster bare i Norge, mett mer enn 840.000 mennesker.

Men det finnes løsninger – både som organisasjoner som FIVH jobber med, og andre aktører. En av dem er VERDiMat, som holder til i Moss. VERDiMat er et firma som jobber for å redusere matsvinn ved å distribuere overskuddsmat fra matindustrien til f.eks. folkehøgskoler. – I dag

kaster produsenter og grossister store mengder fullgode varer som burde vært konsumert av mennesker. Dette er et bransjeproblem, men ikke minst et samfunnsproblem, forteller Mats Agstam i VERDiMAT. – Vi tar hånd om overskuddet av forbruksvarer gjennom å selge tørrvarer, kjølevarer og frysevarer som ville ha blitt kastet på grunn av emballasjeendringer, sesong, feilproduksjon, eller en holdbarhetsdato som nærmer seg, forklarer Agstam. Flere folkehøgskoler handler i dag fra VERDiMAT og sparer på den måten både penger og miljøet.

Holdbart.no er også en aktør som distri-

buerer overskuddsvarer som har kort eller har passert «best-før-dato», er utgått av sortimentet, overproduserte varer, varer med pakningsendringer, i tillegg til sesongbaserte varer. Ved å selge overskuddsvarer som kan ha kort holdbarhet, eller sågar har gått litt over «best før datoen», håper Holdbart.no å bidra til å bevisstgjøre forbrukeren og på den måten redusere det store matsvinnet.

På matvett.no og spisoppmaten.no kan man finne mange gode tips og råd for dem som vil være «matredde» og få tips til oppskrifter. Appen «To good to go» er populær for dem som vil redde mat og spare penger. «Dumpster-diving» («søppelpdykking») er også noe folkehøgskoleelever har prøvd seg på, som absolutt er praktisk læring ved å se hvor mye spiselig mat som kastes. Alternativt kan folkehøgskolen gjøre avtaler med butikker om å ta imot overskuddsvarer ved stengetid.

MATKASTELOV?

Norge har forpliktet seg til å redusere matsvinnet med 50 prosent innen 2030. Derfor ba Stortinget i 2018 regjeringen om å utrede en ny matkastelov, etter mye pådriverarbeid fra sivilsamfunnsorganisasjoner og andre. Det er Klima- og miljøverndepartementet som har ansvaret for å lage den nye loven, men det er usikkert når den blir klar, ifølge en sak TV2 laget i april i år. Til eksempel har Frankrike hatt en lov som forbyr de store matvarekjedene å destruere usolgte matvarer, vedtatt i 2015.

NORGE HAR FORPLIKTET SEG TIL Å REDUSERE MATSVINNET MED 50 PROSENT INNEN 2030.

Eksempler på tiltak for å redusere matsvinn på folkehøgskolene:

Mindre størrelser på middagstallerkener (for å unngå at man forsyner seg for mye), veiing av matsvinn daglig/ukentlig, servere restemåltider (veldig populært blant elevene), oppbevare maten på riktig måte, og økt kunnskap om hva som er spiselig mat og ikke.

HOLDBART.NO

Søk blant hundrevis

PRODUKTER

VÅRE BUTIKKER

INSPIRASJON

INFORMASJON

LOGG INN

Int seminar Jeløy.pdf

Invitasjon og forel...pdf

Int seminar Jeløy.pdf

EIERSKAP TIL ENDRINGER

Mat var også et tema mange av de vel 40 folkehøgskolene som deltok i prosjektet «Aksjonsforskning og bærekraft – folkehøgskolen for framtiden» tok tak i (2014-2017). I sluttrapporten for prosjektet kan vi lese at for å lykkes med bærekraftige endringer knyttet til mat er det viktig at kjøkkenet har eierskap, noe en av skolene forteller: «I fjor ble prosjektet «tredd nedover hodet» på kjøkkenpersonalet, med begrenset suksess. I år har kjøkkenet selv funnet en løsning. Ut fra dette har vi lært at dem som står nærmest tiltakene ofte har de beste løsningene, og at eierskap er viktig». (Sluttrapport for prosjektet, 2017, s. 27).

Samarbeid på tvers – både i personalet og med elevene er også en viktig faktor for å få til endringer som varer – og som opplever som positivt for hele skolen. Aksjonsforskningsprosjektet handlet om å undersøke, og teste ut hva som er gode løsninger for en bærekraftig framtid. Da er det lurt å både bruke tid på å komme frem til hvilke tiltak man skal sette i gang, og følge opp disse i fellesskap.

TILTAK FOR BÆREKRAFTIG MAT

Eksempler på tiltak som skolene gjør er: Redusere kjøttforbruket, kjøpe Fair-trade-produkter og bli godkjent som Fair-trade-folkehøgskole, lokal og kortreist mat, sesongbasert mat, lage mat fra grunnen, økologisk mat, dyrking og selvbergning, samt forståelse for sammenheng

mellom dyr og mat. Det er også relevant å lære om forskjellen på klimaavtrykk på ulike typer kjøtt, sett i sammenheng med dyrevelferd.

I folkehøgskolenes bærekraftvedtak fra høsten 2019 er ett av målene å redusere klimagassutslippene til folkehøgskolene med 40 prosent innen 2030. Hovedutslippene til skolene kommer fra reisevirksomheten (flyreiser), men selv om vi per i dag ikke får målt utslipp knyttet til matforbruket til skolene, så er dette et tema som berøres gjennom kvalitative spørsmål i det årlige klima- og miljøregnskapet for folkehøgskolene. I tillegg teller skolene antall vegetarmiddager pr. skoleår. Her ser vi at mange skoler viser at de har et bevisst forhold til bærekraftig mat og har flere tiltak, som nevnt over, for å følge opp dette i skolehverdagen. I aksjonsforskningsprosjektet ble også bedre økonomi trukket frem som en positiv konsekvens av å ha økt fokus på bærekraftig mat, i tillegg til miljøperspektivet.

I tillegg til å sette i gang tiltak for bærekraftig mat på folkehøgskolene, kan skolene også engasjere seg i lokalsamfunnet og ellers i samfunnet – kanskje kan noe av det som er satt i gang på skolen overføres til andre virksomheter?

Kjøttproduksjon: Forskning.no: <https://forskning.no/landbruk-mat-miljo/enorm-utregning-sa-ille-er-kjott-for-miljo-et/259128>

SULTNE ELEVER METTES BEST PÅ BÆREKRAFTIGE MÅLTIDER

Av Peter Møller, rådgiver Debio

Årlig veileder Matvalget mange offentlige og private storkjøkken i hvordan man kan handle inn og foredle mat på en mer helsefremmende og miljøvennlig måte. Matvalget hjelper storkjøkken rett og slett til å servere flere bærekraftige måltider, og kan bistå med å få økologi og økonomi til å gå hånd i hånd, redusere matsvinn, justere kjøttforbruk til å nå bærekraftsmål, og kan også bistå med å finne lokale matprodusenter å samarbeide med.

BÆREKRAFTIGE MÅLTIDER

Sentralt i veiledningen til Matvalget står seks råd for en mer miljø- og helsefremmende matpolitikk. Dette kaller de «Et bærekraftig måltid», og de seks ingrediensene er:

- Lage mer mat fra bunnen av
- Bruke mer grønnsaker, belgvekster og korn
- Tenke sesong
- Gjøre bevisste valg av kjøtt og sjømat
- Kutte matsvinnet
- Bruke mer økologisk

Like lite som én enkelt ingrediens gjør et fullverdig måltid, kan disse isoleres

Alle folkehøgskoler har elever som tropper sultne opp i kantina og trenger næringsrik og god mat. I tillegg til å mette alle sine elever, har mange skoler også mål om at kjøkkendrifta skal være bærekraftig. I fjor fikk vi i Debio anledning til å skrive litt om hva økologisk matproduksjon er. I år ønsker vi å fortelle litt om Matvalget, vår veiledningstjeneste for storkjøkken. Matvalget er en ideell veiledningstjeneste uavhengig av kommersielle økonomiske interesser, og jobber for å fremme mer bærekraftige matsystemer.

fra hverandre. Sammen utgjør de en helhet. Matvalgets erfaring er at disse rådene tilbyr en helhetlig ramme å jobbe innenfor, samtidig som rådene er en oppskrift på måltider som er både miljømessig bærekraftige og næringsrike. Dette har Matvalget blant annet fått støtte i fra den offentlige Klimakur-rapporten som kom i 2020. Denne gir medhold i at det er en helhet som må ivaretas for at klimareduerende tiltak i matsystemet skal monne. Klimakur poengterer at i tillegg til reduksjon av matsvinn, bør vi jobbe for et mer plantebasert kosthold – med fisk og inn-

slag av kjøtt. Det er nettopp denne innsatsen Matvalget hjelper skoler og storkjøkken med. Miljøfyrtårn har for øvrig nylig lansert en rekke helhetlige kriterier for bærekraftig mat hvor blant annet økologiandel inngår, og kriteriene er basert på disse seks rådene.

Å servere bærekraftig handler dels om å gjøre fornuftige innkjøp, men når det kommer til mat- og måltidssatsningen, så kan ikke det grønne skiftet løses av de som sitter med innkjøpene alene. Oppdraget med å endre mat- og måltidstjenester krever en endring i

gryter og i hoder, et kjøkkenløft og en matfaglig kompetanseheving.

Ta bakst som et eksempel: Bakerbransjen har for lengst forstått at verdiskapningen skjer når man bearbeider råvaren. Med «lettvin» som argument markedsføres og selges enorme mengder dyrt bakestoff til spesielt kantinebransjen. Når man baker selv sparer man store summer i året som kan brukes til bedre kvalitet og mer pålegg. Bakst er lett, godt og rimelig. For ikke å snakke om givende for de som skal utføre håndverket. Man trenger ikke kjæledyr når man har brøddeig!

LAGE MAT FRA BUNNEN AV

Å la de som jobber med den konkrete matlagingen få ordentlige oppgaver å jobbe med og ikke reduseres til noen som kun skal varme opp ferdigmat, er avgjørende om man vil rekruttere kvalifiserte folk og for at de skal trives. Det krever litt mer håndverk å lage mat fra bunnen av.

Det krever også litt mer kreativitet å velge bort ferdigkokte og vakuumpakka poteter eller langreiste grønnsaker og heller se hva man finner i sesong, gjerne lokalt. Da gjenoppdager man fort hvor rik og variert norsk matproduksjon er og hva man lokalt kan være stolt av.

Matvalget anbefaler å bruke mer grønnsaker, belgvekster og korn og ha et bevisst forhold til bruk av kjøtt og fisk. Det kan være en omstilling å legge om fra å servere kjøtt med noe grønt til, til å servere måltider hvor heller kjøttet er prikken over i-en, men gevinsten får en tilbake i flerfold: Det er gunstig for egen helse, for miljøet og for økonomien til folkehøgskolen. Større økonomisk spillerom på kjøkkenet lar en eventuelt velge kjøtt som er bærekraftig produsert og hvor dyrevelferdskravene er strengere, eller fisk av arter med sertifisering på at de er bærekraftig beskattet.

Å kutte matsvinn er noe mange har fått et mer bevisst forhold til de siste åra. Vi kaster årlig alt for mye mat og små grep kan utgjøre en stor forskjell. Sannsynligvis er dette grunnen til at mange har valgt seg matsvinn som sitt hovedgrep for å jobbe med bærekraft på kjøkken. Mindre kasting av mat er vel og bra, men god reduksjon av matsvinn er gjerne mer effektiv

om man tar de andre rådene i betraktning: Kjøper vi gode råvarer, fra landbruk vi har kontakt med, lager maten fra bunnen og bruker bedre kjøtt og fisk, så blir maten viktigere for oss og det er lettere å være nøye på svinn.

FYLKESKOMMUNEN BRUKER DEBIOS MERKEORDNING

Å velge økologisk er fornuftig for dem som vil legge om til mer bærekraftig matproduksjon og -servering. Debios Ø-merke er en anerkjent miljømerkeordning, en tredjepartssertifisering som ivaretar alle hensyn i å være en uavhengig, transparent, ikke-diskriminerende merkeordning som ikke er i strid med anskaffelsesloven, og som representerer en dokumentasjon på bedre miljøprestasjon. Ønsker man å innrette sin innkjøpspraksis på en måte som reduserer skadelig miljøpåvirkning, er det gode argumenter for å sette måltall for innkjøp av økologisk mat, parallelt med at måltidsløsningene dreies i mer helsefremmende, klimavennlig retning.

DET KREVER LITT MER KREATIVITET Å VELGE BORT FERDIGKOKTE OG VAKUUMPAKKA POTETER.

Denne måten å jobbe på har en viktig, positiv bieffekt i at virksomheter som har forpliktet seg på et økomål, har motivasjon til å holde på innkjøpspraksisen i ettertid. Matvalget hjelper gjerne virksomheter med å finne systemer og praksiser for å gjennomføre målene de enten selv har satt eller er pålagt. Som nevnt sist gang tilbyr Debios en merkeordning for serveringer av økologisk mat, hvor man kan sertifiseres i gull, sølv eller bronse avhengig av om maten man handler inn er over 90, 50 eller 15 prosent økologisk. Matvalget samarbeider blant annet med Viken fylkeskommune om å legge om kantinedriften i fylkets 58 videregående skoler til å servere mat som er sunn, bærekraftig og ha en økologisk andel på 30 prosent. Fylkeskommunen bruker Debios merkeordning som et styringsverktøy på måloppnåelse.

Det er mye folkehøgskoleelever skal reke å lære og oppleve gjennom et år, og det kan være fort gjort å tenke på maten som serveres som en nødvendighet man bare må komme seg gjennom for å komme til alt det skolen egentlig skal lære elevene. Samtidig vet nok mang en kjøkkenansatt at storkjøkkenet er mer. Kantina er et sted hvor alle er velkomne, og kantineansatte har mange roller: De er kokker, omsorgsarbeidere, oppdragere og problemløser.

Måltid er kultur. Å spise sammen er en viktig faktor for å bygge gode relasjoner og et godt miljø. Det gir dagen pauser og en rytme. Derfor handler måltidet om mer enn å bli mett – det bygger fellesskapsfølelse og det skaper trivsel. Velger man bærekraftige matløsninger også, er det godt både for det sosiale miljøet og for jorda og dyra også.

Les mer:
Debios merkeordning for servering av økologisk mat: <https://debio.no/omsetning-og-servering/>
Klimakur: <https://www.miljodirektoratet.no/klimakur>
Mat og bærekraft – matproduksjon og kosthold i et bærekraftperspektiv: https://orgprints.org/id/eprint/36468/1/NORSØK%20RAPPORT_11_2019_Mat%20og%20bærekraft.pdf
Matvalget: <https://www.matvalget.no>
Miljøfyrtårns kriterier for bærekraftig mat: <https://www.miljofyrtarn.no/lansering-baerekraftig-mat/>

FAIRTRADE

- BÆREKRAFTIG UTVIKLING I PRAKSIS

HVORDAN BLI EN FAIRTRADE-SKOLE?

Å søke om å bli en Fairtrade-skole er nokså enkelt. Dette må være på plass ved søknadstidspunktet:

1. Det serveres minimum tre Fairtrade-merket produkter i skolens kantine og eller på de ansattes pauserom. Ett av disse skal være kaffe. Skolen oppfordres til å bruke så mange produkter som mulig ved skolens kjøkken.
2. Det nedsettes en styringsgruppe som gjerne består av elever, lærer(e), kantine/kjøkkenpersonnell og ledelse/administrasjon. En av disse skal være kontaktperson til Fairtrade Norge.

FAIRTRADE KORT FORKLART

- **Bærekraftig utvikling:** Fairtrade sine standarder stiller krav til alle de tre bærekraftspillarene - sosialt, økonomisk og miljømessig. Sertifiseringselskapet FLOCERT utfører uavhengige tredjepartsverifikasjoner.
- **Fastsatt minimumspris:** Fairtrade er den eneste sertifiseringsordningen som stiller krav til råvarebetaling. Denne bidrar til økonomisk forutsigbarhet for bøndene når markedsprisene svinger.
- **Premium til utviklingsprosjekter:** I tillegg til Fairtrade-minimumspris er det fastsatt en Fairtrade-premium. Produsentorganisasjoner investerer denne i ulike utviklingsprosjekter etter behov i sine lokalsamfunn.
- **En demokratisk organisasjon:** Fairtrade er den eneste globale ordningen som er femti prosent eid og drevet av råvareprodusentene.

Les mer på www.fairtrade.no

Fairtrade ble stiftet i 1988 som et svar på utfordringene meksikanske kaffebønder opplevde etter kollapsen av det globale kaffemarkedet på slutten av 1980-tallet. Gjennom å stille krav til forutsigbar råvarebetaling, anstendige arbeidsforhold og mer rettferdige avtaler for bønder og arbeidere, ønsker Fairtrade å endre satte handelsmekanismer.

Handel kan være et viktig redskap for utvikling, så sant den fremmer bærekraftig næringsutvikling og sikrer menneskerettigheter. Dessverre er virkeligheten i globale verdikjeder ofte en annen. Millioner av bønder og arbeidere lever i fattigdom, grunnlagt lave råvarepriser og lønninger. Mange jobber under dårlige og helseskadelige forhold. I tillegg vet vi at endringer i værmønstre som følge av klimaendringer rammer landbruksproduksjonen i flere regioner hardt.

Fairtrade sin visjon er en verden der alle bønder og arbeidere kan nyte godt av sikre og bærekraftige levevilkår, realisere sitt potensial og ha mer innflytelse over sin egen fremtid. FN's bærekraftsmål, som er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom,

bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringer innen 2030, står helt sentralt i Fairtrade sitt arbeid.

Vi har alle mulighet til å gjøre en forskjell og skal vi nå bærekraftsmålene innen fristen, må vi alle bidra. Samarbeid står helt sentralt. I dag representerer Fairtrade nærmere 2 millioner bønder og arbeidere globalt. Fairtrade er en verdensomspennende bevegelse som engasjerer næringsliv, forbrukere og en rekke organisasjoner. I Norge kan både kommuner og skoler engasjere seg i og støtte Fairtrade sitt arbeid både gjennom egne innkjøp og viktig informasjonsarbeid. Ved å bli en Fairtrade-skole, kan utdanningsinstitusjoner bygge kunnskap om rettferdig handel og utfordringer i global matproduksjon og skape engasjement hos elever og lærere. Vi er stolte over alle våre samarbeidspartnere og håper vi kan inspirere flere skoler til å bli en del av vårt nettverk. Vi har alle en viktig rolle å spille og hvert bidrag utgjør en viktig forskjell for mange bønder og arbeidere.

Annabelle Lefébure-Henriksen
Fairtrade

BØKER:

MITT KLIMAREGNSKAP

AV ANJA BAKKEN RIISE (2021)

DET STORE KLIMAREGNSKAPET

Mitt første møte med Anja Bakken Riise, forfatter av boken *Mitt klimaregnskap* (2021), var da hun holdt en knallgod morgensamling under en av de store samlingene vi hadde for folkehøgskolene i prosjektet «Aksjonsforskning og bærekraft – folkehøgskolen for framtiden». Jeg husker ikke alt hun snakket om, men jeg husker hennes smittende engasjement og troen på at det er mulig å forandre. Og det kan hende jeg tar feil, men jeg mener å huske at fokuset var på hvordan *politikken* må forandres – for at vi skal få til en bærekraftig utvikling.

Slik opplever jeg også Anja når jeg leser hennes første bok: Engasjementet og optimismen er absolutt til stede, samtidig som spørsmålene inviterer til drøfting av de ulike perspektivene som må med for å vurdere hvilke tiltak som både reduserer utslipp – og tar vare på både natur og mennesker. I *Mitt klimaregnskap* forteller Anja om hvordan det gikk da hun bestemte seg for å føre klimaregnskap i et halvt år – med et budsjett på 2,5 tonn CO₂ per år – som er hva hver enkelt av oss bør ligge på om vi skal nå bærekraftsmålene. En gjennomsnittlig nordmann, kan vi lese, bruker vel 11 tonn CO₂ per år, som i verdenssammenheng er langt over gjennomsnittet. Akkurat det liker jeg ved boken – at den ikke bare handler om det norske klimaregnskapet, men å se det i en global sammenheng. Her henter Anja en del fagstoff fra arbeidet i Framtiden i våre hender, som hun leder, noe som fungerer godt.

Selv om vi kapittel for kapittel lærer mer om ulike sider ved forbruket vårt, som transport, bolig, mat, klær og elektronikk, så er den røde tråden ikke bare hva du som enkeltperson kan gjøre med

ditt eget forbruk – men hvilke *politiske* endringer som må til for at vi alle vil gjøre gode klimavennlige valg. Det siste kapitlet handler nettopp om dette – hvem skal ta ansvaret for klimaregnskapet? Dette er kanskje det viktigste budskapet i boken – at det må politiske endringer til for at hver enkelt skal klare å redusere utslippene fremover. Her kommer Anja med forslag til konkrete politiske

tiltak som progressiv skatt på flyreiser, at moms på reparasjon bør avskaffes, bedre skattesystemer for å minke ulikhet, og forbud mot sjødeponi. Jeg håper politikere som leser boken noterer flittig.

Anja skriver lett, veksler mellom fakta, egne erfaringer, eksempler og drøftinger. Boken er oversiktlig med tematiske kapitler og konkrete forslag til hva man kan gjøre for å redusere utslipp til hvert av kapitlene. Vi får også innsyn i hennes detaljerte regnskap bakerst i boken, hvor hun vil vise at hun er som alle andre, og liker både reising, god drikke og god mat. Så er det nettopp denne synliggjøringen av forbruket vårt som fører til økt bevissthet og mer gjennomtenkte valg.

Det jeg liker minst ved boken er at selv om innholdet er interessant (for en som er over gjennomsnittet interessert i temaet), så er 300 sider litt mye. Der-

som boken hadde vært halvparten så lang, hadde vi ikke fått et så godt innsyn og god refleksjon rundt flere av sidene ved temaene som tas opp, men jeg tror at boken ville vært mer tilgjengelig. Og det ville vært fint – om flere ble inspirert av dette prosjektet – med å vurdere hvilke valg vi tar – og hva som er gode måter å bidra til et mer klimavennlig liv. Jeg fikk i hvert fall mange interessante diskusjoner og samtaler i løpet av juleferien, som tok utgangspunkt i flere av eksemplene og dilemmaene som presenteres og drøftes i *Mitt klimaregnskap*.

Brita Phuthi

Internasjonal rådgiver i Folkehøgskolerådet

MITT KLIMAREGNSKAP AV ANJA BAKKEN RIISE

Forlag: Res Publica 2021

Pris: 379,- kr

KATTI ANKER MØLLER,

FRILYNT FOLKEOPPLYSER, FEMINIST OG AKTIVIST

Biografien om Katti Anker Møller har vært en fest å lese. Boka er lettest, informativ og viktig, viktig fordi Katti Anker Møller i høyeste grad trenger å bli trukket fram fra glemselen. For alle med interesse for folkehøgskolehistorie kan boka by på både morsomme og overraskende perspektiver, og for alle med interesse for kvinnesakshistorie, kvinnekamp og feminisme har boka klargjørende vinklinger. Dette er derimot ikke boka for de som er ute etter drøftinger av biografisjangerens ulike utfordringer, bruk av kilder, forfatternes ståsted og mulige tolkninger av kilder. Men boka er medrivende og spennende!

Boka er delt i to deler, del 1: Sagatun og del 2: Thorsøe. Forordet gjør det klart at hensikten med boka er å løfte fram Katti Anker Møllers store innsats i den kvinnepolitiske kampen, eller som det står i forordet, vise hvor modig hun var i sin samtid, og hvor aktuell og kontroversiell hennes kvinnepolitiske kamp fortsatt er.

Katti Anker Møller ble født i 1868 på Sagatun folkehøgskole som datter av Herman og Mix Anker. Hun fikk Sagatuns frilynte og kulturåpne holdning inn som noe selvsagt allerede i barndom og ungdom. Jeg synes boka gir et fint bilde av den påvirkningen Grundtvig hadde på Sagatun som folkehøgskole, og på Mix og Herman Anker som kulturpersoner. Boka bekrefter at det var Grundtvigs tanker som preget Sagatun, pedagogisk, teologisk og kulturpolitisk. Samtidig tegner boka et delvis nytt bilde av pioneren Herman Anker. Han blir stående som en avgjørende viktig person for opprettelsen av Sagatun, han hadde økonomien, ideene og pågangsmotet. Men han blir også beskrevet som en elendig administrator og økonom, og som mindre frilynt når han for alvor blir utfordret. I Katti Anker Møllers vurdering er det moren Mix som blir det store forbildet og den store inspirasjonskilden til kvinnekampen. Mix Anker dør 48 år gammel, utslitt av altfor mange barnefødsler og av de mange økonomiske bekymringer som i stor grad lå på henne.

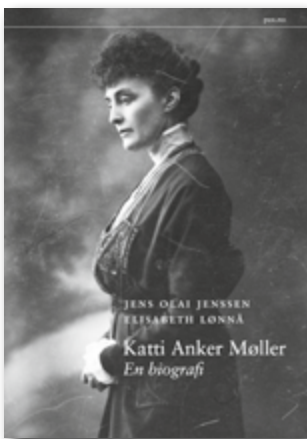
For Katti Anker Møller er det likevel det kulturåpne frilynte miljøet på Sagatun som preget tankene hennes, og møtene og vennskapene med Bjørnson, Viggo Ullmann og kanskje særlig Johan Castberg ble avgjørende for hennes seinere valg og standpunkter. Biografien over Katti Anker Møller er dermed indirekte en hyllest til arven fra Sagatun og for den frilynte folkeopplysningstanken.

Bokas andre del tar for seg Katti Anker Møllers kvinnekamp. Hun gifter seg med sin fetter Kai Møller og blir husfrue på herregården Thorsøe utenfor Fredrikstad. Moren Mix Ankers mange barnefødsler gjør at Katti Anker Møller skjønner kvinnesituasjonen. Hun starter en langvarig og seig kamp for opplysning om kvinners situasjon i samfunnet, det vil si arbeidet for kvinners makt over egen kropp og barnas livsbetingelser. Hun arbeider for oppretting av mødrekontor, husmorskoler, hun blir aktiv i nesten alt av kvinneorganisasjoner, etter hvert både nasjonalt, nordisk og internasjonalt. Kampen for kvinnestemmerett blir sentral, og så kommer alle de sterke kampsakene på rekke og rad. Katti Anker Møller ble pioner på de fleste områdene: stemmerett, opplysning om prevensjon, og etter hvert også kampen for abort. Hun provoserte ganske kraftig, av og til også i egne rekker.

Boka framstiller overklassekvinnen, herregårdsfruen til Thorsøe, som en som utfra et grunnfestet frilynt perspektiv klarte å finne fram til arbeiderklassens kvinner og solidarisere seg med dem. Det politiske utgangspunktet til ekteparet Kai Møller og Katti Anker Møller var partiet Venstre, men Katti lot seg aldri binde opp av partigrenser og utviklet et dypt samarbeid med arbeiderklassen og Arbeiderpartiets kvinneorganisasjoner. Det velferdssamfunnet vi i dag tar for gitt, har sin bakgrunn i de kampene som blant andre folk som Katti Anker Møller våget å ta. Hun bidro avgjørende til at de såkalte «Castbergske barnelovene» ble vedtatt i 1915, en lov som sikret likestilling mellom barn født i og barn født utenfor ekteskap, og ga barn født utenfor ekteskap rett til fars arv og navn.

Jeg har ingen innvendinger, bare anbefalinger om denne biografien. Den styrket meg i synet på hvor viktig og mangfoldig det frilynte prosjektet har vært i vår historie, og hvor nødvendig det er at vi kjenner til denne historien.

Arild Mikkelsen

JENS OLAV JENSSEN OG ELISABETH LØNNÅ: KATTI ANKER MØLLER. EN BIOGRAFI
Pax forlag 2021.
Pris: 349 kr

HUMANISMENS IDEHISTORIE

FORFATTAR MORTEN FASTVOLD MED FORORD AV DIDRIK SØNDERLIND

Didrik Sønnderlind skriv i sitt forord til «Humanismens idehistorie» at det ikkje lenger er skremmande å presentere ei erstatning for Skriften. Formålet for Fastvold si bok er ikkje å presentere eit alternativ som ein fasit, men å bidra med eit sentralt dokument for å definere humanismen som eit livssyn, – i ei særeigen norsk utgåve representert ved Human Etisk Forbund.

«...vi må i stedet forstå og anerkjenne det allmennmenneskelige behovet for åndelighet, hvor underlig dette enn kan arte seg.»

Dette er høge ambisjonar og Morten Fastvold svarer med ein imponerende og lærerik overflod av kunnskap. Med utgangspunkt i renessansens nye menneskesyn blir vi presentert for ein ny tankegang med ei dreining i fokus i filosofi, tenking og kunst, – frå Gud til menneske.

Med røter tilbake til antikken blir både forfattern Petrarca og filosofen Pico della Mirandola eksempel på renessansepersonar som har bidratt til å etablere ideen om menneskets verdighet og det enskildes menneske sitt sjølvstendige ansvar for sitt eige liv, som ukrenkelege ideal. Etikken og menneskelege dyder blir såleis tydelege menneskeskapte produkt og knytt til «*frihet, likhet og menneskeverd*». I tillegg blir nødvendigheten av toleranse grundig drøfta, solid fundert i tankar frå filosofar gjennom dei siste århundra.

I møtet med eit samfunn med stadig meir tilgang på informasjon i TV-kanalar og andre medier, blir det humanistiske dannelsesidealet utfordra. Fastvold viser til humanismens vektlegging av det rasjonelle og kritisk tenking som grunnlag for våre liv, beslutningar og for vår etikk. I forlenginga av dette blir det ei *epistemistisk plikt* å justere sine oppfatningar utifrå hevdvunnen vitskap.

Med filosofisk materialisme og naturalisme som grunnlag for si erkjenning, er det utfordrande å skrive eit kapittel med fokus på den åndelege og eksistensielle dimensjon. Det lar seg ikkje bevise at den åndelege dimensjonen eller ein åndeleg substans finnst, men heller ikkje at den ikkje finnst. Fastvold erkjenner at «...vi alle holder oss med en metafysikk enten vi er klar over det eller ikke.» Spørsmålet om sammenhengen mellom materie og tanke forblir uløyst. Dette feltet bør humanismen også erkjenne og utforske vidare. Fastvold erkjenner eksistensen av ein kultur, og har stor respekt for at mennesket har eit åndsliv, og for tilværelsens mysterium. Han avviser likevel Hegels ide om verdsånd, eller slik det kjem til uttrykk hos Grundtvig som ei nasjonal folkeånd.

Tittelen på boka blir nyansert og utdjupa i Didrik Sønnderlind sitt

forord, og i dei første sidene av Fastvold si innleiing. Det blir tydeleg presisert at denne boka omtalar humanismen som livssyn. Tittelen blir misvisande, men tydeleggjør samstundes eit svært sterkt standpunktet om at humanismen i første rekke er eit livssyn: «Nå som før velger man bort religion ved å være humanist.» Dette er det svært ulike meiningar om. Det blir m.a. vist til Dag Hareide si bok «Hva er humanisme» der Hareide poengterer at vi alle er bindestreks-humanistar. Her blir humanismen framstilt på eit mellomnivå av verdiformuleringar. Hareide beskriv humanismen som eit sett grunnleggande haldningar og verdier, som vi har blitt einige om, men som kjem til kort når ei søker svar på dei store, eksistensielle spørsmål i livet. Dette blir filosofien og religionen si oppgåve. På den andre sida gir humanismen heller ikkje konkrete og klare føringar for ideologiske spørsmål, slik det kjem til uttrykk i politiske ideologiar. Humanistiske verdier kan såleis inngå i fleire ulike livssyn.

I tillegg til å beskrive framveksten av humanismen framfører Fastvold gjennomgåande ein kritikk av religion generelt, og kristendom spesielt. Denne framstillinga av humanismen, nærast som ein negasjon av kristendommen, kunne opna for interessante diskusjonar, spesielt i lys av kapittelet om den åndelege dimensjonen. Bok gjer seg avhengig av eit anakronistisk syn på kristendom, der himmel-helvete paradigmet ligg i botnen. Refleksjonar rundt oppdatert teologi, traumar i liberal teologi og dagsaktuelle utspel frå m.a. biskop Herborg Finnset om «avlysing av helvetet», kunne gitt boka eit vidare perspektiv. I tillegg presenterer Fastvold eit menneskesyn som i stor grad er antroposentrisk. Fokuset på det som omgir oss og vårt forhold til miljøspørsmål, blir ikkje tatt med som ein del av humanismen.

Fastvold set ord på og forklarar grundig den historiske og kulturelle bakgrunnen for humanismen; det spesifikke menneskelege, – med ein åndeleg dimensjon. Han har stor respekt for livets mysterium, utan å nemne det som kanskje er det mest grunnleggande menneskeleg, og utgangspunktet for menneskets verdighet; kjærleiken.

Einar Opsvik

HUMANISMENS IDEHISTORIE,
FRIHET LIKHET OG MENNESKEVERD

Av Morten Fastvold

Humanist forlag

Pris: kr 399,-

FILMFESTIVAL:

MOVIES ON WAR, NOVEMBER 2021

Movies on War er en filmfestival om krig og konflikt, fred og forsoning.

Hos oss får du oppleve film som tar temperaturen på verden vi lever i. Programmene består av det beste fra inn- og utland. Våre program dekker hele spekteret av væpnede konflikter uansett geografi, og gir innblikk i sosiale bevegelser, kulturelle begivenheter, folkelig opprør og politisk endring, både i fortid og nåtid.

På filmfestival: Øyvind Krabberød

Slik presenterer de seg selv – filmfestivalen som eies og drives av Elverum folkehøgskole (Peer Væringsåsens nationalfond).

Den ellevte utgaven av festivalen gikk av stabelen 17.-21. november. I år uten de stramme koronatiltakene som begrenset festivalen i 2020.

Festivalsjef Øystein Egge var glad for å kunne ønske publikum velkommen tilbake til Elverum: – Nå kan vi endelig fylle salene igjen. Der det var noe manglende utvalg av film i fjor, har jobben i år vært litt mer utfordrende med tanke på alle premiere som har kommet på løpende bånd, men det er så klart et luksusproblem.

– Tradisjonen tro tilbyr vi kunstneriske opplevelser hånd i hånd med informasjon og innsikt i tiden vi lever i. Vi tilbyr engasjerende opplevelser, og etter covid kan vi endelig gjøre mer «festival» ut av festivalen, med sosiale tiltak, festivalcafé og festivalpub,» forteller Øystein Egge. Videre presiserte han: – I år blir det et slags underliggende fokus på aktivisme, og vi har et eget Afghanistan-program som dessverre er veldig aktuelt akkurat nå.

Vi fikk med oss en samtale mellom Seyran Ates og sokneprest Geir Wiknes i *Books on war* – om religion og seksualitet.

Fra dokumentaren og animasjonsfilmen FLUKT.

Ates har vært menneskerettsforkjemper i en årrekke. Hun er advokat, imam og feminist og har grunnlagt Ibn Ruschd-Goethe-moskéen i Berlin, Tysklands første LGBT-vennlige moské hvor kvinner og menn kan be side om side. Hennes arbeid har kostet henne dyrt; fatwaer, drapstrusler og konstant beskyttelse av livvakter har vært hennes hverdag i 15 år.

– Islam trenger en seksuell revolusjon. Jeg kan ikke logisk forstå at det finnes bare én måte å praktisere sex på. Autoriteter i kirken prøver å invadere det svært private som sex er. Kirken må stoppes i dette, sa en bestemt Seyran Ates i samtalen.

I åpningsfilmen under festivalen møtte vi også Ates i dokumentaren om henne – Seyran Ates: Sex, Revolution and Islam. En svært viktig film. Det var virkelig et scoop å få Ates til Elverum. Filmen og hennes norgesbesøk var også toppsak i Dagsrevyen.

Filmen *Flukt* av Jonas Poher Rasmussen er noe så sjeldent som en animasjon-dokumentar. En vakker prisbelønnet film som forteller afghanske Amins historie. Det er et oppgjør med fortiden hvor han tar oss tilbake til en lykkelig barndom i

1980-tallets Kabul, men også minnene om en nådeløs borgerkrig, som forvandler den trygge hverdagen til en krigssone og splitter hans familie. Dette er en virkelig severdigg film.

Festivalsjef Øystein Egge ønsker veldig gjerne å få med deltakere på filmfestivalen fra andre folkehøgskoler, det er et arrangement med et svært relevant innhold. Han besøker også gjerne skoler med program og tema fra festivalen. Se movie-sonwar.no.

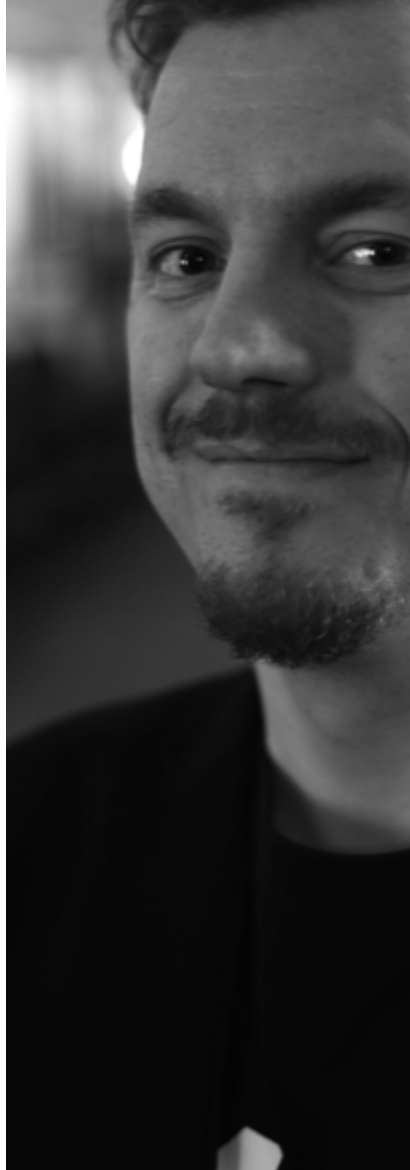
HER ER NOEN AV HØYDEPUNKTENE FRA PROGRAMMET, MED FESTIVALSJEFENS EGNE KOMMENTARER:

Seyran Ates: Sex, Revolution and Islam (Nefise Özkal Lorentzen, 2021):

«Årets åpningsfilm tar for seg en modig kvinne som utfordrer etablerte normer. Nefise Özkal Lorentzens portrett av imam, aktivist og advokat Seyran Ates er nært, og hvis man kjenner regissørens filmografi kan man se at hun har funnet en slags tvillingsjel i sitt subjekt.

Memory Box – En historie om kjærlighet (Joana Hadjithomas og Khalil Joreige, 2021): «Memory Box er stappfull av filmatiske ideer og tar oss med til Beirut på 80-tallet. Filmen er sjarmerende og stappfull av nostalgi, musikk og underliggende alvor. Memory Box var et høydepunkt fra årets filmfestival i Berlin.»

Evolution (Kornel Mundruczo, 2021): «Mundruczo (Jupiters måne) tar for seg hvordan traumene fra Holocaust forplanter seg gjennom generasjoner. Filmen er delt inn i tre kapitler med svært forskjellige uttrykk – den går fra absurdisme og svart komedie til sosialrealisme. Regissørens signaturrekk som lange tagninger og virtuost kameraarbeid er fremtredende.»

Festivalsjef Øystein Egge

Flukt (Jonas Poher Rasmussen, 2020):

«En av årets mest kritikerroste filmer forteller om Amin og hans flukt fra Afghanistan. Vi kunne ikke unngå å sette den opp i år, og viser den i forbindelse med et fokus på Afghanistan, sammen med filmen Swallows of Kabul (Eléa Gobbé-Mévellec, Zabou Breitman, 2019).»

Little Palestine (Diary of a Siege) (Abdallah Al-Khatib, 2021): «En av årets sterkeste dokumentarer er et sannhetsvitne fra beleiringen av Yarmouk-distriktet i Damaskus og er filmet mellom 2011 og 2014 av regissøren selv og hans venner. Dette skaper en helt særegen nærhet til det å befinne seg under beleiring – Al-Khatib skildrer håp, musikk og kampvilje, mørke, stillhet og sult. Hovedpersonene er portrettert med påfallende kjærlighet.»

NOTERT

ÅNDSFORLATT KIRKELIV

Selv avbrøt jeg mitt teologistudium fordi jeg fant teologi og kirkeliv ganske åndsforlatt.

Rune Slagstad i Mine dannelsesagenter

DEMOKRATISK MOTIV

Hans Skjervheim var som praksis-filosof drevet av et dypt demokratisk motiv, nemlig at det å bli moderne er også å lære seg å akseptere forskjellighet og uenighet.

Rune Slagstad i Mine dannelsesagenter

KVIFOR ER DET FLAUT Å SYNGA SAMAN?

- Song er blitt noko framand for dei fleste av oss, sukka faren min då me gjekk heim igjen (han er musikal og var den einaste song av full hals). Det er berre på Brann stadion ein tør å synga skamlaust, konkluderte han.

Og det slo meg: Det er rett og slett flaut å synge saman. Sjølv når det er jul. I den eine familiegrena mi kan setninga – «eg tenkte me skulle synga litt» nærmest framkalla panikkangst.

Tidlegare son gein i kyrkja ved høgstider og på skulen. Læraren song med den stemma han hadde, elevane òg, sjlv om ein god del sikkert kunne vore forutan. Men det var ein del av kvardagen, noko naturlig og daglegdags. Å synga var ikkje berre for dei med fin stemme. Å synga var for alle.

Frida Friflet i Klassekampen

FEMTEN GJELDER

ALTERNATIV GJEMSEL MED HØY INTENSITET

Dagene begynner å lysne, det nærmer seg vår og uteleker igjen. Her er en av mine favorittleker som raskt blir elevenes favoritt også. Det begynner nesten som enhver annen gjemsel. En står og de andre skal gjemme seg, men så blir alt annerledes.

REGLER

Alle som skal gjemme seg tar på den som står med en finger eller en hånd. Det må være fysisk kontakt. Den som står lukker øynene, roper «Femten gjelder» og begynner å telle høyt og langsomt til 15 mens de andre løper og gjemmer seg.

Når den som står har nådd femten, begynner vedkommende å lete. MEN den som står kan bare ta tre skritt vekk fra ståstedet. Når vedkommende ikke finner flere som har gjemt seg, går vedkommende tilbake til ståstedet, roper «Fjorten gjelder» og begynner å telle høyt og langsomt til 14. De som er funnet klumper seg sammen et lite stykke fra den som står.

Når nedtellingen begynner igjen løper alle som ikke er funnet opp til den som står, slår vedkommende på skulderen og finner et nytt gjemmested. De som gjemmer seg kan altså ikke løpe rett tilbake til sitt gamle gjemmested.

Og slik gjentar det seg med kortere og kortere tid til å gjemme seg etter hvert som den som står teller ned.

VIKTIG

Det er et poeng at de som er funnet ikke står for tett opp til den som står. Det er ganske hektisk når alle som gjemmer seg skal løpe frem, ta på den som står med lukkede øyne og så finne et nytt gjemmested. Være forberedt på kollisjoner!

LURT

Etter hvert som mange er funnet kan den gjengen være et lurt sted å gjemme seg. Den som står har sjelden full oversikt over alle som har gjemt seg.

Benedicte Hambro

SLUTT MED DET!

Du som ikke tror du kan
gjøre en forskjell:

slutt med det!

MaxPower

NOTERT

KLIMAVERSTING

Noreg er enno eit av dei landa i Europa som restaurerer minst og byggjer mest nytt – med uheldige fylgjer for klimaet. Kring 40 prosent av alle klimautslepp kjem frå byggjesektoren. Vi er òg det landet i Europa som har flest bilbaserte kjøpesenter. Og om lag 70 prosent av alle reguleringsplanar er private – eit høgt tal jamført med andre land.

Politikarane kan ikkje lenger vere passive tilskodarar til denne utviklinga. Dei lyt ta tilbake styringa – og då med ein arkitekturpolitikk med romslege, humane stilartar.

Ronny Spaans i Dag og Tid

KALENDER

10.02.2022	Webinar Selvevaluering
08. – 10. 06.2022	Rektormøtet Trondheim, Clarion Hotell
08. – 11. 08.2022	Folkehøgskoleuka Bergen, Fana Folkehøgskule
31.10 – 01.11	Kurs for nye tillitsvalgte Gran, Sanner hotell
01.11 – 03.11.2022	Tillitsvalgtkonferansen Gran, Sanner hotell

Følg med på kalender på www.frilyntfolkehøgskole.no for oppdateringer/mer informasjon, påmelding og nye arrangement.

YTRINGSFRIDOMEN UNDER PRESS

I UNG2022-undersøkinga til Opinion svarar halvparten at omsynet til kva som er politisk korrekt, hindrar dei i å seie kva dei meiner. Eg trur ikkje det handlar om at dei vil seie er krenkande, men at høvet til å diskutere fenomen ope i samfunnet er mindre. Det uroar meg òg at det opne offentlege ordskiftet verkar å vere skumlarare å gå inn i for mange.

- Kvar er ytringsfriheten under sterkast press?

- Der dei reelle vilkåra for ytringsfriheten står svakast, er i arbeidslivet, altså når det gjeld kva enkeltpersonar kan seie offentleg, både om forhold på arbeidsplassen, om faglege saker og som fri deltakar i det offentlege ordskiftet. Mange arbeidsgjevarar, både i det offentlege og i det private, legg stor vekt på omdøme. Dei grip stadig vekk direkte inn i ytringsfriheten til den enkelte, og det er alvorleg. Det har vi òg sett litt av i arbeidet i Ytringsfriedomskommisjonen.

Anki Gerhardsen i Dag og Tid

#FrilyntFolkehøgskole

Av Eirin Høiseth

FrilyntFolkehøgskole
Sogndal Folkehøgskule

...

– Det som har gjort jobben som lærer på @sogndalfhs så meningsfull, er å følge elevenes personlige utvikling. En får oppleve så mye samhold, medmenneskelighet og kjærlighet, forteller Kristoffer Hansen.

FrilyntFolkehøgskole
Sund Folkehøgskole

...

– Sjølv om folkehøgskule er så mykje meir enn eit rom, så har rommet eg har delt med mine roomies hatt så stor betydning for mitt folkehøgskuleliv, fortell Josefia fra @sundfhs

FrilyntFolkehøgskole
Åsane Folkehøgskole

...

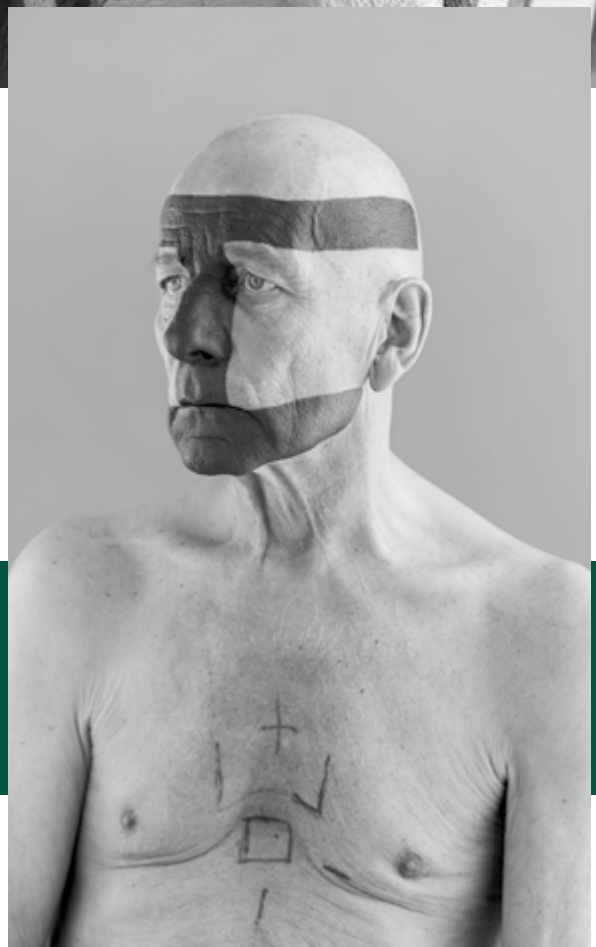

NEI til kapitalflukt! ☒ JA til åpenhet! ☒ Elever fra 12 folkehøgskoler arrangerte aksjon mot kapitalflukt foran Stortinget med Changemaker, KFUK-KFUM og Spire. Foto: Global solidaritet ved @asanefolk.

BÅRD BREIVIK: WAR PAINT

Bård Breivik (1948–2016) er en av Norges mest betydningsfulle internasjonale kunstnere. Han utvidet skulpturbegrepet på 1970-tallet og innførte konseptkunsten med fokus på alternative medier, inspirert av landart og minimalismen. Breivik arbeidet serielt med et hovedfokus på førindustrielle håndverkstradisjoner og beveget sitt kunstneriske virke i dialog med arkitektur, landskapskunst og byplanlegging.

Breivik har hatt en sentral rolle i Bomuldsfabriken og Kunsta-rena Torbjørnsbu gruvers historie. I 1999 presenterte Bomuldsfabriken separatutstillingen *Man Man Lai*, der også gruvene ble tatt i bruk som visningssted. I anledning utstillingen uttrykte Breivik: «Bomuldsfabriken er et fantastisk utstillingssted med spennende muligheter både inne og ute. Vi kler hverandre, Bomuldsfabriken og jeg.» I 2007 presenterte Bomuldsfabriken en ny soloutstilling med tittelen: *Partitur for en lengre samtale* og i 2018 ble Bård Breiviks skulptur *Dyret* (1999) presentert i Kunsta-rena Torbjørnsbu gruver.

Serien *War Paint* (2015) inneholder 18 fotografiske selvportrett som viser en symbolsk handling og en smertelig erkjennelse av dødens nærvær. Med en naken konfrontasjon blottlegger selvportrettene hvordan kreftbehandlingen og sykdommen har satt sine tydelige mentale og fysiske spor. Med en sterk tro på en ubetinget motstand utnyttet Breivik potensialet i sin skjebne og kunsten ekspressive mulighet til å formidle tabuene rundt sykdom, aldring og død som er fremtredende i vår vestlige kultur. Det er som om selve møtet med døden ritualiseres i *War Paint* og på denne måten skapes det et allment rom for smerte, sorg og melankoli. De ulike ansiktsmalingene fremhever en sårbar, naken posisjon, men også en indre motstand. Ansiktsmaskenes formale stilisering henviser også til kunstnerens utgangspunkt på 70- og 80-tallet hvor han fant en gryende interesse i indianernes ritualer, håndverkstradisjoner og nære forhold til naturen. Denne dreiningen kan betraktes som en videreføring av hvordan man på begynnelsen av 1900-tallet vendte oppmerksomheten mot ikke-vestlige kulturer for å finne nye estetiske og kunstneriske verdier. Med denne motstandens estetikk fullendes sirkelen og kunstneren skaper sitt sluttpartitur, som en forberedelse til sin egen død i 2016.

Portrettene er tatt av fotograf Anders Bergersen og ansiktsmalingen er utført av make-up kunstneren Linda Røhmen.

ØK

BÅRD BREIVIK – WAR PAINT

Utstillingen henger til 15. mai 2022
Bomuldsfabriken Kunsthall
Arendal
www.bomuldsfabriken.no

PA HJERTET

NYE TIDER

Visste du at syren i asparges skilles ut som svovel og gir vond lukt når du tisser? Og at om du ikke kjenner lukta, så er det ikke fordi du ikke reagerer på asparges, men fordi luktesansen din rett og slett ikke fanger den opp. Fenomenet gjelder rundt halvparten av oss, og enten har du kraften eller så har du den ikke.

Mannen min er ambulansearbeider. På stille dager håper han stadig at det skal skje noe. Ikke at han ønsker at det skal skje folk noe, for all del. Han håper bare at om det først skulle skje noen noe, at det skjer på hans vakt.

Selv har jeg også vakt. Hovedsakelig utendørs. Spesielt krevende er vakta på turer nær bratte skrenter eller dype juv, og aller mest i nærheten av vann.

Jobben er enkel, men spesiell. Jeg ser etter lik. På turer søker jeg stadig å se etter noen. Ikke at jeg ønsker noen døde, for all del. Jeg bare tenker at om det først skulle skje at noen lå der døde, at det skjer på min vakt. Ambulansearbeideren sier at jeg ikke ønsker meg det. Jeg gjør sikkert ikke det.

Men noen må liksom ta jobben. Den er tross alt veldig viktig. Vi kan jo ikke bare la de ligge der heller, kan vi? Som asparges, noen kjenner lukta, andre ikke, så er det altså noen av oss som leter etter lik. Jeg vet ikke om det gjelder halvparten av oss, men enten så gjør du det eller så gjør du det ikke.

Vi skal snart møtes. Vi skal ikke lenger se hverandre med lange pinner stikkende ut av neseborene, snakke om smittetall som om det er årets linjebudsjett eller hilse på hverandre som om vi er kongelige.

Vær så god, her har du noe å småprate om, om du som meg sliter med å hoppe av koronapraten vi alle har blitt så hekta på.

Og du, om du synes det blir litt for spesielt å snakke om lik; du har alltid aspargesen.

Kristin Smith

TALE VED SELJORD FOLKEHØGSKULE

UTAN EMPATI OG LIKEVERD GÅR DET IKKJE

Empati oppstår når menneska viser at eit samfunn består av likeverd, at vi er individer med like muligheiter uavhengig av..., kva då, fyll inn sjøl! Eg syns at det i vår tid kjennest rart at ein må fylle inn begrep som kjønn, funksjonsevne, kulturell bakgrunn, seksuell legning, religion. Er det ikkje nok å seie at vi er individer med lik eigenverdi? Punktum. Ting tyder på at det ikkje er nok, heller ikkje i vårt demokratiske opplyste land. Kvifor startar eg med dette i ein tale på 50-års jubileum ved Seljord Folkehøgskule? Fordi eg veit at på Seljord Folkehøgskule har likeverdet ein stor plass, så opplagt at vi ikkje snakkar om det. Utan empati, innleving, omsorg, går det ikkje. Her er muligheiter, ikkje konkurranse. Når det faglige, sosiale du har med deg i bagasjen får plass i kvardag og fest uavhengig av poengmåling, fagleg kompetanse eller kulturell bakgrunn, då nærmer vi oss noko av innhaldet som eit år på Seljord Folkehøgskule kan være. Seljord Folkehøgskule er antakeleg så langt fra Margaret Thatcher sin visjon om at «There is no such thing as society» som det er muleg å kome – er det noko eit skoleår her er så er det eit samfunn, fellesskap, eit mylder av menneske som kjenner og veit at dei høyrer i hop.

FORSTÅELSE FOR MANGFALDETS VERDI

Vi ser det igjen og igjen, når ungdomar får være i lag, skape i lag, leike i lag, bu i lag, løyse kvardagen i lag, då oppstår toleranse for at du er den du er. Eg seier

ikkje at det ikkje finns motgang i idyllen, men igjen og igjen har eg opplevd dette som DEN STORE GLEDA, å sjå inkluderinga som elevlar oppretter.

Men ikkje noko av dette kjem heilt av seg sjølv, det er nokre som styrer, som er modellar, som tenker ut ordningar, som er varme, som vil at du skal finne fotfeste – og difor vil eg på ein dag som i dag sjølv sagt hylle dei tilsette. Fordi honnrørd som flagrar i slike stunder har ein årsak, har ei praktisk gjennomføring, har ein vilje, i den barske og gjevande kvardagen for oss som driv verket. Ta berre begrepet «å bli sett». Det er antakeleg det viktigaste innhaldet gjennom 50 år, at elevlar kjem hit og blir sett, av dei tilsette og av kvarandre.

50 år, 50 år med Du ska få ein dag i måra og Tirna Noir. Ein blir varm om hjarterøtene bare ved å nevne det. 50 år med Prøysen, Kolbein Falkeid, Vamp, Jan Eggum og No.4, desse berre nevnt som representantar for den særigne skikken å synge norske og utanlandske skattar saman klokka halv ni på morgonen! Tenk bare det, kor mange arbeidsplassar er det som startar dagen med å synge Prøysen!

Denne dagen skrapar vi bittelitt i overflata, men det er kvardagar i 50 år som er sjølv livet, og festen.

Så kunne ein tenke at eg skal ha festtale og snakke om lukka og det meningsfulle ved 50 års folkehøgskule. Ja det vil eg, men for å gjere det må eg lansere nokre dilemma eller paradoks, tvisyn i positiv forstand, som eg kjenner etter 29 år som

tilsett her. Og nettopp det som kan være vanskeleg, som ikkje har fasitsvar, som ikkje har enkle løysingar er det eg føler for å feire idag. Fordi det for meg personleg er det som ikkje har to strekar under svaret som framstår som kjerneverdier i skulen si verksemd.

DETTE ER VÅRT DILEMMA, PARADOKS:

Å måtta verdsette på ein skala det vi ikkje vil måle! Alle vi som har hatt vår arbeidsplass i folkehøgskulen kjenner dette: Nokon ber deg om å måle, rangere noko som ikkje let seg fange i ein graf eller poengskala. Men for oss i folkehøgskulen er nettopp det at vi driv umålbare aktivitetar sjølv kjerna og gleda og meininga! Våre politikarar er glade i å måle effektivitet og læringsutbytte. Kan Mathilde Tysbring Gjerdde, eller Ola Borten Moe for den saks skyld, gi poeng til det som skjer når ein klassisk fløytist frå Estland spelar ein norsk halling saman med ein rockegitarist frå Namsos? Er det 5, eller 5,5, eller 3 på skalaen? Kva er sterkare eller svakare enn 19-åringen som gjennom skulegangen tidlegare så langt har vært mobba kontinuerleg, som på høgskulefesten i Seljord i november kan vise foreldra at han er ein del av Viking-gjengen, og har laga sin eigen kniv med slire? Kva poeng skal vi gi til ein gut som i august ikkje veit korleis ei vaskemaskin fungerer og ikkje har tatt i ein kjøkkenklut heile sitt liv, men som i februar set si ære i å vise tilsynslærar kor strøkent kjøkkenet ser ut når akkurat han har hatt kjøkkenteneste. Kva skal vi gje for poengsum til dette, slik at vi er verdt noko i produktivitetssamfunnet? Eller det homofile paret som opplever trygghet og aksept, og som opplever at det ikkje er seksuell legning som definerer deg, men kanskje heller det at du er bra på å lage nye klede av gamalt stoff, eller at du er ein god ven når nokon på huset ditt har det tungt – kva karakter gir vi det?

Det er mange ungdommar som i mai går rakrygga ut av tunet og veit med seg sjølv: Nå veit eg noko meir om livet. Nå veit eg at eg kan mestre å være i lag med folk eg ikkje har valt sjøl, bondedattera frå Hallingdal har funne ut at advokatdattera frå Sandvika tenker det samme som ho

50-ÅRS JUBILEUM

4. DESEMBER 2021

sjølv - om grundighet, om vennskap, om rettferdighet, om gutar, om Greta Thunberg.

HJERTENE FORANDRES IKKJE

50 år - ungdomar som sist august kom med bankande hjarte inn i tunet, er på mange måtar dei same som for 50 år sidan. Det er lett å tru at teknologi og informasjonssamfunn endrer oss, og ja, til ein viss grad er verda endra på mange område, men eg vil sitere Sigrid Undset: «Ti sed og skikk forandres meget, alt som tidene lider og menneskenes tro forandres og de tenker annerledes om mange ting. Men menneskenes hjerter forandres aldeles intet i alle dager.». Eg likar å tenke på - at menneskenes hjerter forandres ikkje. Og kanskje er det fint å tenke på når ein driv Musikk- Backpacker, Musikal - Broadway, Paragliding - Ekstremsport, Slow Fashion - menneskenes hjerter forandres ikkje. Og at folkehøgskulen er ein arena for hjerter som møtest, og gode samtalar og dyrking av det som akkurat du har i deg. Og eg trur, uavhengig av anglisering og såkalla moderne tilbud eller ikkje, at dei som vel å ha sitt virke på Seljord Folkehøgskule tar vare på hjertene og likeverdet. På FUS-kurs for nye lærarar i august 1991 var nestoren og tidlegare rektor her, Olav Akerlie, tilstades, og rundt tematikken «Kva er ein god folkehøgskulelærar?» hadde Akerlie éin ting å seie: «Om du merkar at du begynner å bli kynisk skal du slutte». Og slik er det for oss, det går ikkje å være egoistisk eller

følelseskald i samarbeid med menneske på veg ut i livet. Det er fint å bryne seg litt på f.eks. Grundtvig eller Olav Akerlie innimellom. Det er ikkje for ingenting at dei tenkte og diskuterte og skreiv, riktignok i ei anna tid, men det er fint å oppsøke det. Du treng ikkje skjøne alt - det er som med poesi, musikk, kunst. Du må ikkje forstå alt for å bli løfta litt, for å få litt assosiasjonar ut over deg sjølv, kjenne livsglede over Beethoven eller bli ettertenksom etter ein ballett av Jo Strømgren. Det same med dei gamle tenkarane frå den tida folkehøgskulen blei til, kanskje det nettopp i ei informasjons-tid med heile verda i lomma er opplysende og meningsfullt å gå inn i tankane til desse gamle. Det finns nok av artiklar og bøker der Grundtvig er gjort tilgjengeleg i nyare tid.

NYTT DILEMMA, PARADOKS, KANSKJE...?

Vi vil gjerne ha bevisste elevar, som seier nei til rus, nei til mobbing, som tenker samhold og fellesskap, som tenker sjølv, som gjerne står opp mot forbrukersamfunnet, som er bevisst i miljøspørsmål - då er vi glade for at her er rom for meningsbryting, og vi lukkast! Men likar vi det like godt når elevar seier frå om at det er for lite grønt i maten, det er for strenge fråversreglar her på skolen, for kjedelige Her og nå-timar, lærarane er for lite tilstades utanom det heilt nødvendige, når dei meiner bortvising eller utvising er på feil grunnlag, opplever vi det som suksess når elevar er bevisste også på dette? Eg berre

spør, og eg likar å spørre. Vil vi ha tenkande og bevisste elevar må vi tåle motbør sjølve også. For meg har det alltid vært ein kjerneverdi at Seljord Folkehøgskule er ein stad for meiningar, uttrykk som kanskje ikkje er like spiselege for alle. Eg likte Lars Bjaadal sitt utsagn ein gang i tida, om morgonsamlingar som Speakers Corner. Og då er det ikkje sikkert at alt treff alle like godt, og det er i alle fall ikkje nødvendigvis slik at dinosaurar på over 35 år som jobbar her på skulen syns alt som elevar bringer til torgs er like artig, men slik bør det være, eller? Og då meiner eg sjølv sagt ikkje at alt skal møtast med aksept og utan motbør, men vi må av og til tole andre meiningar enn eigne om vi meiner noko med å villa ha bevisste elevar. Eg trur nemleg at vi ikkje kjem nokon veg om ikkje vi aksepterer det uforutsigbare av og til, og at nokon pirker borti vår eiga fortreffelighet.

Eg vil slutte dette innlegget med å takke for det flotte arrangementet i dag, all ære til staben, tilsette og elevar ved skulen! Eg vil sitere Knut Buen då eg for mange år sidan hadde elevar med meg til han i Tuddal og gav han frie tøyler, og Knut Buen køyrde eit soloshow og spelte og fortalte i to heile timar, elevane satt storøygde og forundra og relativt begeistra over den omfangsrike og entusiastiske spelemannen og filosofen, og då det heile var over så sa Knut: «Dette var ei himmelsk stund!» Det betydde at han hadde hatt eit fint publikum av ei mangfaldig gruppe med folkehøgskule-elevar.

Så håper eg at Seljord Folkehøgskule held fram med å stole på seg sjølv, at vi er eit alternativ, supplement i skolelandskapet, ikkje ein forskole til fag, ikkje fornøyesproducentar - men først og fremst er eit samfunn med levande vekselvirkning, empati og likeverd for nye menneske i livet!

Gratulerer alle med jubiléet!

Vidar Ytre-Arne,
tidlegare lærar ved
Seljord folkehøgskule
(29 år), komponist og
musiker

Musikklærer Marit Lien Homme dirigerte et imponerende skolekor med trygg og entusiastisk hånd.

SELJORD FOLKEHØGSKOLE FEIRET 50-ÅRS JUBILEUM

4. desember var det stor jubileumsfeiring ved Seljord folkehøgskule. Det var boklansering av en omfattende jubileumsbok med påfølgende konsert på Granvin kulturhus. Med interne og eksterne krefter, og nåværende og tidligere elever ble det en fantastisk opplevelse for et stort publikum.

Det ble en lang kveld med festmiddag for 150 gjester og rikelig med taler til jubilaranten – på folkehøgskolen.

Når «nye» Seljord folkehøgskule nå rundet 50 år – er det en stolt skole med røtter i grundtvigiansk jord som fyller år. Allerede i 1871, for 150 år siden, ble det holdt folkehøgskole i Seljord. Skolen måtte legges ned i 1954, men i de neste 17 årene ble det gjort et iherdig arbeid for å starte opp folkehøgskole igjen. Da den nye skolen sto ferdig i 1971 var det en perle av et anlegg med stolt plassering over Seljord sentrum. Folkehøgskolemannen Olav Akerli ble skolens rektor, han kom fra Hallingdal folkehøgskole som ble startet i 1959.

ØK

Kontorleder Brith Bø hadde rigget til bokbord under boklanseringen.

NOTERT

BOKBÅL

Så lenge det har funnes bøker, har det funnes bokbål. Men å brenne bøker i protest mot et språk er det mest normenn som driver med, ifølge Ottar Grepstad.

- Det å brenne bøker er en ekstrem handling, sier forfatter Ottar Grepstad.

Det er ingen hemmelighet at det tidvis har gått en kule varmt i den norske språkstriden – som ahr delt tilhengerne av nynorsk og bokmål i to leirer.

Nå har imidlertid forfatteren og den profilerte målmannen Ottar Grepstad målt temperaturen på denne striden ved å kartlegge bokbålene som ble brukt som aksjonsform både mot landsmålet og samnorsken.

- Jeg visste at bøker var blitt brent, men jeg var ikke klar over omfanget av alle aksjonene. Fra og med tidlig på 1900-tallet har minst 75 bokbål mot språk brent ned i Norge, sier han på telefon fra Volda.

SKJØRT KLIMAKOMPROMISS

Nyttårsaften kom EU-kommisjonen med eit framlegg som kan snu opp ned på siskusjonen om europeisk energipolitikk. Dei foreslår å klassifisere både atom- og gasskraft som miljøvennlige energikjelder.

Investeringar i både atomkraft og gass skal framover verte rekna som «grøne» av EU. Det er framlegget EU-kommisjonen presenterte like før årsskiftet, noko som banar veg for investeringar i atomkraft fram til 2045 og gasskraft til 2030.

Framlegget er resultatet av fleire månader med intense forhandlingar mellom EU-landa. I unionen herskar nemleg stor usemje om korleis ein skal handtere overgangen til ein karbonfri energiproduksjon.

Innan 2030 skal alle EU-landa ha redusert utslappa med 55 prosent samanlikna med 1990-nivået. Fleire land har difor no signalisert at dei igjen vil satsa på atomkraft for å nå utslippsmåla. Blant dei er Frankrike, Nederland, Finland og Tsjekkia.

FOLKEHØGSKOLE HANDLER
OM Å FORLØSE
MENNESKER, ÅPNE
PORTER – SLIK AT DE
VIRKELIGE MØTENE
FÅR LEVE.

FOLLO FOLKEHØGSKOLE 100 ÅR

Fylkeskommunale Follo folkehøgskole i Vestby feiret seg selv 19. november og inviterte til formiddagsfest – jubileumsforestilling, kaffe og festkake samt lansering av jubileumsboken «Follo folkehøgskole ved et 100-års merke». Det er hundre år siden skolen ble bofast med permanent adresse i Follo-bygda.

Det var et imponerende vitalt program som gjestene fikk servert. Det startet, før åpningen hvor gjestene fant sine plasser, med ellevill dans og musikk. Hele forestillingen var elevstyrt hvor de hadde fått full kunstnerisk frihet i skapelsesprosessen. Og tiden hadde de brukt godt! Flott program fra øverste hylle – imponerende. Med skolekoret under ledelse av Astrid Sandvand Dahlen fikk vi en nydelig finale.

Noen taler var det også plass til i programmet. Rektor Jan Martin Medhaug viste til gleden ved fellesskapet som de ønsker å skape på skolen – og at det er et stort privilegium å være med på dannelsesreisen til unge mennesker. Reisen fra karakterer til å skape mennesker med karakter. Det er reisen de ønsker å legge til rette for, understrekte han.

Christian Killengreen, mangeårig musikk lærer ved Follo, har forfattet jubileumsboka *Follo folkehøgskole ved et 100-års merke – amtskole, fylkesskole, folkehøgskole*. Et virkelig dyptpløyende forskningsarbeid over skolens historie – på 300 sider.

Christian og boka ble presentert ved et lite bokbad med bademester Ronnie MAG Larsen. Der understrekte forfatteren at skolen gjennom historien hadde hatt mange viktige støttespillere som hadde hegnet om skolen når den hadde stått ved stupet. Ved 100-års jubileet for den ambulerende amtskolen i 1976 sto et helt nytt skoleanlegg ferdig. Et flott anlegg som virker moderne selv i dag, som han sier. Og vil man feire mer er det bare fem år til skolen i 2026 kan feire 150 år fra den opprinnelige starten i 1876. Killengreen avsluttet slik: Folkehøgskole handler om å forløse mennesker, åpne porter – slik at de virkelige møtene får leve.

Dagen derpå arrangerte skolen årets familiedag hvor familie og venner av elevene ble ønsket velkommen. I tillegg kom Vikens fylkesråd for utdanning og kompetanse samt andre gjester denne dagen.

ØK

Bokbad: Bademester Ronnie MAG Larsen (t.v) intervjuet forfatter av jubileumsboka – Christian Killengreen.

BLIKK FRA KAIKANTEN: MIN SKAM

Jeg har blitt introdusert for et nytt begrep, og bringer det videre med entusiasme. Det var fra NRK's korrespondent i Sør-Amerika jeg hørte det nå ganske nylig. For alt jeg veit var det han som fant på begrepet, og i ettertid har det faktisk skapt en aldri så liten debatt rundt omkring.

Jeg snakker om moteskam.

Vi har levd oss gjennom år med flyskam og kjøttskam og oljeskam og mere til. Men motebransjen har gått under skam-radarer. Det gir ingen mening, for de klærne vi kjøper og kaster, utgjør et større CO2-utslipp enn flytrafikken og skipstrafikken til sammen. Dette i følge tall fra Verdensbanken. I Atacama-ørkenen nord i Chile, der Arnt Stefansen rapporterte fra, bygges det opp fjell av kasserte klær som det er forbudt å deponere på offentlige søppelfyllinger. Det betyr naturligvis bare at et globalt problem er bragt ut av syne, men ikke ut av verden. Det handler om plastprodukter som ubønnhørlig brytes ned og havner som mikropartikler i sjøen.

Så kan man si at de som står bak denne vettløse søppel-handteringa bør tiltales og straffes, men her er det skammen kommer inn i bildet. For uten at det skjer noe med forbruket, vil dette problemet aldri bli løst. Naturligvis kan det legges restriksjoner på de internasjonale kjedene og på klesbransjen, likevel står vi som sluttbrukere tilbake med et eget ansvar. Og bør altså kjenne på skammen.

Samtidig er det sånn at for en mann i min alder, som reiser for mye med fly og har kjørt dieselbil store deler av livet, er dette en kjærkommen anledning til å komme på offensiven. For moter kommer og går uten at mitt segment plages noe større, og tekstilene jeg har kjøpt de siste par årene får lett plass i en bærepose - av resirkulert materiale.

Dette forholdet har da også enkelte av de som deltar i debatten pekt på, men *legg av!* sier jeg. Endelig har det kommet en skam-kategori som plasserer meg på riktig side av streken. Den slår jeg altså et slag for.

Brynjar Tollefsen

SLUTTER I FOLKEHØGSKOLEN

Mona (65) pensjonerer seg – no jaktar folkehøgskulen ny rektor

Faksimile: Kvinnheringen

VEMODIG: Rektor ved Sunnhordland folkehøgskule, Mona Økland, tar det vil bli vemodig å ta farvel med jobben. Foto: Arkiv Gina Eriksen Albrethson

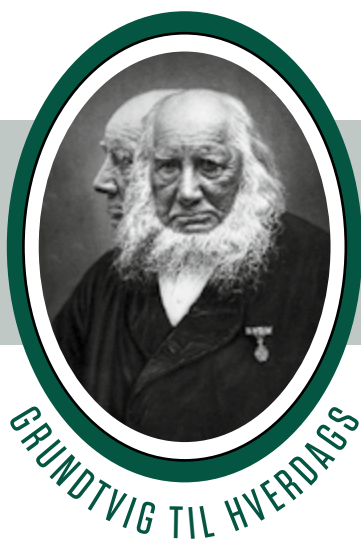
Mona Økland (64) har bestemt seg for å gå av med pensjon etter dette skoleåret, og trer da tilbake fra rektorstillingen ved Sunnhordland folkehøgskule. Hun kom til folkehøgskolen på Halsnøy som lærer i 1993. Tidlig på 2000-tallet gikk hun inn i rektorrollen. Etter et lite intermesso med studier og som lærer i videregående skole på Østlandet har hun vært skolens trygge anker siden 2008.

Til avisa Kvinnheringen forteller hun at det blir vemodig å ta farvel med skolen. Hun har vært glad i jobben og skryter veldig av den gode staben hun har fått lede ved folkehøgskolen. Stillingen er nå utlyst.

Solbakken folkehøgskole på Skarnes er også på jakt etter ny leder. Harald Thompson Rosenstrøm (34) kom til skolen i Sør-Odal kommune i 2017 og har vært rektor der i fem år. Han er utdannet skuespiller ved Moscow Art Theatre School i Russland og har bl. a. jobbet som skuespiller på Kunstner-teateret i Moskva. Han har teater- og filmerfaring fra Russland, Frankrike og Norge. Nå har Harald søkt stillingen som teatersjef ved Oslo Nye Teater – og konkurrerer med 22 andre søkere til stillingen.

ØK

Nansenskolen på Lillehammer søker også ny rektor i disse dager, søknadsfristen gikk ut 20. januar. Signe Therese Strøm er konstituert rektor ut skoleåret 2021–22.

*Mennesket er ingen apehatt,
bestemt til først at efterabe de andre Dyr,
og siden sig selv til Verdens Ende,
men han er en makeløs, underfuld Skabning,
i hvem guddommelige Kræfter skal kundgjøre,
udvikle og klare sig gennem tusinde Slægter,
som et guddommelig Experiment,
der viser, hvordan Ånd og Støv
kan giennemtrænge hinanden
og forklares i en fælles guddommelig Bevidsthed.*

(Grundtvig, Nordens Mytologi, 1832)

Grundtvig sier her at menneskene har en fri vilje, mens dyrene er styrt av sine instinkter. Det betyr ikke at dyrene ikke har følelser eller at de ikke er individuelt unike. Men de har ikke mulighet til å se seg selv utenfra, og kan ikke skille ondt fra godt eller velge fritt utfra sin samvittighet. Det er det bare menneskene som kan. Men med den friheten følger også det moralske ansvaret.

Mennesket er dessuten et sosialt vesen som søker tryggheten i en flokk, *sin* flokk. Det viktigste er å være innafor, så selv om flokken leder rett utfor et stup er det ofte lettere å følge med enn å forlate flokken. - For å stå alene, det er lettere sagt enn gjort!

Men kan det være slik at det å være menneske er å ta friheten på alvor?

Er det det Grundtvig mener, når han sier at ethvert menneske er et guddommelig eksperiment av ånd og materie? At hver og en av oss er tilstrekkelig bra for å stå opp for seg selv, og trenger ikke bli en del av en kollektiv bevissthet?

For når alle tenker likt, tenker ingen!

Turid Ulven

NY SPALTE – GRUNDTVIG TIL HVERDAGS, TURID ULVEN

Vi starter opp en ny spalte, en petit, i denne utgaven. «Grundtvig til hverdags» forfattes av Turid Ulven som stadig har gjestet magasinet spalter. Hvem er hun?

Turid Ulven

– Skrev masteroppgaven «*Fri som i frilynt. Det grundtvigske verdigrunnlaget i frilynt folkehøyskole*» (2018). Tidligere folkehøyskolelærer i Norge og Sverige, teaterregissør og billedkunstner med utstillinger i Stockholm, samt kollektivutstillinger i New York og Firenze. Ansvarlig for Svenska Afghanistankommitténs Sverige-virksomhet på begynnelsen av 2000-tallet, og har etter at koronasituasjonen slo til igjen tatt oppdrag for organisasjoner og foreninger, bl a Camp Hill og Eurytmistforbundet i Norge. Styremedlem i Det norske Grundtvigselskap. Holder gjerne foredrag og seminarer om valgfritt Grundtvig-tema! Ta bare kontakt for nærmere info: turid@turidulven.com

NOTERT

«UDEN GRUNDTVIG, INGEN BOG FRA MIG OM NORDISK SOCIALISME»

Her kommer vi netop til den anden årsag til, hvorfor at grundtvigske tanker var en forutsetning for min bog. Den statsbejstring, som har præget de socialistiske bevægelser, har altid skurret i mine ører. Det er åbenlyst for mig, at det er uholdbart, udemokratisk og ubæredygtigt, at en økonomi koncentrerer magt og rigdom hos en lille kapitalejende elite. Hos denne verdens Jeff Bezos, Elon Musk og Lars Sejer-milliardærer.

Men skulle løsningen virkelig være at erstatte denne lille elites ejerskab og kontrol med statens ditto? Det manglede ligesom en brik i mit puslespil. Fordi socialisme for mig er folkelighed – direkte deltagelse – engagement nedenfra.

Pelle Dragsted i Højskolebladet

DEBATT:

DISIPLINÆRSAKER I FOLKEHØGSKOLEN:

Tanker rundt artikkel av Kristin Smith publisert 05.09.21.

Viser til Kristin Smiths artikkel: ***Vi er annerledesskolen i alt vi gjør, hvorfor ikke også i disiplinærsaker?***

Jeg følger Smith i mange av synspunktene innledningsvis i artikkelen. Det er viktig å basere vår praksis i forhold til brudd på skolens reglement på dialog og gode samtaler. Adferdsendringer skal komme som følge av forståelse av hvordan egen adferd virker på omgivelsene, og et ønske om å vise hensyn til medelevene.

Det jeg synes vi burde stille spørsmål ved er Smiths konklusjoner. Det er slettes ikke alle ungdommer som synes det er hverken riktig eller rettferdig at noen skal kunne terrorisere sine medelever og alltid få nye muligheter. Det er ikke alle elever som synes det er greit at de får tilbake ansvaret for å gjøre noe med situasjonen når de har prøvet alt de kan og endelig tar mot til seg og sier fra om at noen medelever må stoppes. Men det aller alvorligste med Smiths konklusjon er at skolen prioriterer nye muligheter for dem som ikke klarer, eller ikke vil, innordne seg på bekostning av de svakeste i elevgruppa. De som ikke klarer å si fra, men lider i det stille.

Som rektor gjennom de siste 30 årene, de siste 26 på en skole som tar inn et antall

elever med sammensatte lærevansker, har jeg sett hvordan ungdomsgruppen har endret seg de siste 30 årene. Jeg har også fått prøvet ut det meste av reaksjoner.

I 1998 hadde vi en situasjon der en gruppe elever ruset seg med hasj i et nabohus til skolen. Misbruket var betydelig og kjent blant de andre elevene. Vi fikk ikke hull på dette før vi nærmet oss påske dette året. Vi bare merket at det lå en slags sopp over hele elevmiljøet og skjønte det foregikk ting som ikke var bra. Til slutt fikk vi noen forsiktige hint, og da gikk vi inn og sa at vi skjønte at noe foregikk og at vi nå ville at de som var innblandet i regelbruddet måtte stå frem. For å legge press på dem avsluttet vi all undervisning inntil de involverte i saken hadde meldt seg. Den første dagen merket vi oss at enkelte elever prøvde å samle elevflokkene mot skolens ledelse. Det ble snakket mye om at kollektiv avstraffelse var ulovlig. Dagen etter snudde bildet seg. Elevene var kjempesinte på at de som var innblandet kastet bort tiden deres ved å ikke tørre å stå frem. Trykket mot dem som ikke sto frem ble meget hardt. I løpet av dag to innledet noen elever (noen av de involverte) uformelle samtaler med meg om hvordan de involverte skulle kunne stå

frem. I løpet av sen kveld dag to sto alle frem, og undervisningen startet igjen dagen etter.

Elevene som sto frem ble ikke utvist denne gangen, for på Toneheim har vi ingen faste reaksjonsformer for noen disiplinærbrudd, og vi mente prosessen vi hadde kjørt elevene gjennom var en bedre reaksjon enn noen bortvisning eller utvisning ville vært. Dessuten ønsket vi å se om vi klarte å forene elevene igjen og ha en god tid sammen den siste måneden. Det klarte vi, og vi hadde en fantastisk siste måned sammen.

Det som gjorde meg betenkt på om vi hadde handlet riktig var det som skjedde etter skoleåret. En av våre elever med sammensatte lærevansker hadde hatt problemer gjennom året som vi ikke klarte å finne ut av. Etter skoleåret ble hun innlagt på senter for Epilepsi. Der konkluderte de med at eleven hadde utviklet epilepsi fordi hun hadde slitt så kraftig med lojalitetskonflikter gjennom skoleåret. Hun hadde forstått at det foregikk ting hun ikke kunne si noe om til lærerne. Hun ble dradd mellom lojaliteten til medelevene og lojaliteten til de ansatte. Det håndterte hun ikke.

Det er helt uutholdelig for meg, selv over 20 år etterpå, at en av de elevene som had-

de nok å slite med fra før fikk denne tillegg utfordringen i løpet av skoleåret på Toneheim som skulle vært et godt og trygt år får henne. Det er rektors ansvar at alle elever har det trygt og godt på skolen. Jeg må bare leve med at jeg ikke klarte å gi henne den tryggheten hun skulle hatt, men siden da har jeg gjort alt jeg kan for at det ikke skal skje igjen.

Det innebærer muligheter til å gjøre det som er nødvendig når vi opplever at elever som har valget mellom å ta hensyn, eller å la være, velger det siste, og ikke bryr seg om konsekvensene. Selv etter at konsekvensene er gjort svært tydelig for dem, for det får alle elever i klartekst hvert år. Jeg må bry meg om konsekvensene.

Vi bruker selvfølgelig dialog for alt det er verdt og i alle situasjoner, og gir gjerne dem som trenger det en sjanse til, men vi krever til gjengjeld at de gjøre endringer i sin atferd. Om de ikke gjør det velger de bort muligheten til å få bli på Toneheim, ikke fordi vi er sinte på dem eller synes de er håpløse, men fordi vi også må ta hensyn til dem som ikke klarer å beskytte seg selv.

Det er ikke elevenes ansvar å få skikk på medelever som ikke vil ta hensyn til fellesskapet. Når elevene kommer til oss ansatte

er det fordi de har prøvet men ikke får vedkommende til å ta deres innspill til etterretning. Da er det vår plikt å overta saken og gjøre det som er nødvendig for å unngå at elever som ennå ikke har lært å ta ansvar skader sine medelever.

Derfor må vi ha mulighet til å ta urinprøver, vi må ha mulighet til å bortvise og utvise elever når det er nødvendig. Det er ikke fordi verktøykassa er tom, det er fordi dette også er en del av verktøykassa. Vi er en skole for alle. Ikke en institusjon som har som prioritert oppgave å få dem som er mest ute å kjøre på beina igjen. Det er også vår styrke. Gjennom dialog med den enkelte kan vi klargjøre hvorfor vedkommende må endre adferd. At det rett og slett står mye på spill for dem selv. Min erfaring gjennom de siste 30 årene er at dette virker. Men vi trenger å ha relevante verktøy også for de situasjonene der dialog alene ikke er nok.

Om eleven gruer seg mest til samtaler, bortvisning eller utvisning er ikke noe godt argument for å redusere verktøykassen for reaksjoner. Min erfaring er at det elevene er mest redd for er at foreldrene deres skal bli skuffet over dem. Å måtte komme hjem og fortelle at de er utvist på grunn av hasjrøyking er for svært mange elever det absolutt vanskeligste å måtte gjøre.

På de snart 27 årene jeg har vært på Toneheim har kun en elev blitt utvist og ikke fått komme tilbake igjen. Men vi har en god del elever som har blitt utvist, som har skrevet en klage og fått komme tilbake. Alle elever som har vært gjennom den prosessen skjønner at de nå har bare en mulighet, og vi har

ikke opplevet at noen av dem har skuslet bort den muligheten. Snarere tvert imot trenger noen å få en skikkelig stopp og oppvekking for å forstå at de må endre adferd. Å tro at vi kan stoppe alle med dialog er dessverre naivt. De få som trenger noe mer må også kunne få det i folkehøgskolen. Men det er oss ansatte som har ansvaret for at det blir gjort først når det er nødvendig og vi må ha de midlene som gjør det mulig å effektivere de reaksjonen som trengs til enhver tid.

Det som er den interessante diskusjonen i denne sammenhengen er jo om man i det hele tatt er villig til, og mener det er riktig, å bruke makt eller ikke. Det vil alltid være et tveegget sverd å bruke makt uansett årsak. Å bortvise elever eller å ta fra dem skoleplassen for godt er et maktmiddel. Det samme er det når vi på en eller annen måte truer elever til å følge regler. Skal vi i det hele tatt bruke makt i folkehøgskolen?

Så lenge vi inviterer mennesker med sammentsatte lærevansker og de som av andre årsaker trenger en trygg havn til våre skoler, så må vi på en eller annen måte skape den trygge havnen. Det gjør vi ikke ved å la enkeltelever misbruke vår tillit og medelevenes lojalitet. Vi kan ikke med åpne øyne la de svakeste elevene våre være fritt vilt for elever som sliter med å forstå sin rolle overfor fellesskapet. De må enten lære innen rimelig tid på folkehøgskolen, eller lære det et annet sted.

Jon Krognæs,
Rektor Toneheim Folkehøgskole

Ein godt voksen mann viser kva han meiner om SIAN's (Stopp Islamiseringen av Norge) under SIAN's markering utanfor Tinghuset i Bergen høsten 2021.

Fotograf: Anne van den Hooven, elev på linja «Analog Foto» ved Fana Folkehøgskule i Bergen.

MIN SANG:

FAVORITTER FRA NORSK SANGBOK

– Den nye sangboka kom rett før julesesongen startet for fullt, så de første sangene jeg tok i bruk var naturlig nok julesangene. Jeg er veldig glad for at vi har fått med enda flere norske sanger, som «Jula hjemme», «Jul i Svingen», «Jolevise» og «Selmas sang».

Den som har vært mest populær hos mine elever har vært «Selmas sang» (s. 570), med tekst av Synne Teksum og melodi av Eva Weel Skram og Thomas Aleksander Nordli Stenersen.

Det er en flott sang, med en enkel melodilinje og en god tekst. Den har et omfang som er overkommelig for alle, og at den er på nynorsk gjør den bare enda vakrere. Jeg har hørt mange versjoner av denne før jul!

Det er noe med sangen som virkelig «treffer» mange ungdommer. Den handler om å finne sin egen vei – fly som en fugl – med håp om at det finnes en trygg havn!

Det er egentlig en sang som kan passe hele året, men siden den ble laget til en julekalender på NRK har den fått sin plass i desember!

Heidi Granlund

formidling
av kunnskap
vårt ansvar
siden 1829

Norsk sangbok er en skattekiste!

Boka inneholder nesten 400 sanger. Aktuell pop, rock og jazz, sanger fra kjente musikalene og filmer, norsk folkemusikk, nasjonale og nordiske sanger, kjente salmer og julesanger, arbeidersanger, barnesanger og viser.

Sangene er valgt ut av folkehøyskolelærere.

Ny
sangbok!

Kjøp boka på www.cdu.no eller i bokhandel!

CAPPELEN DAMM

DET ER VANSKELIG Å FÅ TIL NY PRAKSIS DER DET ER AUTOMATIKK I AT BRUDD ETTERFØLGES AV STRAFF

Illustrasjonsfoto: Øyvind Krabberød

Vi reiser ikke landet rundt for å møtes, om vi bare skal være enige. Vi møtes gjerne fordi vi ønsker å bli klokere, for å bli opplyst eller med et ønske om endring.

Takk Jon Krognest, for din stemme inn i debatten om sanksjoner i folkehøgskolen. Det er bra om vi ikke bare er enige, det er ofte da vi kommer videre og nye tanker oppstår.

MIN INTENSJON ER Å STILLE SPØRSMÅL HELLER ENN Å KONKLUDERE

Jeg stiller spørsmål ved om vi i større grad enn i dag kan bruke den unike pedagogikken som folkehøgskolen kjennetegnes av inn i håndtering av brudd. Og om saker som på mange skoler nærmest er automatiserte disiplinærsaker kunne vært møtt og arbeidet med på andre og mer byggende måter. Jeg stiller spørsmål ved om vi blir en del av curlinggenerasjonen som fikser opp i stedet for å klargjøre elevene til å stå i det selv.

JEG UTFORDRER OSS.

HVA OM VI IKKE KUNNE BRUKE BORTVISNING ELLER UTVISNING?

Hvordan hadde vi da gått inn i disse sakene? Hvordan hadde vi da tenkt når elever oppbevarte alkohol eller drakk på internatet? Og hva om de brøt samme regel for tredje gang, og bortvisning eller utvisning fortsatt ikke var en del av reaksjonsformene?

Måtte vi da ha arbeidet på en annen måte? Ville ansvaret ligget hos den enkelte lærer eller ville vi stått i og løst sakene sammen som et kollegie? Ville eleven oppleve å bli møtt mer likeverdig? Ville de kunne oppleve å bli ansvarliggjort på en annen måte?

HVA GJØR AT VI SÅ LETT TENKER AT KONSEKVENSER IKKE KOMMER UTEN SAMTIDIG BRUK AV SANKSJONER?

Hva gjør at vi oftere tenker bortvisning om brudd på alkoholregler, mens vi bruker folkehøgskolepedagogikk og sosialpedagogiske virkemidler i brudd rundt for eksempel nattebråk. Begge typer håndtering får konsekvenser for den som bryter reglene, selv om ikke begge nødvendigvis inneholder sanksjoner.

Å snu om tankegangen er vanskelig. Vi er oppdratt i dette systemet; straff er en vanlig reaksjon på brudd. Bortvisning og utvisning er tydelig og preventivt, det svarer opp til forventninger

og vi markerer noe ovenfor både elever som har brutt regler og for de som er berørt. Tillitsbrudd er krevende, jeg synes Bjørn Olav Nicolaisen beskriver dette godt i innlegget «Bortvisning må ut av norsk folkehøgskole» som sto på trykk i høst.

VI STÅR STADIG I DILEMMAER I FOLKEHØGSKOLEN

Lojalitetskonflikter og tillitsbrudd er en del av folkehøgskolelivet, nettopp fordi vi blir så nær hverandre. Min erfaring er at etterpåklokskapens lys går begge veier. Det er ikke godt å se at vi skulle ha agert annerledes, enten om det er fordi vi har hatt elever som bak vår rygg har spilt spill som ikke har vært bra for enkeltelever eller fellesskapet, eller der vi har gitt opp elever fordi vi har latt regler og forventninger binde oss opp. Det er vondt når vi trår feil, uansett. Det er opp til oss å se om det kan gi læring.

Hvor grensa går må vurderes i hvert enkelt tilfelle, på hver enkelt skole. Grenseoppgangen er ikke alltid så tydelig, vi har alt fra sårbare og lett krenkbare elever på den ene siden til grenseprøvende og utfordrende elever med store problemer på den andre. Det finnes atferd som ikke er forenlig med folkehøgskole, og noen ganger må skolefellesskapet trumfe individet for å kunne komme videre.

FORNYING

Det er ikke de ekstreme sakene jeg vil belyse her. Jeg tror det kunne vært spennende å lete etter, og øve oss i, andre måter å reagere på. Det er skoler som allerede viser vei og bruker sanksjoner som bortvisning og utvisning i liten grad.

Jeg tror det gjør oss bedre, og nærmere vårt hovedmål om å legge til rette for gode dannelsesprosesser. Samtidig tror jeg at det er vanskelig å få til ny praksis der det er automatikk i at brudd etterfølges av straff. Da vil sanksjoner som bortvisning og utvisning lett bli svaret. Dit har vi gått før, dit er det lett å gå igjen.

Kristin Smith,
sitter i styret i Folkehøgskoleforbundet og er administrasjonsleder på Ringerike folkehøgskole

Foto: Øyvind Krabberød

MINNEORD OM TOR GRØNVIK

Det var trist å høre at Tor Grønvik døde så altfor tidlig.

Når Tor for tre år siden gikk av med pensjon fra stillingen som daglig leder i både IKF og NKF så var det til en lang liste av prosjekter og interesser som han nå kunne få mer tid til. Tor var en mann som ikke kun skulle nyte sitt orium, han skulle bruke det til alle de tingene han var så glad i.

Både IF og FHF hadde et tett samarbeid med Tor og jeg jobbet sammen med ham i 10 år. Der imponerte han med sin kunnskap om og sitt store engasjement for kristen folkehøgskole, folkehøgskolene generelt og, ikke minst, Grundtvig. Tor var en kollega som husket alt og som evnet å se de store linjene i folkehøgskolens lange historie. Han var en man kunne spørre til råds og en som gjerne holdt foredrag for kollegene. Vi var mange som lærte mye av Tor.

Tor var en svært aktiv mann med interesser for alt fra biavl til sparkstøtting. Når Tor kom innom kontoret så sto det gjerne en bønne med honning igjen med vennlig hilsen Tors biavl. I høst kom mannen min hjem fra jobb og fortalte at han skulle hilse fra Tor. En kollega av mannen min hadde vært på omvisning i Hurdal kirke og der var det Tor som var omviseren. Tor hørte hvor min manns kollega jobbet, koblet det til min mann og ba ham om å hilse. Slik var Tor. Han hadde engasjement og han husket folk.

Jeg traff Tor for siste gang da jeg var så heldig å få være med på IKFs rektormøte i Danmark i høst. Der var Tor invitert inn for å holde foredrag og omvisninger om Grundtvig. Som vanlig var det medrivende og med stort engasjement. Jeg ser fortsatt for meg Tor som langer av gårde mens han forteller og peker og tenker at det var Tor i et nøtteskall. Jeg er glad for at Tor fikk være med på den turen og at så mange folkehøgskolefolk fikk nyte godt av Tors kunnskap og glede en siste gang. Og jeg er glad for at jeg fikk lære av Tor en siste gang.

Med alt det Tor holdt på med som pensjonist, enten det var familie og venner, eller det var alle de ulike prosjektene han holdt på med og ga av seg selv til, så hadde Tor trengt veldig mange flere år enn det han fikk.

Tor fortalte ofte om sin kone, Lise, og delte historier om sin danske svigerfamilie. Han var en stolt far og bestefar. Mine tanker går til Tors familie som nå har mistet ham. Tor betød mye for mange og var umistelig for sine nærmeste.

Tor Grønvik har gått bort, og Grundtvigselskapet i Norge har mistet en aktiv deltaker som har påvirket arbeidet gjennom mange år. Tor Grønvik var tilstede med sitt intellekt, sin refleksjon, sin innsikt og arbeidskraft, og fikk dermed innflytelse og satte sine dype spor på arbeidet.

Jeg vil minnes Tor som den gode samtalepartner, den gode lytter og den respektfulle deltaker. Tor kom fra den kristelige folkehøgskolen, og dette var så selvsagt at han ikke behøvde å nevne det så ofte. Men om samtalene i Grundtvigselskapet av og til brøt på litt dypere vann, var Tor klar med sitt ståsted. Jeg vil særlig trekke fram hans arbeid med skriftet «Er Troen virkelig en Skole –Sag?» av Grundtvig. Tor hevdet med styrke at hovedpoenget til Grundtvig var at troen ikke skulle underlegges pugg og undertrykkende pedagogikk, men at troen ikke skulle, og ikke burde, bli et tabu i folkehøgskolen. Med dette synspunktet la han grunnlaget for mange viktige og spennende samtaler som jeg ser tilbake på med glede. Han var alltid klar på at folkehøgskolen hang sammen med de ulike folkelige bevegelsene, eller som han skriver i siste nummer av magasinet «Grundtvig på norsk»: Jeg tror at en skole av folket og for folket ville ha kommet likevel, omtrent på den tiden den kom».

Tor Grønvik gjorde flere av Grundtvigs begreper til virkelighet. Han var en ekte dyrker av den levende vekselvirkning, og viste at han mente vekselvirkningen, sam – talen, var av avgjørende betydning i våre liv. Han var en dyktig formidler og foredragsholder, og visste å gjøre bruk av det levende ord. Jeg hadde en avtale med Tor om at vi skulle ha en lengre samtale om vårt syn på folkehøgskolen, han fra sitt ståsted, jeg fra mitt der vi skulle spille inn både pedagogikk, politikk og livssyn. Pandemien avlyste avtalen i høst, og nå er avtalen kansellert for alltid, til stor sorg.

Tor Grønvik var etterrettelig og nøyaktig. Referatene han skrev i Grundtvigselskapet var presise og komplette, og han var den som alltid klarte å gi arbeidet vårt de rette formaliteter til rett tid. Det var aldri noe juks eller tvilsomme omtrentligheter med Tor!

I Grundtvigselskapet vil Tor Grønvik bli dypt savnet, som inspirator og medarbeider, og som engasjert medmenneske.

For Grundtvigselskapet i Norge

Arild Mikkelsen

OMSTRUKTURERING AV FOLKEHØGSKOLEKONTORET

om å danne et felles folkehøgskoleråd, vedtaket i 1953 om å sette det ut i livet, et fast sekretariat i 1996 og fram til dagens virkelighet. Min erfaring strekker seg fra 1994 og fram til 2018, 22 av disse årene som sekretær og daglig leder av Folkehøgskolerådet. Gjennom disse årene skjedde det en gradvis oppbygging og utviding av Folkehøgskolerådets mandat og oppgaver, samtidig skjedde det en villet og markert nedtrapping i Kunnskapsdepartementets folkehøgskoleavdeling. I departementet var det rundt århundreskiftet et eget folkehøgskolesekretariat for folkehøgskolen med tilsynsmann, byråsjef, økonomiansvarlig og flere rådgivere/konsulenter. Ny folkehøgskolelov av 6. desember 2002 med forskrifter, flyttet flere av departementets oppgaver over til Utdanningsdirektoratet og til Folkehøgskolerådet. Senere har det også skjedd en betydelig nedgradering av folkehøgskolekompetansen i Utdanningsdirektoratet med resultat at enda flere oppgaver måtte ivaretas av Rådet.

I denne perioden skjedde det også en kompetanseheving i Folkehøgskolerådet. Tilsynsmannen hadde god oversikt over den enkelte skoles tilstand. Korrespondanse og jevnlig skolebesøk medvirket til dette. Denne rollen overtok Folkehøgskolerådet. Rådet overtok også ansvaret for tildeling og godkjenning av pedagogiske prosjekter, for rektorsamlinger, for økono-

misk rådgiving for skolene, for ansvaret og tildeling av husleietilskuddet og for samfunnskontakten. I denne perioden ble det også tilsatt en egen internasjonal sekretær og en økonomisk rådgiver for skolene. På grunn av nedbyggingen av kompetansen i den offentlige forvaltningen, ble (og blir) Rådet ofte kontaktet av departement og direktorat og bedt om uttalelse i konkrete saker. Uformelle møter og samtaler ble etter hvert en vesentlig del av sekretærens arbeid. Rådet er også stedet hvor skoler, elever og foresatte henvender seg når de har praktiske og prinsipielle spørsmål som gjelder folkehøgskolesaker.

Folkehøgskolens ansvarsområde ble betydelig utvidet i denne perioden. Samtidig var det en stadig kamp mellom organisasjonene og Rådet om disponeringen av tildelte midler. På begge sider var det flere nye behov og oppgaver som krevde engasjement og innsats.

Dersom man i dag skulle etablert et folkehøgskolekontor fra bunnen av er det stor sannsynlighet for at vi ville organisert dette annerledes enn dagens modell. Sannsynligvis ville det ha sett vesentlig

Redaktøren av Folkehøgskolen, Øyvind Krabberød har som overskrift i nr. 2/21 av magasinet Folkehøgskolen: Folkehøgskolerådet må styrkes, og begrunner overskriften godt i lederen. Han viser til Folkehøgskolerådets vedtekter og innspill fra Christian Tynning Bjørnø om Rådets arbeidsområder og rolle i det politiske landskapet. Med rette peker redaktøren på at folkehøgskolene har mye å vinne på et sterkt Folkehøgskoleråd som kan hjelpe skolene og sikre skoleslaget i framtiden. I Steg nr.4/21 har Leon Haugsbø en historisk artikkel med overskriften Folkehøgskulen i endring. Jeg er også kjent med at organisasjonene i disse tider drøfter Rådets framtid.

Tillat meg derfor å komme med noen synspunkter om Folkehøgskolerådet og organiseringen av det sentrale arbeidet. Mye har endret seg i samfunnet og folkehøgskolene siden den første spede tanken og enigheten mellom tre formenn i 1950

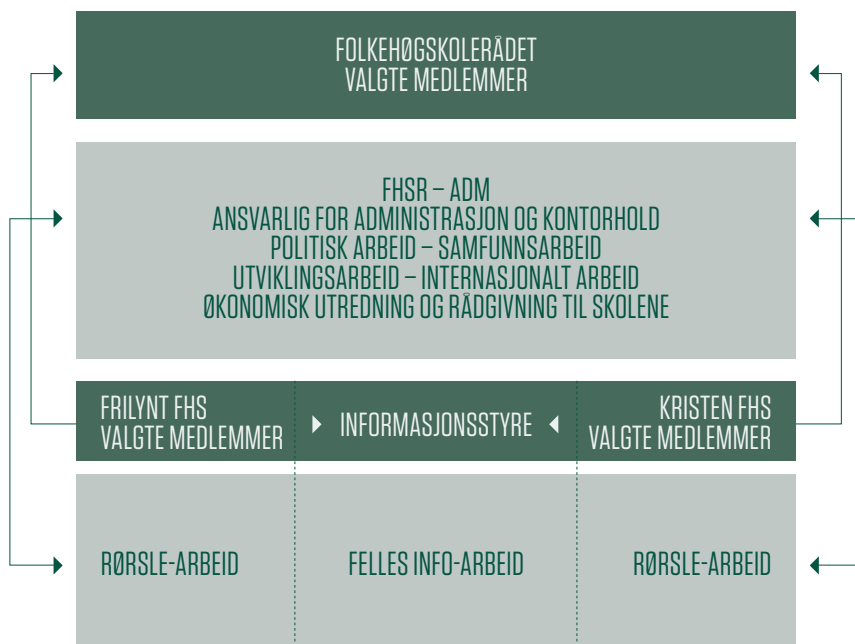
enkler ut. For meg står det i en ny modell (se fig.) som viktig å ivareta og videreutvikle det som kalles **rørslearbeidet**, både i frilynt og kristen folkehøgskole. Byggesteinene er alle skolene og alle ansatte. Et uttalt mål bør være å engasjere alle ansatte i rørslearbeidet/ide delen. Dagens ordning hvor fagforeningene styrer dette arbeidet bør opphøre.

Et annet viktig område er informasjonsarbeidet. Også på dette området har det skjedd en rivende utvikling. Informasjonsarbeidet er svært viktig. Man må hele tiden være i forkant av utviklingen. Tilstrekkelige midler er en nødvendighet, men jeg tror også at en tydelig og forenklet organisering kan frigjøre midler. I dag styres informasjonsarbeidet med basis i de to folkehøgskolebevegelsene. Et felles informasjonsarbeid bør ha én tydelig styring, administrativt, men også en tydeliggjøring av skolene som eiere av informasjonsarbeidet.

Det tredje viktige området er Folkehøgskolerådsarbeidet. Som det framgår av figuren nedenfor utvides Rådets ansvarsområde vesentlig. Det etableres én felles administrasjon for hele kontoret og med én tydelig ledelse. Det politiske og samfunnsmessige arbeidet tydeliggjøres innenfor Rådets mandat. Det skjer mye godt utviklingsarbeid i dagens skole, på enkeltskoler, grupper av skoler og sentralt. Utviklingsarbeidet er lagt inn under Folkehøgskolerådet i modellen. Som nå ivaretar Rådet økonomiske utregninger og rådgiving til skolene og til det sentrale arbeidet.

Fagforeningsarbeidet er i modellen overlatt til hovedorganisasjonene og bør skje helt uavhengig av både rørsle- og informasjonsarbeid samt folkehøgskoleådsstrukturen. Dagens ordning stammer fra ei tid da Staten ved Kunnskapsdepartementet var forhandlingsmotparten. Nå er landskapet mye mer komplisert. «Bare» rundt halvparten av alle folkehøgskoleansatte er organisert i henholdsvis FHF og NKF. En styrking av rørslearbeidet vil også heve de ansattes engasjement for bevegelsene, uavhengig av fagforeningstilrøighet.

ET UTTALT MÅL BØR VÆRE Å ENGASJERE ALLE ANSATTE I RØRSLEARBEIDET/IDEDELEN. DAGENS ORDNING HVOR FAGFORENINGENE STYRER DETTE ARBEIDET BØR OPPHØRE.

Den mørke grønnfargen viser styringsorganene og det lyseblå feltet er det utøvende arbeidet

Nytenkning og nyorganisering krever mye arbeid. Ikke minst er det viktig å ivareta dagens ansatte. Tiden er inne, til tross for et mislykket forsøk for noen år siden for å samordne organiseringen av info-arbeidet, til på nytt å gå inn i arbeidet med en fornying.

Modellen ovenfor viser én mulig vei å gå for å styrke Folkehøgskolerådet, men også hele bevegelsen.

Odd Arild Netland,
tidligere sekretær og daglig leder i Folkehøgskolerådet

FORNØYDE ELEVER TIL TROSS FOR KORONA

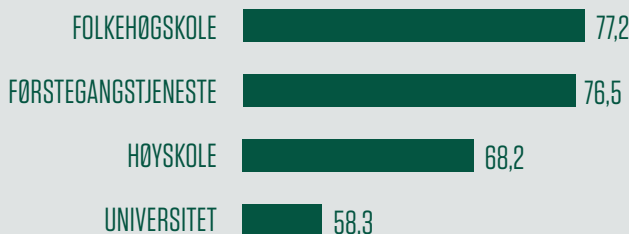
Rett før jul fikk vi resultatene av årets EPSI-undersøkelse og den viser at også fjorårets elever var svært godt fornøyde med sitt år på folkehøgskole.

Det lages to undersøkelser: en landsdekkende og en for hver enkelt folkehøgskole som bestiller en undersøkelse. I år valgte de to informasjonskontorene å betale for skoleundersøkelsene for å sikre så bredt resultat som mulig. Brorparten av folkehøgskolene har derfor også egne skoleundersøkelser.

SVÆRT FORNØYDE ELEVER

Siden den første EPSI-undersøkelse ble laget tilbake i 2013, så har undersøkelsene vist at folkehøgskoleelevene er svært fornøyde med sitt år på folkehøgskole og at de er vesentlig mer fornøyde enn studenter på universiteter og høyskoler.

I år har dog de som er i førstegangstjeneste vært mer fornøyde enn tidligere år.

Folkehøgskolene skårer spesielt høyt på image, servicekvalitet og lojalitet. Servicekvalitet handler mye om de ansattes imøtekommenhet og omsorg, mens lojalitet viser i hvor høy grad elevene vil anbefale skoleslaget videre til andre.

LITT TILBAKEGANG

Folkehøgskolene skårer litt lavere på tilfredshet enn de siste 2-3 årene, men i hovedsak er bildet jevnt.

De elementene som i høyest grad har påvirket tilfredsheten er følgende:

- Bidrar til personlig utvikling hos elevene
- At skolen er et sted elevene trives
- Dyktige lærere
- Godt faglig innhold

Folkehøgskolene skårer bra på disse punktene.

DÅRLIG SKÅR PÅ STUDIETURER

I fjor var det koronaår med dårlige muligheter for studieturer. Mange skoler la om til reiser internt i Norge, men studieturene var likevel noe av det skolene skåret dårligst på i tilfredshetsundersøkelsen.

Tilfredsheten med studieturene i fjor hadde imidlertid forholdsvis lite å si for dem samlede tilfredsheten. Elevene hadde antakelig forståelse for hvorfor det ikke ble de planlagte studieturene.

Elevene var jevnt over fornøyd med koronahåndteringen på folkehøgskolene.

FORSKJELL MELLOM SKOLENE

62 skoler fikk laget sin egen skoleundersøkelse og den avdekket store forskjeller i tilfredsheten med de ulike folkehøgskolene.

Skolen med høyest tilfredshet skåret 92 mens skolen med lavest tilfredshet skåret 47. Det er viktig å bruke resultatene videre uansett om man hadde høy eller lav skår på EPSI-undersøkelsen.

FORSKJELL MELLOM KRISTEN OG FRILYNT

Det var i hovedsak lite forskjell på tilfredsheten mellom kristen og frilynt folkehøgskole, men frilynt skåret noe høyere på å være skoler der elevene trives, forventninger til det faglige innholdet på skolen, forventninger til lærernes faglige kompetanse, personalets imøtekommenhet og serviceinnstilling, mat og kosthold, og forventninger til det sosiale miljøet på skolene.

De frilynte folkehøgskolene skåret vesentlig lavere enn de kristne folkehøgskolene på verdi for pengene for skolens studieturer, og også lavere på tilfredshet med studieturen og forventninger til studieturene.

Dorte Birch

FOLKEHØGSKOLE PÅ TIKTOK

TikTok er en sosial plattform tilpasset videoinnhold i høydefor-
mat. Plattformen har opplevd enorm vekst i Norge (og verden)
under koronapandemien – i aldersgruppen 18-29 år brukte rundt
10 prosent TikTok hver dag i 2019. I 2021 steg det til nesten 50
prosent (*Ipsos Some-tracker 2021 Q3*).

I UNG2022-rapporten, som tar for seg trender blant
15-25-åringene, skriver Opinion:

«TikTok er nok en gang årets vekstvinner. [...] TikTok overtar
for stadig mer av videoinnholdet unge konsumerer på nett, og i
året som har gått, har alle de største plattformene mistet terreng
til fordel for TikTok.»

Dette er kanskje den viktigste grunnen til at folkehøgskolene
burde være på plattformen. De andre, Instagram, Snapchat,
YouTube og Facebook mister terreng i målgruppen vår. Ikke alle
bruker disse.

@folkehøgskolene har i 2021 beveget seg ut på TikTok. Platt-
formen gir et geografisk relevant publikum, 90 prosent av seerne
og følgerne er norske. Vi får ingen informasjon om alder, men
basert på kommentarer og følgernes profiler er det rimelig å anta
at mange er i målgruppealder. Flere folkehøgskoler har allerede
kastet seg på og opplever også å få mange visninger.

Antall følgere har lite å si. En profil uten følgere kan dele inn-
hold som får mange hundre tusen visninger, så fremt det er tref-
fende. De som får opp innholdet til @folkehøgskolene er i stor
grad brukere som ikke allerede følger oss. TikTok er derfor et
egnet sted å nå dem som ikke vet om skoleslaget fra før. Det
kommer en del kommentarer og spørsmål om folkehøgskole i
kommentarfeltene, det gjelder også på skolens profiler. Kom-
mentarfeltene er en vesentlig del av TikTok-opplevelsen, og her
kan nye grupper nås med gode og informerende svar om folke-
høgskole.

TikTok skiller seg ut fra de andre sosiale plattformene ved at
det er «enklere» å gå viralt (= spres til mange brukere). Det er
ikke alltid lett å skjønne hvorfor noe fungerer, eller ikke. Eksem-
pelvis har videoen fra Sandefjord over 23 000 visninger hos oss. I
videoen forklarer fortellerstemmen hva som serveres til middag,
mens hun filmer maten. Den originale posten til @sandefjordfhs

har over 70 000 visninger. De har publisert flere liknende videoer,
og de fleste gjør det like bra. Noe ved disse holder på seerens
interesse. Å vise frem matservering på folkehøgskole er kanskje
en god måte å gi utenforstående et innblikk i folkehøgskolehver-
dagen. Fortellerstemmen kommer raskt til poenget, historie-
fortellinga er effektiv, videoen er kort (9,3 sek), innholdet er
universelt. Alt dette bidrar trolig til at disse snuttene lykkes.
Innholdet som fungerer bra på TikTok er i hovedsak underhold-
ning – og det er nesten utrolig hvor mye ulikt som kan underhol-
de, hvis vi tenker på eksempelet fra Sandefjord.

70 prosent av de spurte i UNG2022-rapporten oppgir at de er
på TikTok for å følge med på humor-innhold. Vi må dele inn-
hold på deres premisser for å nå frem. Det kan virke som det er
mye «tull og tøys» – men i lengden fungerer det, fordi målgrup-
pen får opp innholdet og blir bevisst merkevaren vår. For enkelte
fører det til mer kontakt eller en folkehøgskolesøknad. TikTok
fungerer som en veiviser til folkehøgskole.no, dit vi egentlig vil
ha dem. Utover dette gir plattformen oss en sjanse til å vise frem
sider av folkehøgskolen vi ikke så lett får vist på andre plattfor-
mer. Det er lavere terskel for å bruke humor og vise personlighet,
fordi det er forventet.

Dette er kanskje også noe av det mest utfordrende med Tik-
Tok: å lage underholdende innhold som treffer. Det positive med
innhold som ikke treffer er at få får det med seg, så det skader
ikke stort. Prøv igjen, man lærer mye underveis. Økt kunnskap
om videoproduksjon på mobil er uansett nyttig i flere sammen-
henger og kanaler.

Elever som selv bruker TikTok er ofte gode på å lage innhold
som fanger egen aldersgruppe, be dem om hjelp. Skolene som
gjør det aller best på TikTok bruker mye av elevenes forslag, det
syns også godt fra utsiden.

Når alt dette er sagt vil jeg også understreke at ingen MÅ være
på TikTok. Vær godt til stede på plattformene dere har tid og
ressurser til, prioriter de som fungerer best for skolen. Bedre med
en fugl i hånden enn ti på taket.

Susanne Løvlie Stee,
Informasjonsrådgiver for sosiale medier – IF

ANMELDELSE

NORSK SANGBOK

Gratulerer med ny utgave av *Norsk sangbok*. Dette er en bok jeg alltid har vært glad i og benyttet meg mye av som lærer i folkehøgskolen gjennom mange år. Forrige utgave av boka har blitt brukt aktivt til morgensang, allsang og til sangtimer. *Norsk sangbok* er boken som er innom alle sjangre, alt fra barne-

sanger, julesanger, folkesanger, viser, musikal, pop og rock.

Den nye utgaven av sangboken har tilført noe av det jeg kanskje har savnet tidligere. Det er for eksempel lagt inn en egen del med kor- og oppvarmingssanger, som en utvidelse av kanonsangen. Noen øvelser har også med forklaring til utførelse, dette gir inspirasjon til bruk under fellesøvelser, og muligheter for at elevene kan jobbe med sangteknikk i mindre grupper. I tillegg har boka både korarrangement og duetter. Sangboken har derfor fått flere bruksområder og vi får en følelse av at denne utgaven rommer mer, til tross for at den har noen færre sanger enn tidligere.

Engelske sanger er tatt bort til fordel for nye norske sanger. Jeg synes på mange måter det er et godt valg og kanskje spesielt når boka heter *Norsk sangbok*. Anne Grete Preus, Moddi, Ingebjørg Bratland, Hkeem og Admiral P. har kommet med foran blant annet Beatles, Beach Boys og Sting.

Norsk sangbok inneholder et variert utvalg av sanger, nå enda mer tilpasset ungdom og unge voksne, med sanger som *Ghettoparasitt* og Sondre Justad sin *Riv i hjertet*.

Bak i boka er det lett å finne frem til hvilke sanger man ønsker å synge. Det har også kommet inn et kategoriregister med musikkstil,

noe som gjør boka enda mer anvendelig.

- Ikke bare for lærere, men også for elever. Temaer som humor, fred, kjærlighet, tid og vennskap. Det er til og med en egen liste over folkehøgskolesanger. Sistnevnte gir gode tips til sanger som kan brukes til fellessamlinger. På lista finner du blant annet *Din tanke er fri* og *Til ungdommen*. Disse to er nærmest obligatoriske i folkehøgskolen, så de blir nok stående stødig også i årene fremover.

Utover det vil jeg trekke frem et flott tilskudd i denne kategorien. Her finner du sangen som de siste årene nærmest har blitt en slags nasjonalsang for folkehøgskolene, nemlig; *Gi oss lyset igjen!* Det er en nydelig norsk oversettelse fra den opprinnelige danske sangen *Gi os lyset tilbage*. Det kunne kanskje vært fint å hatt med originalteksten også.

Musikalsangene i boka har kommet med flere norske oversettelser, og som litt over middels interessert i musikal synes jeg det er et stort pluss. Når man synger på norsk blir formidlingen og forståelsen av teksten en helt annen, spesielt om du har norsk som morsmål. Dersom man ønsker å bli kjent med musikal er det et variert utvalg, alt fra musikalklassikere som *Les Misérables*, til de nyeste som *Hamilton* og *Dear Evan Hansen*.

Fra sistnevnte finner du sangen *You will be found* med en svært god oversettelse til norsk; *Alt vil bli bra*. Denne sangen står i boka på begge språk. Kanskje dette kan bli en ny «nasjonal» folkehøgskolesang for korene rundt om i landet. Teksten passer fint og den klinger også godt på norsk.

Sangene er oppført med noter og besifring. De er notert i et toneleie som de fleste behersker å synge i, flere sanger har også tempoangivelser og tonearter uten for mange # og b. Alt dette gjør det enklere å akkompagnere også for de såkalte «stunt-pianistene».

Du kan finne de fleste sangene samlet på en spotifyliste, så det er enkelt og overkommelig å lære seg sangene i boka på alle mulige måter. Jeg gleder meg til enda mer sangglede i 2022 med denne flotte boka. Gratulerer nok en gang.

Heidi Harriet,
linjelærer MTB og syng! – Toten folkehøgskole

NORSK SANGBOK

Cappelen Damm forlag 2021

800 sider

Pris: 615,- kr.

Skolenes pris fra FHF: 485,- kr

FOLKEHØGSKOLER VILLEDER SØKERE OM PRIS

I disse dager studerer unge mennesker og kanskje deres foreldre folkehøgskole.no nøye. Det er 86 skoler og 880 linjer å velge mellom. Noen og enhver kan bli overveldet av mindre. Og hvis de setter seg ned og studerer hva det faktisk koster å gå på folkehøgskole, blir forvirringen enda større.

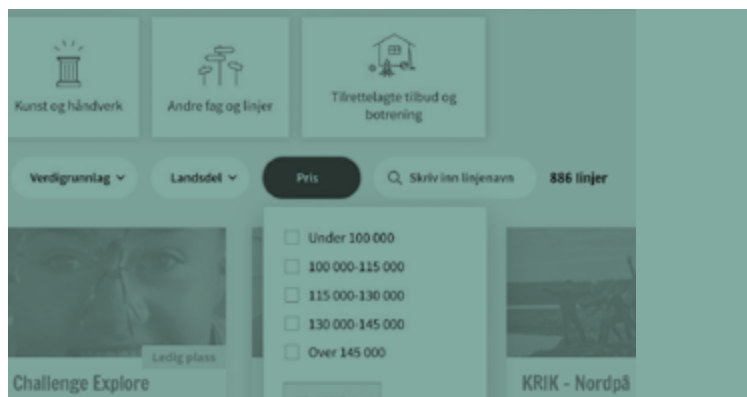
Av Benedicte Hambro, internatlærer på Arbeiderbevegelsens folkehøgskole

Arbeiderbevegelsens folkehøgskole har bestemt at elevene ikke skal betale mer enn det Lånekassen gir i lån og stipend. Vi er en liten skole og har lite å rutte med. Desto mer gledelig er det å se i EPSI undersøkelsen at vi skårer godt over gjennomsnittet på spørsmålene som dreier seg om verdi for pengene. Det kan tyde på at vi markedsfører oss riktig og ærlig. Vi får til linjeturer til utlandet og skoleturer innenlands når pandemien tillater det. Elevene får det vi lover, og det er ingen ekstra utgifter.

FORBLØFFET

På folkehøgskole.no er vi i priskategorien 100.000 - 115.000. Det er der vi skal være. Men stor ble min forbløffelse da jeg så hvilke andre skoler som også lå i den kategorien. Det var skoler som riktignok hadde en grunnpris i priskategorien, men i tillegg kom linjeavgift og studieturen som plutselig førte til at året kostet kr 157.800,- som virkelig ikke er innenfor 100.000 - 115.000. Linjeturen er frivillig riktignok, men linjeavgiften regner jeg med at alle elevene må betale, og da lurer jeg på hvordan skolen kan reklamere for en grunnpris på kr 109.600,-.

En annen skole reklamerer for et meget eksotisk reisemål i linjenavnet sitt, men linjeturen til det eksotiske reisemålet var ikke obligatorisk og kostet 32.000,- kroner. Hvilken elev vil søke på en eksotisk linje og IKKE bli med på linjeturen? Og hva slags pedagogisk opplegg er det på en linje som altså skal dra til et eksotisk reisemål og så lar elever bli hjemme? Hva med forarbeid og etterarbeid, for ikke å snakke om all læring som skjer på turen? Et A-lag for de bemidlede og et B-lag for de som dessverre ikke hadde råd? Og hva gjør det med et klassemiljø?

ÆRLIGHET VARER LENGST?

Dette er villedende markedsføring. Jeg skjønner ikke hvordan vi som skoleslag kan godta denne form for markedsføring med liten skrift. En skole skriver - med liten skrift - at turen ikke er obligatorisk, og at prisen er inkludert i linjeprisen. Hvilket den ikke er fordi eleven må huke av om de vil være med på turen eller ikke, og da stiger linjeprisen med kr. 31.300,-. Da er skolen virkelig utenfor priskategorien. En ting er at det er villedende markedsføring, det er også dypt illojalt overfor de skolene som holder seg i sin priskategori uten ekstra kostnader. Hvis noen går oss etter i sømmene, vil de skolene som har tillegg med liten skrift dessuten gi hele skoleslaget et dårlig rykte.

BOKETTERSYN

I disse dager jobbes det med en NOU-utredning om folkehøgskolen. Jeg oppfordrer utvalget til å se nøye på skoleslagets markedsføring når det gjelder pris og ber om at alle skoler tør stå for den prisen det faktisk koster å være elev på skolen.

Arbeidslivet

LOKALLAGET

Folkehøgskoleforbundet er både en fag- og en idéorganisasjon. Som fagorganisasjon arbeider vi sentralt for gode lønns- og arbeidsvilkår for alle ansatte i folkehøgskole, og fremmer krav ovenfor myndighetene på skoleslagets vegne gjennom fast plass i ledelsen av Folkehøgskolerådet. Som idéorganisasjon forvalter, fremmer og utvikler vi den frilynte folkehøgskolen, rettet mot myndighetene. Minst like viktig er arbeidet innad i skoleslaget, hvor nettopp den brede debatten rundt den frilynte folkehøgskolens verdi- og idégrunnlag er det som må være førende for det sentrale arbeidet.

Lokallagsmøtet er en arena hvor medlemmer i Folkehøgskoleforbundet kan snakke sammen om dette interessefellesskapet på den enkelte skole. Medlemmene blir gjennom tillitsvalgt orientert om sider ved skoledriften som har betydning for dem, og får mulighet til å påvirke sin egen arbeidssituasjon gjennom lokallagets arbeid.

Det kan være krevende å finne møtetid i det travle folkehøgskoleåret, men det er viktig at flest mulig medlemmer får mulighet til å komme, så innkallingen bør sendes ut i god tid. Innkallingen skal være skriftlig, og bør inneholde en sakliste, slik at all får mulighet til å forberede seg. Saklisten bør reflektere at våre medlemmer er fra alle yrkesgruppene i folkehøgskolen, selv om lærerne er flest. Folkehøgskoleforbundet mener at det er en styrke at alle yrkesgruppene som sammen virkeliggjør en folkehøgskole, i fellesskap tar opp saker både av praktisk, idémessig og politisk karakter. Omtrent to tredjedeler av de frilynte rektorene er medlem av Folkehøgskoleforbundet. Rektor er medlem i lokallaget og skal inviteres til lokallagsmøter. Rektor som skoleeier

representant kan ikke delta på saker som senere blir gjenstand for forhandling med tillitsvalgt, som lønnsforhandlinger eller forhandling av lokal særavtale. Dersom lokallagsmøtet inneholder slike saker kan saklisten deles i to, slik at det er tydelig hvilke saker rektor deltar på og ikke. Referat etter møtet bør omtale hvilke saker som ble tatt opp, og spesifisere eventuelle vedtak fattet i møtet, slik at også de som ikke var til stede er orientert.

Hvor hyppig lokallaget skal møtes kommer an på hvilke saker det arbeides med. Tillitsvalgtordningen sikrer medlemmene informasjon i viktige saker på et tidlig tidspunkt, og innflytelse på alt fra ansettelse til verdigrunnlag. Lokallagsmøtet er der de tillitsvalgte kan hente legitimitet for sitt standpunkt i saker som skal drøftes videre, og hvor flere mulige aspekter av en sak kan belyses. Folkehøgskoler er virksomheter i stadig endring, fleksibilitet er ofte en forutsetning for driften. For å sikre tidlig informasjon om eventuelle endringer, og slik skape en viss grad av forutsigbarhet, kan det være lurt å ha lokallagsmøter med jevne mellomrom gjennom skoleåret.

Med bare vel femti lokallag i Folkehøgskoleforbundet har hvert lokallag mulighet for stor grad av innflytelse også sentralt. Ett eksempel er lokallaget ved Elverum folkehøgskole som på Landsmøtet på Skogn i 2019 tok initiativ til et bærekraftvedtak for FHF, som igjen førte til at styrene i de fem folkehøgorganisasjonene utformet Folkehøgskolenes Bærekraftvedtak med mål som vi alle skal styre etter frem til 2030.

Angelina K. Christiansen,
Generalsekretær i Folkehøgskoleforbundet

SONG SOM DANNINGSARENA

Motstanden er til å ta og føle på når vi på min skule set i gang eit song- og korprosjekt over fire dagar ei regntung novemberveke. Aktive friluftslivselevar argumenterer med at «Vi kom ikkje hit for å synge i kor». Det kan stemme at dette ikkje er det som står øvst på skulen sine websider, men lange tradisjonar og mange gode erfaringar driv dette arbeidet vidare framover. For dei som er opptatt av friluftsliv er dette ein ny måte å bruke kroppen på.

Det kan vere krevjande å halde fast ved og forklare at song og kor er viktig. Dannelsingsperspektivet i songaktiviteten kan vere vanskeleg å artikulere overfor elevane, – dette er noko ein må vere med på, arbeide seg igjennom og gjere erfaringar med, før opplevinga i seg sjølv kan gi den einskilde gode svar.

Når song genererer motstand og ikkje er ein sjølvsgt del av kvardagen, speglar dette dei erfaringar som dei fleste av elevane har. Frå 2006 då Kunnskapsløftet vart innført og seinare ny overordna del av læreplanen for grunnskulen, har vekt på målbare resultat blitt større. Ordet «song» er fjerna frå den siste utgåva av den overordna delen av læreplanen. Dette får naturleg nok konsekvensar for kvardagen for elevane i grunnskule og vidaregåande. Det blir stadig mindre song i skulen dess lenger opp i klassetrinna ein kjem, og kun 1 prosent av elevane i ungdomsskulen syng dagleg.

Dannelsingsperspektiva i song og kanskje enno meir i koraktivitet, er viktige og nyttige. For den einskilde bør det å lære om song og musikk, og få ei innføring i det som høyrer til både vår

nære og fjerne kulturarv, vere sjølvsgt. Å delta, meistre, og få god tilbakemelding og applaus er på magisk vis styrkande for sjølvbiletet. Og ikkje minst å kjenne på at øving og terping gjer ein tryggare og gir resultat. I fellesskapet er det mykje god læring å finne når eins eiga stemme blir ein del av harmonien og når ein opplever at det er viktig å støtte og hjelpe kvarandre. For mange er det også ei ny oppleving å bidra til ein konsert, å stå på scena og vere den som skal formidle eit uttrykk med respekt for det publikum ein inviterer inn. Å bidra til ein presentasjon for ei forsamling krev òg samarbeid, konsentrasjon og disiplin. I tillegg til at song formidlar viktige sider frå vår kulturarv er det også ei kunstform som bidrar til tankeflukt, kreativitet og kunnskap.

Krafta i musikken og i estetikken, styrken i ein god melodi, fargespekteret i harmoniseringa og den opninga som poesien gir for å sette nye ord på kjensler og tankar gir stor glede og rikdom.

Folkehøgskulen har lange songtradisjonar og dette ynskjer vi halde fast ved i uoverskueleg framtid. «Norsk sangbok» som er frilynt folkehøgskule si eiga samlinga av songar, kom i haust i ny utgåve. Nokre songar ser ut til å vere rotfesta i songboka for alltid, medan mange er tatt bort og nye har kome til. Ei engasjert songboknemnd har i koronatida berre hatt digitale møter, men har likevel makta å presentere eit fyldig og svært spennande konsept. Boka er eit uvurderleg verktøy til morgonsamlingar, skulekor, arrangement ved skulen og ikkje minst for dei som driv musikal- og musikklinjer. Løp og kjøp, – og syng!

Einar Opsvik,
Leiar Folkehøgskoleforbundet

DETTE DOKUMENTET STAKAR UT KURSEN FRAMOVER

«Folkhøgskulen» presenterer i dette nummeret «Idé- og prinsippprogrammet for Folkehøgskoleforbundet 2021 – 2025».

Idé- og prinsippprogrammet er det viktigaste styringsdokumentet for Folkehøgskoleforbundet, - for styret, styreleiar og sekretariatet. Dette dokumentet stakar ut kursen framover for den frilynte folkehøgskulerørsla. Programmet blir justert og redigert kvart fjerde år og lagt fram for landsmøtet. Styret i FHF har ansvar for prosessen.

Programmet er resultat av ein grundig og demokratisk prosess. Forslaget til program er utarbeida av ein sjølvstendig komité som leverer dette til styret i Folkehøgskoleforbundet. Forslaget blir så sendt på høyring til alle lokallag og deretter ev. justert, før endelig vedtak i styret. Prinsippprogrammet blir vanlegvis presentert for, og drøfta på landsmøtet, men på vårt digitale landsmøte vart det ikkje rom for det i 2021. Alternativet vart å forankre det hos lokale tillitsvalte.

Det er ei målsetting at dei tankar og idear som er nedfelt i programmet skal ligge i botnen av alt arbeid i frilynt folkehøgskule, og gi føringar for den konkrete pedagogikk som kjem til uttrykk i møte med den enkelte elev og elevgruppe. Det er derfor viktig at alle tilsette kjenner til hovudtrekka i programmet og bidrar til at vi drar i ei felles retning.

Innholdet er bygt opp med det idemessige og historisk del som innleiing. Frilynt folkehøgskule bygg på eit humanistisk verdigrunnlag og menneskesyn. Av dette følger ein pedagogikk med fokus på danning, ei demokratisk tilnærming til samfunnet og

politikken basert på deltaking, dialog og den frie kritiske tanke. Dette skal ha ei konkretisering tilpassa vår tid, og blir verkeleggjort i «Et flerstemt læringslandskap».

Med dette i botnen blir arbeidet konkretisert under del C, med prioriterte arbeidsområder for styret i dei komande to styreperiodane. Retninga og framdrifta for folkehøgskulerørsla blir ivarettatt av idé- og utviklingsarbeidet. Dette arbeidet går hand i hand med arbeid overfor myndigheiter og arbeidslivsfeltet. Forbundet arbeider overfor myndigheiter for å sikre gode rammevilkår for skulane for å sikre at det er mulig å realisere oppdraget som er formulert i lova. Medlemene sine arbeidsforhold og rettar blir ivarettatt gjennom arbeidet for eit godt avtaleverk, ein god organisasjon og auka medlemstal.

Vi vil oppmode alle om å lese idé- og prinsippprogrammet, dele ut faldaren som blir sendt ut til alle lokallag, gå igjennom og diskutere dette i fellesskap.

Følgande var medlemmer i nemda:

- Bjørn Olav Nicolaisen, Namdals fhs.
- Maria Øy Lojo, Fana fhs.
- Marianne Jepsen, Oslofjord fhs.
- Tore Haltli, Fana fhs.
- Einar Opsvik, varamedlem FHF (Møre fhs.)
- Kristin Smith, styremedlem FHF (Ringerike fhs.)
- Live Hokstad, styreleder FHF (Toten fhs.)

Einar Opsvik,
leder i Folkehøgskoleforbundet

IDÉ- OG PRINSIPPPROGRAM FOR FOLKEHØGSKOLEFORBUNDET 2021 - 2025

DEL A: IDÉPROGRAM

FOLKEHØGSKOLENS IDÉGRUNNLAG

Norsk folkehøgskole startet som et folkeopplysningsarbeid, der Nikolai Fredrik Severin Grundtvig var den viktigste inspirasjonskilden. Hans menneskesyn og skoletanker, som trakk veksler på både opplysningstidens rasjonalisme, romantikkens opplysningsstanker og kristen-humanisme, la grunnlaget for et skoleslag med danning og folkeopplysning som sine viktigste mål.

Grundtvig så på livet som «...et guddommelig Experiment af Ånd og Støv», der frie mennesker møter frie tanker, med respekt for det enkelte mennesket og livet i seg selv. Med utgangspunkt i dette ville han skape en historisk-poetisk skole hvor lærere og elever skulle møtes for å utforske livets gåte. Gjennom en fri

utforskning av hvem vi er og hvor vi kommer fra, skulle skolen åpne opp for det som kunne være et fremtidig potensial. Elever og lærere skulle møtes i øyenhøyde, og i en levende vekselvirkning mellom mennesker, historie, vitenskap, kunst og kultur, gjøre seg erfaringer. Disse dannet så grunnlaget for en forventning om hvordan fremtiden skulle bli.

Grundtvig ville skape en skole som tok utgangspunkt i menneskelivet slik det leves her og nå, samtidig som den anerkjente at mennesket som åndsvesen alltid vil søke ut over seg selv. Slik skulle man gi elevene livsopplysning, og gjøre dem i stand til å ta aktivt del i både eget liv og samfunnslivet.

DEN FRILYNT FOLKEHØGSKOLENS VERDIGRUNNLAG

Verdisynet til den frilynte folkehøgskolen bygger på et humanistisk syn på individets frihet og ansvar for fellesskapet.

Frilynt folkehøgskole vektlegger grunnleggende humanistiske verdier, som respekt for menneskeverdet og naturen, åndsfrihet, likeverd, solidaritet og aksept for den enkeltest integritet. Skoleslaget tar med seg disse verdiene inn i en frilynt tradisjon, hvor folkelig danning, demokrati, ytringsfrihet og toleranse står sentralt.

Frilynt folkehøgskole har tro på at både enkeltmenneskets frihet, og ansvaret for fellesskapet og naturen, ivaretas gjennom etisk refleksjon rundt våre handlinger, kritisk fornuft og verdier som er forankret i menneskerettighetserklæringen og FNs bærekraftsmål.

DANNING

Folkehøgskolene vektlegger folkelig danning, og de ser på dette som en av grunnpillarene i et demokratisk samfunn.

Folkelig danning er en prosess som utvikler evnen til å være oppmerksom på seg selv, sine medmennesker og den verden vi lever i. Gjennom dannelsingsprosessen utvikles de egenskapene og kunnskapen som kjennetegner et liv med selvbestemmelse, medbestemmelse og solidaritet, og et liv hvor vi finner mening, mot og entusiasme til å leve i frihet og fellesskap med andre.

MENNESKESYN OG SAMFUNNSSYN

Mennesket er et undrende og skapende åndsvesen, som gjennom tanker, følelser og handlinger søker mening i og med livet. Alle mennesker er unike og utvikler seg i møtet med andre.

Folkehøgskolen har tro på menneskets iboende muligheter, evner og vilje til å forme eget liv gjennom å tilegne seg kunnskap, ta ansvar og påvirke sine omgivelser og de sammenhenger det står i.

Unge mennesker skal lære å orientere seg i samtiden, gjøre seg opp egne meninger og ta egne valg.

Folkehøgskolene anerkjenner at samfunnet står overfor en rekke store utfordringer knyttet til overgangen til et bærekraftig samfunn, og ser det som en del av dannelsesoppdraget.

SKOLESYN

Folkehøgskolens formål er å fremme allmenndanning og folkelig opplysning. Slik blir folkehøgskolene et viktig supplement til andre skoleslag.

Internatet er en sentral del av rammene for det pedagogiske opplegget på skolene, og brukes aktivt i dannelsesprosessen. I samspill mellom å utvikle personlig autonomi og sosialt ansvar, utfordrer folkehøgskolen den enkelte til å reflektere over egne verdier.

Folkehøgskolepedagogikken står i en dialogtradisjon som har de rette spørsmålene mer i fokus enn de riktige svarene, prosess mer enn produkt, den gode samtalen mer enn kunnskapsoverføring.

ET FLERSTEMT LÆRINGSLANDSKAP

Et særtrekk ved folkehøgskolen er det flerstemte læringslandskapet ved skolene. Læring skjer i mange ulike sammenhenger og på mange ulike områder i løpet av skoleåret. Skolene har et pedagogisk program som både omfatter helhetlige undervisningsopplegg sammen med lærerne, praktiske oppgaver som løses sammen med hele personalet og et sosialpedagogisk opplegg som bruker det potensialet som ligger i internatet som læringsarena.

Det flerstemte læringslandskapet legger til rette for at elevene får både faglig og sosial utvikling i løpet av skoleåret. De utvikler kunnskaper, ferdigheter og holdninger som støtter opp under dannelsesprosessene, som er skoleslagets hovedmål.

Undervisningen i folkehøgskolen tar utgangspunkt i elevenes eget liv. Penum- og eksamensfriheten gjør at skolene kan sette rammene for forpliktende fellesskap som skaper mot, lyst og ansvar for å delta og lære.

Undervisningen er dialog- og erfaringsbasert og preget av et stort mangfold, både i innhold og metoder. Skoleformen gir elevene kunnskaper og ferdigheter i faget, og perspektiver på eget liv med faget. Mye av læringen skjer mellom elever, og mellom lærere og elever, i en undervisning som utvikler elevenes evne til kritisk refleksjon, etisk bevissthet og solidaritet, gjennom deltakelse i forpliktende fellesskap.

DEL B: PRINSIPPROGRAM

Basert på idégrunnlaget, danningssynet og menneskesynet som kommer til uttrykk ovenfor, skal Folkehøgskoleforbundet arbeide for:

- den enkeltes danning, frihet, utvikling og myndiggjøring, slik at alle, uavhengig av bakgrunn, kan finne mot til meningsfull deltakelse.
- et åpent, inkluderende, demokratisk og bærekraftig samfunn der alle deltar i solidaritet og med gjensidig respekt for det menneskelige mangfold og naturen.
- gode rammer for en fri, aktuell og fremtidsrettet folkehøgskole med høy kvalitet.
- videreutvikle folkehøgskolen som et skoleslag for allmenn-danning og folkeopplysning.
- å sikre at alle har en reell, praktisk og økonomisk mulighet til å gå på folkehøgskole.
- en attraktiv og god arbeidsplass for alle som jobber i skole-laget.

DEL C: PRIORITERTE OMRÅDER 2021 – 2025

På bakgrunn av idé- og prinsippprogrammet skal følgende punkter være prioriterte arbeidsområder for Folkehøgskoleforbundet i den kommende perioden:

I IDÉ- OG UTVIKLINGSARBEID SKAL FOLKEHØGSKOLEFORBUNDET:

- være skoleslagets sentrale organ for å ivareta og formidle folkehøgskolens idéer, tenkning, praksis og pedagogikk.
- bidra til skoleutvikling og pedagogisk utviklingsarbeid.
- utvikle folkehøgskolene som arenaer for dialog og demokratisk danning.
- bidra med tilbud om pedagogisk opplæring og kurs til alle yrkesgrupper på skolen.
- arbeide for å ta vare på seniorenas ressurser og erfaringer i idé- og utviklingsarbeidet.
- inspirere skolene til å redusere sitt klimaavtrykk gjennom drift og aktiviteter
- arbeide i lojalitet med felles bærekraftvedtak i organisasjonene i norsk folkehøgskole.
- bidra til samtaler rundt skolenes reisevirksomhet, og til å skape reelle dannelsesreiser.
- bidra til forsknings- og utviklingsarbeid i skoleslaget.
- arbeide for et konstruktivt samarbeid med de andre organisasjonene i skoleslaget.
- styrke sangtradisjonen i folkehøgskolen.
- være rustet for, og delta i den skolepolitiske debatten.
- bidra til opplæring og felles møteplasser for elever som er styrerepresentanter og elevrådsledere.
- arbeide for å øke skolenes styrerepresentanternas kompetanse omkring drift av folkehøgskole.
- skape samtale, refleksjon og bevissthet rundt begrepene folkeopplysning og folkelig opplysning.

I ARBEIDET INN MOT MYNDIGHETENE SKAL FOLKEHØGSKOLEFORBUNDET:

- arbeide for gode rammevilkår for folkehøgskolene.
- gjennom sin deltagelse i Folkehøgskolerådet (FHSR) arbeide for at alle skoler utvikler seg til en levedyktig størrelse for den enkelte skole.
- arbeide for støtte fra myndighetene til prosjekt som fremmer skolens dannelses- og folkeopplysningsoppdrag.
- arbeide for økt statlig tilskudd til finansiering av etter- og videreutdanning av ansatte i folkehøgskolen.
- arbeide for å bedre studiefinansieringen for folkehøgskoleopphold.

PÅ ARBEIDSLIVSFELTET SKAL FOLKEHØGSKOLEFORBUNDET:

- arbeide for gode og rettferdige arbeidsforhold for alle medlemmer.
- videreutvikle organisasjonen til beste for medlemmene, inkludert å gi opplæring og støtte til lokallagsarbeid.
- sikre god informasjonsflyt og åpen kommunikasjon i organisasjonen.
- bidra til å videreutvikle den norske tre-part-modellen i utdanningssektoren og de overordna rammevilkårene for ansatte.
- arbeide for å opprettholde dagens ytelsesbaserte tjenestepensjonsordning, herunder AFP og særalsersgrenser.
- arbeide for å styrke rekrutteringa innenfra til lederstillinger i skoleslaget.
- jobbe for avtaleverk som ivaretar både arbeidstagere og skoleslagets særpreg.
- styrke det lokale partssamarbeidet gjennom tillitsvalgtopplæringen.
- arbeide for å rekruttere alle ledere i folkehøgskolen som medlemmer, gjennom å synliggjøre ledernes interesser og posisjon.
- arbeide for å øke medlemstallet i alle yrkesgrupper.

PÅ ANDRE ARBEIDSFELT SKAL FOLKEHØGSKOLEFORBUNDET:

- bidra til å styrke samarbeidet i nordisk folkehøgskole.
- arbeide for at alle unge fra ulike samfunnslag har mulighet til å gå på folkehøgskole.

- VI PISSER I HJEL OSLOFJORDEN?

- Ja det er jo en måte å si det på.

Vi er ved Fuglevik renseanlegg utenfor Moss. Det synes ikke, men noen meter ut i havet fra der vi står med forsker André Staalstrøm, går det digre rør som fører kloakk fra Moss og omegn ut i Oslofjorden. Kloakken renses for dopapir, bæsje, kondomer, q-tips og andre fremmedelemerter.

Men ikke for nitrogen – stoffet som kveler fjorden.

- Historien om hvorfor vi fortsatt lar dette skje, er en økologisk tragedie, sier Staalstrøm som er oseanograf og ansatt ved Norsk institutt for vannforskning – NIVA.

- For meg er det helt ubegripelig at dette er lovlig, sier han.

Vi startet i Moss, men vi kunne like gjerne starta i Horten, Tønsberg, Drammen eller i en annen kommune langs ytre Oslofjord. For ingen kommuner renser fjorden for det som dreper den.

Magasinet Dagbladet

STATEN SOM RELIGIØS KONTROLLØR

Religiøse forsamlingar utanfor statkykjeleg kontroll var forbode heilt til midten av 1800-tallet, og jødane hadde ikkje eingong tilgang til riket. Det er viktig å hugsa den statlege brutaliteten som dette regimet førte med seg. Det kan minna oss om at alliansen mellom stat og religion kan vera skummel på fleire vis.

I dag kan vi få ein allianse mellom ein sekulær stat og tilpassingsdyktige trussamfunn, med likestilling og kjønnsforståing i orden. Så kan ein bruka økonomiske pressmiddel på dei som ikkje lever opp til standarden. Det kan vera dei som har eit «tradisjonelt syn på ekteskapet», eit argument som nyleg vart brukt for å degradere ein privat akademisk institusjon. Det kan vera samfunn som ikkje gjev kvinner tilgang til alle religiøse funksjonar. Og det kan råka religionar som bryt for sterkt med norsk kultur og tradisjon.

Her kan vi sjå føre oss ein glidebane, og vedtaket i Oslo kan vera første steg på ein farleg veg mot statleg regulering av religion, som fort kjem i motsetnad til religionsfridommen.

Jan Inge Sørbo i Dag og Tid

JORDA KOKER

De siste sju årene har med klar margin vært de varmeste som er registrert på verdensbasis, ifølge EUs klimaovervåkingstjeneste.

Den årlige gjennomsnittstemperaturen var 1,1 til 1,2 grader høyere enn førindustrielt nivå, som er perioden mellom 1850 og 1900.

Temperaturøkningen skjedde på tross av den kjøleende effekten fra værphenomenet La Nina.

Klassekampen

KRISTENDOMMEN STUPER I VEST-EUROPA

Samtidig som kristendommen er på retrett i vestlege land, går ikkje talet på kristne ned i verda totalt. Tradisjonelle kyrkjer er utfordra, seier forskarar.

- Det finst veldig mange ulike kristendomar i dag. Men det er framleis verdas største religion, seier Sven Tore Kloster.

- Du kan seie at det fraleis står bra til med kristendommen på verdsbasis. Han er svært aktivt i bruk, og vert artikulert over heile kloden – også utanfor kyrkerommet.

Om lag ein av tre personar globalt høyrer framleis til ei kristen kyrkje, samanfattar Kloster. Hypotesen hans er at det også vil vere slik om ti år.

For trass i at talet på kyrkjegjengarar og folk som seier at dei trur, stadig går ned i vestlege land, er det ein annan tendens som gjer at bildet går opp-i-opp.

- Vi har sett ein enorm vekst i den karismatiske rørsle, særleg i sør. Det globale kristne tyngdepunktet flyttar seg, fortel Kloster.

Vårt Land

FOLKEHØGSKOLEUKA 2022 - 8. - 11. AUGUST

Det er en stor glede å igjen kunne ønske velkommen til sommerens vakreste eventyr. I år som i fjor arrangeres Folkehøgskoleuka på Fana folkehøgskule i Bergen. Et utrolig flott og ikke minst historisk sted med et herlig vertskap venter dere.

Vi gleder oss til faglig påfyll, sosialt samvær, nye bekjentskaper og pandemi på hell.

Det blir både nyheter og gamle slagere å finne i årets kursprogram.

Invitasjon med fullstendig program sendes ut i løpet av våren.

Hold av 8. – 11. august i kalenderen!

NORDISK FOLKEHØGSKOLERÅD

Styreleiarane i FHF og NKF er representantar i Nordisk Folkehøgskuleråd (NFR). På dei fire årlege møta som blir haldne i dette forumet, blir det utveksla erfaringar og kunnskap om kva som rører seg i dei nordiske landa. Dette skjer delvis ved at alle legg fram landrapportar med ulike tema som grunnlag for erfaringsutveksling og diskusjon. Det blir arrangert webinar samt ei årleg samling for alle dei nordiske landa. Den siste samlinga som var planlagt i København har p.g.a. koronasituasjonen blitt avlyst to år på rad. I 2022 er målsettinga å legge ei ny samling til Finland. Den er open for deltaking for dei tilsette frå skulane. NFR formidlar også informasjon om situasjonen for folkehøgskular på Grønland, Island og Færøyaner.

IDÉ- OG PRINSIPPROGRAMMET I NY TRYKKSÅK

Idé- og prinsippprogrammet for frilynt folkehøgskule er vårt viktigaste verdidokument. Dette bør alle kjenne til. Vårt nye program er publisert på folkehøgskoleforbundet.no, og vi har også laga ei eiga brosjyre som er sendt ut til alle skular. Vi håper den blir lest, at innhaldet gir inspirasjon i det daglege arbeidet og grunnlag for diskusjon om kva vi i frilynt folkehøgskule står for.

MØTER I UTVAL FOR PRAKTISK PERSONALE OG LÆRARUTVALET

Landsmøtet i 2021 har valt representantar for praktisk utval og lærarutvalet. Utvala har fire medlemmer kvar og har blitt kalla inn til digitale møter i januar. I korona-tida har det vore lite aktivitet i utvala, men arbeidet blir no tatt opp igjen. Arbeidet i utvala har som siktemål å vere fagpolitiske organ og ivareta interessene spesielt for sine arbeidsområde. Utvala kan kome med forslag og innspel til Folkehøgskoleforbundet og til det pedagogiske utviklingsarbeidet.

SELVEVALUERINGSRAPPORTER

Vi ønsker å få et innblikk i hvilke tema og verktøy dere benytter til kvalitetsutvikling på skolene, og vil gjerne lese så mange selvevalueringsrapporter som mulig. Halvparten av de frilynte skolene sendte oss sine rapporter fra 2021, og de skolene som har bedt om det, vil få konkret tilbakemelding på sin rapport.

Rapportene har en klar bestilling fra departementet og skal bidra til å sikre at skolene har prosedyrer for selvevaluering og at det arbeides systematisk med å sikre og utvikle kvaliteten på alle områder på skolen. Det er fokus på å sikre kvalitet og utvikling mer enn å kartlegge resultat. Rapportene speiler et mangfoldig skolelandskap med stort engasjement. Selvevaluering er et godt redskap for å sette fokus på skolens kvalitet, sett i forhold til det verdigrunnlag og de målsettinger som den enkelte skole har. Den kan fungere som et faglig og ideologisk verktøy og hjelp for å bli ein stadig bedre skole.

I samarbeid med Noregs Kristelige Folkehøgskolelag (NKF) vil vi utarbeide en generell tilbakemelding om årets selvevalueringsrapporter. NKF har i flere år gitt ut en slik tilbakemelding til sine skoler, og fra i fjor innledet vi et samarbeid med dem om dette. Vi har alltid et potensiale for utvikling og det blir planlagt kurs i sjøelvevaluering i løpet av vinteren.

FOLKEHØGSKOLERÅDET

Ein revisjon av folkehøgskolerådet (FHSR) sine vedtekter, ansvar og arbeidsoppgåver har vore på agendaen i lang tid. Utfordringane som rådet står overfor har endra seg dei siste åra, og ressursbruken i departementet har blitt bygd ned. Dette gjer det nødvendig å revurderer rådet si rolle. Det er dei fire organisasjonane som «teiknar» FHSR og det har såleis blitt lagt opp til ein demokratisk prosess med deltaking frå alle dei fire styra. Det prinsipielle i drøftingane er kva rolle FHSR skal ha og kva arbeidsoppgåver og ansvar som følger av dette. Det var fellesmøte i desember med alle dei fire styra, og i den vidare prosessen får dei ulike styra høve til å bidra med drøfting og justering av dei forslag som har blitt utarbeidd. Ein sikt på å fullføre prosessen og vedta både nye vedtekter og kva som skal vere ansvar og arbeidsoppgåver for FHSR i løpet av første halvår 2022. Dette blir igjen utgangspunkt for ein langsiktig strategiplan og årlege handlingsplanar.

LAVERE KONTINGENT FRA JANUAR 2022

Landsmøtet 2021 gjorde to vedtak som førte til redusert kontingent fra årsskiftet. Kontingenten er nå på 1,38 %, sjekk gjerne at lønsslippen viser riktig prosentsats på fagforeningskontingenten.

REVIDERING AV HOVEDAVTALEN I VIRKE 2022 - 2025

Forhandlinger ble gjennomført 11. januar, partene kom til enighet. Hovedavtalen gir føringer for partssamarbeidet, og gjelder for fire år av gangen. Denne revideringen ga forbedringer i bestemmelsene om bærekraft og klima og om tillitsvalgtes rettigheter, og styrket samarbeidet for å fremme likestilling og hindre diskriminering i arbeidslivet.

SOLIDARITETSFONDET

Det vil i år deles ut inntil NOK 259.497 fra Solidaritetsfondet, dette er fondets totale saldo. Solidaritetsfondet ble vedtatt utviklet av Landsmøtet i 2021, og skal fases ut ved å lyse ut midler årlig inntil det er tomt. Bærekraft skal fortsatt være en forutsetning for tildeling. Søknadsfrist: 1. februar. Se utlysning på folkehøgskoleforbundet.no.

Angelina K. Christiansen og Einar Opsvik

ESPENS 3 ANBEFALINGER:

Velkommen til min relativt faste spalte i magasinet. I kraft av min stilling som rådgiver for pedagogisk utvikling har jeg fått æren av å dele noen ord i bladet. Jeg har tenkt mye på dette. Hva skal den inneholde? I hvor stor grad bør det handle om pedagogikk? Hva kommer leserne til å tenke om det ikke handler om pedagogikk i det hele tatt? Jeg har bestemt meg for å ta sjansen. Sjansen på å lage en spalte med 3 anbefalinger som kan inspirere, motivere, overraske og kanskje til og med provosere?

Espen Bråten Kristoffersen

FILM

Den største forbrytelsen

«Den største forbrytelsen» er en storslått og dramatisk film fra 2020 basert på virkelige hendelser som strekker seg fra 30-tallet til fredsdagene i 1945. Fortellingen om familien Braude står i sentrum for handlingen i filmen. En vanlig norsk arbeiderfamilie som inntil disse skjebnesvangre dagene hadde levd sine liv i trygghet på Grünerløkka. Der levde de med sine drømmer for livet og ambisjoner for fremtiden, men

fikk sin skjebne beseglet av det faktum at de var jøder.

En enorm filmopplevelse som må oppsøkes. Manus er skrevet av Harald Rosenløw Eeg og Lars Gudmestad, med utgangspunkt i Marte Michelets bok *Den største forbrytelsen*. Regien er ved Eirik Svensson. På rollelisten finner vi (selvfølgelig) flere tidligere folkehøgskoleelever. Blant annet Carl Martin Eggesbø og Nicolai Cleve Broch.

MUSEUM

MUNCH

Det er det Spanske arkitektkontoret Estudio Herreros som står bak det nye Munch museet i Bjørvika. Utskjelt og elsket fra første stund kan vi vel mildt sagt si. Side opp og side ned med eksperter som uttaler seg om museets ytre. Som regel med negativt fortegn. Men nå er det endelig på tide å få komme inn i Munch-varmen. Mitt førsteinntrykk av innsiden er en kryssning av et

kjøpesenter, et moderne sykehus og en storby flyplass. Men når dørene til de ulike utstillingsrommene åpnes er det bare å gi seg over og nyte det hele. Og det over flere etasjer. En sjelsettende

opplevelse. Farger og uttrykk slår mot deg som en eneste stor kunstsplosjon. Et perfekt sted for kunstvandring med elever. Utsikten fra toppen er i tillegg upåklagelig. Munch var full av overraskelser, og det er det nye museet hans også. Og det er tross alt innsiden som teller? Eller?

LITTERATUR

En guide til Norges ræste naturopplevelser (2021)

Hege Schultz Heireng og Stine Schultz Heireng har skrevet turbok!

«Har du sett Preikestolen glitre i solskinn? Kjent suget i magen over Romsdalseggen? Opplevd nordlyset danse over Finnmarksvidda, eller hørt Vettisfossen dundre ned i Utladalen? Norges turklassikere finner du i spektakulære omgi-

velser, med luftige fjellrygger, hvite vidder, eventyrskoger og glitrende fjorder. Du trenger ikke reise utenlands for å oppleve natur i verdensklasse. For første gang er femti av Norges mest klassiske turer samlet i én bok. Her er turer du enkelt kan gå, turer du kan strekke deg mot og turer du kan drømme om. Turene kan gås i flokk eller helt alene. De kan gås i måneskinn, i midnattssol eller i morgengry. De kan gi sommerfugler i magen, roser i kinnene og ro i sjela. Boken har oversiktlig kart, ruteinformasjon og tips til når du bør dra og hvor du bør gå for å oppleve gamle turklassikere på nye måter og nye klassikere før de blir allemannseie». Slik beskriver de to turelskerne sin nye bok. Forlokkende, ikke sant? Jeg anbefaler den på det varmeste. Jeg har brukt boken med tanke på sommerens Norgesferie og tenkte med en gang at denne boken vil jeg anbefale til alle i folkehøgskolenorge. Så der var det gjort. Hva er det de sier? Ut på tur aldri sur!

Kontakt meg gjerne om du lar deg inspirere, motivere eller provosere! Eller om du har innspill og tanker på helt andre ting!

espen@folkehogskole.no

NYTT FRA IF

FLERE SØKNADER ENN I FJOR

I skrivende stund, medio januar, så ser søknads-situasjonen godt ut sammenlignet med i fjor. Det er rundt 11 prosent flere søknader til linjene som begynner i august og det er jo oppmuntrende i disse korona-urolige tidene. Vi håper det holder seg slik og skal gjøre vårt fra informasjonskontorenes side.

Som i fjor så opplever vi at søkerne trenger ekstra mye trygghetsskapende informasjon og oppfordrer til at dere er tydelige – i bilde og tekst – på at skolen deres fortsatt er sosial, nær og åpen. Det kan også være kjekt å si noe om tanker rundt studieturer og om undervisningsopplegg generelt.

Tett dialog med søkerne og etter hvert med dem som har takket ja til plassen er enda viktigere i år enn tidligere. På grunn av korona så har vi antakelig ekstra mange usikre søkere som fort kan falle fra om de ikke føler seg trygge på at neste år blir det året de håper på.

SKOLEBESØK OG UTDANNINGSMESSE

På grunn av korona så har de fleste besøk på videregående skoler og alle fysiske utdanningsmesser blitt avlyst. Vi satser på digitale besøk og på digitale utdanningsmesser. I tillegg planlegger vi for enda en runde med åpen digital skole der potensielle elever kan besøke folkehøgskolene og se litt mer om hvordan det er der.

NOTERT

PLAST OG GLOBAL OPPVARMING

Plastposene som flyter i vannet som en stim av maneter, fiskene med tarmene fulle av isoporkuler, en skilpadde med sugerør langt oppi neseboret. Bildene er velkjente og viser med all tydelighet hvor skadelig plastforurensningen er for miljøet. Hvert tredje sekund havner ett tonn plast i havet. Det produseres 200 ganger mer plast i dag enn i 1950, og tre fjerdedeler ender opp som søppel. De vestlige landene sender mye av sine enorme mengder med plastsøppel til Sørøst-Asia, hvor det vrir av søppelfyllinger i områder der de fattigste bor.

Plast bidrar også til global oppvarming. I 2019 tilførte produksjon og forbrenning av plast 850 millioner tonn drivhusgaser til atmosfæren, ifølge den amerikanske miljøorganisasjonen Ciel. Det var nesten like mye som Tysklands samlede utslipp samme år.

Mickael Correia i Le Mond Diplomatique

INFORMASJONSKONFERANSEN

Akkurat før Norge stengte ned i desember så hadde IF og IKF vår årlige informasjonskonferanse. På grunn av korona så valgte vi å også kjøre konferansen digitalt.

Det var over 100 påmeldte til konferansen og den fikk gode tilbakemeldinger fra deltakerne.

Nå jobber vi med å planlegge årets informasjonskonferanse som vi satser på blir i september – med alle forbehold om pandemier og andre utfordringer.

Dorte Birch

Foto: Øvind Krabberød

KLART VI KAN PÅVIRKE!

I slutten av november var over 50 folkehøgskoleelever fra 12 ulike folkehøgskoler samlet på Jeløy folkehøgskole, på seminar om globalt medborgerskap og bærekraft. Målgruppen var primært elever som går på linjer med fokus på global forståelse og solidaritet, som et alternativ nå når mange av linjer ikke kan reise på planlagte studiereiser. Et slikt seminar gir også betydelig mindre klimagassutslipp enn en lang flyreise. Men ble elevene engasjert?

Tekst: Brita Phuthi, internasjonal rådgiver i Folkehøgskolerådet

GRUNNLEGGENDE ÅRSAKER TIL URETTFERDIGHET

Noen husker kanskje at Internasjonalt utvalg for folkehøgskolen (IU) arrangerte et elevseminar i 2014, i samarbeid med Changemaker. Seminaret varte i bare 24 timer, og på den tiden laget elevene, i samarbeid med Changemaker, en aksjon på Egertorget i Oslo sentrum. Her samlet elevene inn underskrifter for å bevare Etikkrådet til Statens Pensjonsfond Utland (Oljefondet), slik at sparepengene kan forvaltes på en etisk måte.

IU jobber for at folkehøgskolene engasjerer seg og elevene for en mer rettferdig verden – og da er det viktig å ta tak i de *grunnleggende* årsakene til urettferdigheten, ikke bare symptomene. Derfor har vi Globalvettreglene, og derfor arrangerte IU på nytt et elevseminar med budskapet «Klart vi kan påvirke!». Denne gangen var temaet kapitalflukt, et tema som var relativt ukjent for mange av elevene. Mens vi vokser opp med at måten vi kan bidra til å utjevne økonomiske forskjeller i verden er gjennom bistand, så er den virkelige verden ganske annerledes. Før pandemien viste tall at for hver US dollar som går til land som mottar store bistandsbeløp, så går det 2 US dollar tilbake til rike land i det globale nord. Under pandemien har forskjeller både mellom land og innad i land økt, og når vi globalt skal jobbe for bærekraftig utvikling gjennom bærekraftsmålene, må vi ta tak i de strukturene og systemene som bidrar til skjevfordeling av både ressurser og makt.

DEMOKRATISK SELVTILLIT OG ENGASJEMENT

Tore Haltli, rektor på Fana folkehøgskule, skrev i sist utgave av Folkehøgskolen (5/21) om demokratisk selvtillit, som «handler om å se at det finnes alternativer til de individuelle løsningene».

Strukturelle problemer krever felles løsninger, og når globale problemer som for eksempel miljø- og klimakrisen skal løses, så er risikoen for resignasjon i møtet med problemene stor hvis man er opplært til å tenke at alle problemer skal løses på individnivå. (Haltli, 2021).

Elevene som deltok på seminaret i november 2021 ble nettopp utfordret til å ta tak i et strukturelt problem, og så finne måter å adressere dette på i fellesskap. Det var en utfordrende oppgave, med å først forstå hva kapitalflukt handler om, og advokaters rolle, for så å skulle planlegge, forberede og gjennomføre en aksjon foran Stortinget 24 timer senere. Elevene hadde vært sammen mindre enn ett døgn før de fikk oppgaven, men klarte på imponerende vis, og med god veiledning fra representanter fra *Changemaker*, *KFUK-KFUM Global* og *Spire*, å organisere seg i grupper for å forberede aksjonen. Det ble laget skuespill, sanger, bannere, slagord, pressemeldinger, innlegg på sosiale medier, taler og program.

Elevene kom, i fellesskap, frem til et budskap de kunne formidle sammen foran Stortinget, som alle kunne stille seg bak, slik at det ble elevene som eide aksjonen. Til aksjonen kom også hele to politikere, fra SV og Høyre, som begge applauderte elvenes engasjement, og innfridde kravet om muntlig høring i den aktuelle saken om advokatloven. Som bildene viser var det stort engasjement og kreativitet blant elevene – og IU håper at elevene fikk økt demokratisk selvtillit, samtidig som de skapte oppmerksomhet om en av de grunnleggende årsakene til urettferdighet i verden.

 Lik Folkehøgskoleforbundet på Facebook

HOLD DEG OPPDATERT

Folkehøgskoleforbundet
holder deg oppdatert på
www.frilyntfolkehogskole.no
og Facebook: Folkehøgskoleforbundet

AMPER OMIKRON!

Amper er betegnelsen for elektrisk strøm, men vi bruker også amper om oss selv eller andre når vi kjenner at vi «tar fyr» og blir litt varmere enn før og kanskje også litt hissig. Både strømpriser og omikron har nok denne vinteren ført til at flere av folkehøgskolenes ansatte til tider har fått kjenne på både egne og andres «amperer».

De fleste av oss hadde nok trodd at vi skulle ha et tilnærmet koronafritt skoleår 2021-2022, men den gang ei. Mens forskerne har utviklet vaksiner har korona har viruset mutert i rask takt. Dette skoleåret har vi, særlig dere ute på skolene, blitt godt kjent med versjonen *Omikron*. Koronasituasjonen gjør hverdagene våre annerledes og mer krevende enn vi ønsker oss, men den iherdige innsatsen dere legger ned for å forsøke å dempe smitteutbredelsen er kjempeviktig for ungdommene våre. Dette er ungdom som allerede har hatt ei ungdomstid som har blitt satt «på vent» i snart to år. To år er lenge når man er ung.

Dette er også grunnen til at vi er så opptatt av at elevene skal få oppleve folkehøgskoleåret i størst mulig grad som et ordinært folkehøgskoleår vil være. Folkehøgskolene har vært i en særstilling som har fått lov til å holde åpent disse to årene, også til tross for omikron (og sett bort fra våren 2020). Tiltakene for andre utdanningsvirksomheter har vært mye mer begrensende. På grunn av at folkehøgskole er et helt spesielt skoleslag har vi fått tillit av myndighetene til å holde skolene åpne. Vi er ikke bundet av trafikklysmoellen som grunn- og videregående skole er, og har ikke fått beskjed om å drive digital undervisning og unngå at elever/studenter er på campus, slik universitetene og høyskolene har. Vi har fått anledning til å følge vår egenutviklede smittevernveileder og holde tett kontakt med lokale smittevernmyndigheter. Denne tilliten er det viktig at vi forvalter godt. Det betyr at alle må være obs på at avgjørelser som tas for egen skole har betydning for alle. Å holde skolene åpne forstår vi er svært krevende, men det er uhyre viktig til tross for at mange sliter med å

håndtere smitte blant elever og ansatte. Det er viktig at dere legger til rette for at elevene får de 190 skoledagene de må ha for å få godkjent skoleåret. Vi takker dere for den jobben dere gjør og er imponert over hvor langt dere strekker dere og hva dere klarer å få til!

Ikke nok med at vi skal håndtere koronasmitte med det ekstraarbeidet og ekstrakostnadene det medfører. Denne vinteren er det også svært mange som har opplevd sifre på strømregningen som dere neppe har sett tidligere. Folkehøgskolerådet sendte derfor i desember en henvendelse til myndighetene der vi har foreslått at folkehøgskolene skal komme inn under ordningen regjeringen er i ferd med å utvikle for fellesmålt strøm for husholdninger (Borettslag). For å kunne gi departementet innblikk i utviklingen i strømprisene for folkehøgskolene, gjennomførte vi en kjapp spørreundersøkelse til skolene. Mange av dere hadde ikke fått fakturaen for desember og kunne ikke svare. Andre sendte tall for november. Til sammen fikk vi svar fra 46 skoler. Selvsagt vil strømregningen også være avhengig av hvor stort forbruket er i 2020 kontra 2021, men uavhengig av dette gir svarene et foreløpig bilde som vi kan bruke overfor myndighetene. Vi vil selvsagt bidra med mer detaljert informasjon dersom de ønsker det. Vi vil også sette pris på om dere gjør de politikerne dere måtte møte oppmerksomme på utfordringene mht. strømkostnadene for deres skole.

Til slutt får vi glede oss over at det ikke er lenge til våren kommer. Strømutgiftene vil gå ned, flere av oss vil være vaksinert opptil flere ganger og omikron vil miste sin kraft over befolkningen. Vi krysser fingre for et lavamper, omikronfritt vårhalvår for elever og ansatte i folkehøgskolene.

Anne Tingelstad Wøien,
Daglig leder i Folkehøgskolerådet

STØTTEANNONSER TIL FOLKEHØGSKOLEN

AGDER FOLKEHØGSKOLE

4640 Søgne
Tlf.: 38 16 82 00
Rektor: Reidar Nilsen
www.agder.fhs.no

ARBEIDERBEVEGELSENS FOLKEHØGSKOLE, RINGSAKER

2390 Moelv
Tlf.: 62 35 73 70
Rektor: Ingvild Tollehaug Jevne
www.afr.fhs.no

BUSKERUD FOLKEHØGSKOLE

3322 Darbu
Tlf.: 31 90 96 90
Rektor: Mariann Aaland
www.buskerud.fhs.no

BØMLO FOLKEHØGSKULE

5437 Finnås
Tlf.: 53 42 56 50
Rektor: Magne Grøneng Flokenes
www.bomlo.fhs.no

ELVERUM FOLKEHØGSKULE

2408 Elverum
Tlf.: 62 43 52 00
Rektor: Per Egil Andersen
www.elverum.fhs.no

EVJE FOLKEHØGSKOLE

4735 Evje
Tlf.: 37 88 60 05
Rektor: Aslak J. Brekke
www.evje.fhs.no

FANA FOLKEHØGSKULE

5259 Hjeltestad-Bergen
Tlf.: 55 52 63 60
Rektor: Tore Haltli
www.fanafhs.no

FJORDANE FOLKEHØGSKULE

Boks 130, 6771 Nordfjordeid
Tlf.: 57 88 98 80
Rektor: Silvia van Hesik Førde
www.fjordane.fhs.no

FOLLO FOLKEHØGSKOLE

1540 Vestby
Tlf.: 64 98 30 50
Rektor: Jan Martin Medhaug
www.follo.fhs.no

FOSEN FOLKEHØGSKOLE

7100 Rissa
Tlf.: 73 85 85 85
Rektor: Arnhild Finne
www.fosen.fhs.no

HADELAND FOLKEHØGSKULE

2760 Brandbu
Tlf.: 61 33 96 00
Rektor: Arne Ruste
www.hafos.no

HALLINGDAL FOLKEHØGSKULE

3550 Gol
Tlf.: 32 07 96 70
Rektor: Janne Merete Sukka
www.hallingdal.fhs.no

HARDANGER FOLKEHØGSKULE

5781 Lofthus
Tlf.: 53 67 14 00
Rektor: Trond Instebø
www.hardanger.fhs.no

HARSTAD FOLKEHØGSKOLE

9404 Harstad
Tlf.: 77 04 00 77
Rektor: Harald Markussen
www.trondarnes.fhs.no

IDRETTSSKOLEN – NUMEDAL FOLKEHØGSKOLE

3626 Rollag
Tlf.: 31 02 38 00
Rektor: Lars Petersen
www.idrettsskolen.com

JÆREN FOLKEHØGSKULE

4352 Kleppe
Tlf.: 51 78 51 00
Rektor: Dag Folkvord
www.jarenfhs.no

KARMØY FOLKEHØGSKULE

4291 Kopervik
Tlf.: 52 84 61 60
Rektor: Jarle Nilssen
www.karmoy.fhs.no

LOFOTEN FOLKEHØGSKOLE

8310 Kabelvåg
Tlf.: 76 06 98 80
Rektor: Jonatan Rask
www.lofoten.fhs.no

MANGER FOLKEHØGSKULE

5936 Manger
Tlf.: 56 34 80 70
Rektor: Geir Rydland
www.manger.fhs.no

MØRE FOLKEHØGSKULE

6151 Ørsta
Tlf.: 70 04 19 99
Rektor: Rune Hovde
www.more.fhs.no

NAMDALS FOLKEHØGSKULE

7870 Grong
Tlf.: 74 33 20 00
Rektor: Bjørn Olav Nicolaisen
www.namdals.fhs.no

NANSENSKOLEN

2609 Lillehammer
Tlf.: 61 26 54 00
Konstituert rektor: Signe Therese Strøm
www.nansenskolen.no

NESTOR MELSOMVIK

3159 Melsomvik
Tlf.: 33 33 55 00
Rektor:
Terning Dahl-Hansen
www.nestorutvikling.no

NORDISKA FOLKEHØGSKOLAN

Box 683-SE-442 31 Kungälv, Sverige
Tlf.: 00 46 303 20 62 00 vx
Rektor: Karin Langeland
www.nordiska.fhs.se

NORDMØRE FOLKEHØGSKULE

6650 Surnadal
Tlf.: 71 65 89 00
Rektor: Kristian Lund Silseth
www.nordmore.fhs.no

NORD-NORSK PENSJONISTSKOLE

8920 Sømna
Tlf.: 75 02 92 80
Rektor: Geir Nydahl
www.nordnorsk-pensjonistskole.no

PASVIK FOLKEHØGSKOLE

9925 Svanvik
Tlf.: 78 99 50 92
Rektor: Ketil Foss
www.pasvik.fhs.no

PEDER MORSET FOLKEHØGSKOLE

7584 Selbustrand
Tlf.: 73 81 20 00
Rektor: Arild Moen
www.pedermorset.no

RINGEBU FOLKEHØGSKULE

2630 Ringeby
Tlf.: 61 28 43 60
Rektor: Rolf Joar Stokke
www.ringebu.fhs.no

RINGERIKE FOLKEHØGSKOLE

3510 Hønefoss
Tlf.: 32 17 99 00
Rektor: Morten Eikenes
www.ringerike.fhs.no

ROMERIKE FOLKEHØGSKOLE

2050 Jessheim
Tlf.: 63 97 09 10
Rektor: Haldis Brubæk
www.romerike.fhs.no

SANDEFJORD FOLKEHØGSKOLE

3232 Sandefjord
Tlf.: 33 42 17 90
Rektor: Knut Søyland
www.skiringssal.fhs.no

SELJORD FOLKEHØGSKULE

3840 Seljord
Tlf.: 35 05 80 40
Rektor: Kristine Rønning
www.seljord.fhs.no

SETESDAL FOLKEHØGSKULE

4747 Valle
Tlf.: 924 23 106
Rektor: Arne Bratteklev
www.setesdal.fhs.no

SKAP KREATIV FOLKEHØGSKOLE

Neseveien 1
4514 Mandal
Rektor: Hanne Christine
Seyffarth-Fuglestad
www.skapmandal.no

SKJEBERG FOLKEHØGSKOLE

1747 Skjeberg
Tlf.: 69 11 75 60
Rektor: Lene Dyrkorn
www.skjeberg.fhs.no

SKOGN FOLKEHØGSKOLE

7620 Skogn
Tlf.: 74 08 57 20
Rektor: Lars Waade
www.skogn.fhs.no

SOGNDAL FOLKEHØGSKULE

6856 Sogndal
Tlf.: 57 62 75 75
Rektor: Ole Karsten Birkeland
www.sogndal.fhs.no

SOLBAKKEN FOLKEHØGSKOLE

2100 Skarnes
Tlf.: 62 96 70 70
Rektor: Harald Thompson Rosenstrøm
www.solbakken.fhs.no

STORD FOLKEHØGSKULE

5411 Stord
Tlf.: 40 40 17 53
Rektor: Torunn Laurhammer
www.stordfhs.no

SUND FOLKEHØGSKULE

7670 Inderøy
Tlf.: 74 12 49 00
Rektor: Per Kristian Dotterud
www.sundfhs.no

SUNNHORDLAND FOLKEHØGSKULE

5455 Halsnøy Kloster
Tlf.: 53 47 01 10
Rektor: Mona Økland
www.sunnfolk.no

TONEHEIM FOLKEHØGSKOLE

2322 Ridabu
Tlf.: 62 54 05 00
Rektor: Jon Krognæs
www.toneheim.no

TORSHUS FOLKEHØGSKULE

7320 Fannrem
Tlf.: 72 47 98 50
Rektor: Torkjell Solem
www.torshus.com

TOTEN FOLKEHØGSKULE

2850 Lena
Tlf.: 61 14 27 00
Rektor: Live Hokstad
www.toten.fhs.no

TRØNDERTUN FOLKEHØGSKULE

7227 Gimse
Tlf.: 72 85 39 50
Rektor: Tormod Gjersvold
www.trondertun.no

VEFSN FOLKEHØGSKOLE

8665 Mosjøen
Tlf.: 75 17 24 11
Rektor: Mette Haustreis
www.vefsnfolkehogskole.no

VOSS FOLKEHØGSKULE

5704 Voss
Tlf.: 56 52 90 40
Konstituert rektor: Siren Øyan Kulbeck
www.voss.fhs.no

ÅL FOLKEHØGSKOLE OG KURSSENTER FOR DØVE

3570 Ål
Tlf.: 32 08 26 00 – TekstTlf.: 32 08 26 01
Rektor: Ann-Kristin Malmquist
www.al.fhs.no

ÅSANE FOLKEHØGSKOLE

5109 Hylkje
Tlf.: 55 39 51 90
Rektor: Lena Andresen
www.aasane.fhs.no

HVEM ER VI?

Etter over 20 år i folkehøgskolen så har man opplevd de fineste og de rareste situasjoner. Man har sett ungdom komme og gå, man vet at livet går videre, selv om det er tungt å si på gjensyn når de drar. Man har tre måneder, så står det nye fantastiske drømmende unge voksne som har enorme forventninger til hva året skal bringe. «Det beste året i deres liv» - sier vi, og vi mener det, og vi ønsker det. Men til hvilken pris, for dem, for oss, for samfunnet, skal vi gi de beste minnene og opplevelsene. Jeg tror, at vi må la de sveve litt de første dagene, la de føle den magiske stemningen ved skolen, la de tro at her er alt bare fryd og gammen. Før de oppdager hverdagen, «bobla», med alle de utfordringer vi gir dem, de gir hverandre, med vasking, rydding, konflikter, følelser, slitne, trøtte, sultne og mange flere ting som kommer mot dem, som vi håndterer sammen med dem, men som de også skal klare å ordne selv, der vi ikke gir de løsningene, men utfordrer dem til å finne de selv.

Jeg er mer og mer bevisst på at man må være tydelig i dagens samfunn, noen sier de ikke har blitt fortalt ting så rett frem som det vi gjør. Det er blitt pakket inn, «bomulls-barna», kan ikke såre de, kan ikke si at den oppførselen ikke er ok, da kan de bli lei seg. JO, vi kan det, vi skal det som folkehøgskole, vi skal gi de en tilbakemelding på både positive og negative hendelser/oppførsel. Det er jo det som er essensen hos oss i folkehøgskolen, korrigere, skryt, glede, rettlede og utallige andre muligheter til tilbakemeldinger, der vi kan bygge opp og påvirke flott ungdom til å bli gode medmennesker resten av livet. Vi må gi de ballasten slik at de tørr å være seg selv, si i fra ved urett, gi av seg selv, ta ansvar, være positiv, være engasjert, være miljøbevisste og tørre å være den upopulære av og til.

Jeg er privilegert som får jobbe i folkehøgskolen, det er en ære, det er så mange magiske øyeblikk, både positive, men også lærerike negative, men jeg elsker det, ingen dager er like, ingen vet hva dagen bringer, og vi står han av sammen i folkehøgskolens ånd, det gjør vi ved at vi bryr oss, og tar hverandre på alvor, men alltid har glimt i øyet og humor som hjelpemiddel.

Jørn Kristian Berg

TEKST- OG DIKTSTAFETTEN:

Jørn Kristian Berg har jobbet ved Skogn folkehøgskole siden 2000 – håndballærer til 2015 – inspektør siden da. Han ble utfordret av Brit Helene Valla – Vefsn folkehøgskole.

Å RISIKERE

Å le er å risikere å bli tatt for å være dum.

Å gråte er å risikere å bli oppfattet som sentimental.

Å komme en annen i møte er å risikere å bli involvert.

Å vise følelser er å risikere å blottlegge sitt egentlige jeg.

Å gi uttrykk for sine ideer, sine drømmer, er å risikere å tape ansikt.

Å gi kjærlighet er å risikere å ikke få noe igjen.

Å leve er å risikere å dø.

Å håpe er å risikere fortvilelse.

Men du må risikere noe, for den største faren i ditt liv er å ikke risikere.

Den person som ikke risikerer, gjør ingen ting, har ingen ting, er ingen ting. Han kan kanskje unngå lidelser og sorg, men han kan rett og slett ikke forandre seg, føle, vokse, elske – leve.

Lenket til sine holdninger er han en slave, han har forspilt friheten.

Bare en person som risikerer er FRI.

Hugo Prather
Til norsk ved Eirik J. Irgens

Camilla Marstrander Askildsen ved Nordmøre Folkehøgskule
utfordres til neste nummer av magasinet.